ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, 1855. ΤΟΜΟΣ Ε'. ΦΥΛΛ. 118.

ΟΙ ΚΙΝΔΥΝΟΙ ΤΗΣ ΝΥΚΤΟΣ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ.

(1572)

(Ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ)

—o—

Α'. ΔΕΙΠΝΟΝ ΠΑΡΑ ΚΑΘΟΛΙΚΙΝ.

Εἴκοσι περίπου εὐγενεῖς καὶ ἀξιωματικοὶ καθολικοὶ ὑπῆρχον συνηθροισμένοι, τῇ ἑσπέρᾳ τῆς 23 Αὐγούστου 1572, παραμονῇ τῆς ἑορτῆς τοῦ ἁγίου Βαρθολομαίου, ἐν τῇ οἰκίᾳ ἑνὸς τῶν συναιτέρων αὐτῶν, τοῦ ἄρχοντος Δε-Λόσς, λοχαγοῦ τῶν καραβίνοφόρων τοῦ βασιλέως. Ἡ συνάθροισις αὕτη οὐδένα ἔφερε χαρακτῆρα συνωμοτικὸν ἢ κομματικόν. Ἐδείπνουν ἁπλῶς καὶ ἡτοιμάζοντο εἰς τὸ παίγνιον μετὰ τὸ δεῖπνον.

Τὰ τελευταῖα συμβεβηκότα μολονοτοῦτο, καὶ τὰ χαλκευόμενα μάλιστα, δὲν ἠδύναντο νὰ μὴν ἐντυπώσωσιν εἰς τὸ δεῖπνον ὄψιν ὅλως διάζουσαν καὶ νὰ παρεισάξωσιν εἰς τὴν συνδιάλεξιν τινὰ τῶν πολιτικῶν ζητημάτων, ὅσα, κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν, συνεζήτουν ἐν τῷ μυστικῷ συμβουλίῳ τῆς Αἰκατερίνης τῶν Μεδίκων καὶ Καρόλου τοῦ Θ'. Ἡ βασιλομήτωρ, ἀπὸ πολλῶν μηνῶν προβλέπουσα τὴν ἔκρηξιν στάσεως τῶν Μεταρρυθμιστῶν, καὶ θέλουσα νὰ μακρύνῃ ἀπὸ τοῦ βασιλείου τοῦ υἱοῦ αὐτῆς τὴν φρίκην καὶ τὰς συνεπείας τετάρτου ἐμφυλίου πολέμου, συνέλαβε τὸ ληρῶδες σχέδιον τῆς γενικῆς σφαγῆς ὅλων τῶν κυριωτέρων ἀρχηγῶν τοῦ προτεσταντισμοῦ. Ὁ δευτερότοκος αὐτῆς υἱός, ὁ δοὺξ τῆς Ἀνδεγαβίας (Duc d Anjou), ὕστερον γενόμενος βασιλεὺς τῆς Γαλλίας, τότε δὲ ἀντιβασιλεὺς ἁπλῶς ὑπάρχων, πρῶτος ἐμυήθη τοῦ σχεδίου τούτου τῆς σφαγῆς, ὅπερ οἱ Γυίζοι ὑπογείως ὑπέβαλλον, μὴ τολμῶντες νὰ παραστήσωσιν αὐτὸ ὡς ἀνάγκην τῆς ἐπικρατείας. Ὁ Κόμης τοῦ Ἠέτς, ὁ Κόμης τοῦ Σώλζ-Ταβάνας καὶ ὁ δοὺξ τοῦ Νιβέρνου (de Nevers), οἱ τρεῖς οὗτοι εὐνοϊκοὶ ἐπιστήθιοι φίλοι τῆς Αἰκατερίνης, ἐλέχθησαν τὰς ἀπίστους ἐμπνεύσεις τῶν Δουκῶν τῆς Γυίζης καὶ Ἰμμάλης, καὶ μέχρι τῆς αὐλῆς τῆς Ἰωάννας ἀνήνεγκον τὴν εὐθύνην τῆς αἱματοεκχύσεως αὐ-

τῆς προδοσίας. Κάρολος ὁ Θ', πνεύματος ἀσθενοῦς, ταλαντευομένου ἑκάστοτε, ἀνεπιδέκτου ἐμπνεύσεων καὶ εὐμεταβλήτου, ἀγνοῶν καὶ νὰ κρύπτηται καὶ νὰ καρτερῇ ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἠγνόει τὰς περὶ αὐτὸν πλεκτάνας καὶ τυφλὸν ἐγένετο ὄργανον τῶν μυστηριωδῶν μηχανημάτων τῆς μητρός του καὶ τῶν Γυίζων.

Ὁ γάμος τῆς Μαργαρίτης, ἀδελφῆς τοῦ Βασιλέως, καὶ Ἑνρίκου τοῦ Βουρβωνίδου, βασιλέως τῆς Ναβάρρας, ὅστις ἐφαίνετο σφραγίζων τὴν συνδιαλλαγὴν τῶν καθολικῶν καὶ τῶν προτεσταντῶν, ὑπῆρξε τὸ εὐχερὲς μέσον, ὅπως ῥιφθῇ πέπλος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν θυμάτων, ἅτινα δὲν ἐτόλμων νὰ κυτπήσωσιν ἀπὸ προσώπου. Εἰ καὶ τὸ συνάλλαγμα ὑπεγράφη ἐν μηνὶ Ἀπριλίῳ, οἱ γάμοι μολοντοῦτο μόλις ἐτελέσθησαν τῇ 18 Αὐγούστου, ἕνεκα τοῦ θανάτου Ἰωάννας τῆς Ἀλβέρτου, βασιλίσσης τῆς Ναβάρρας, ἣν ἀσθένεια αἰφνηδία ἀνήρπασε τῆς ζωῆς διὰ ταχύτητος καὶ μετὰ συμπτωμάτων, εἰκαζόντων φαρμακείαν. Οἱ γάμοι οὗτοι ἐτελέσθησαν ἐν Παρισίοις, ἐνώπιον τῆς Προτεσταντικῆς εὐγενείας, ἥτις ὑπῆρχε προσκεκλημένη εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς ἑορτάς, ἃς ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ πόλις ἀπὸ κοινοῦ προσήνεγκον εἰς τοὺς νεονύμφους. Ἕκαστος τῶν εὐγενῶν, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν μετερρυθμισμένην ἐκκλησίαν, ὡς τιμὴν αὐτοῦ ἐθεώρησε τὴν ἐμφάνισίν του ἐν τῇ Λύλῃ εἰς περίστασιν τόσῳ ἀρίστους οἰωνοὺς μέλλοντος φέρουσαν· διότι ἡ ἕνωσις ἡγεμονίδος καθολικοῦ τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Βαλοᾶ, μετὰ ἡγεμόνος Καλβινιστοῦ τοῦ Βουρβωνικοῦ οἴκου, ἦτο θριαμβικὸν ἀπεικόνισμα τῆς ἑνώσεως δύω ἀδιαλλάκτων μέχρι τοῦδε θρησκειῶν, εἰ καὶ ἀμφότεραι ἔζων ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν ψηφισμάτων τῆς εἰρηνοποιήσεως. Ὅλαι λοιπὸν αἱ ἐπαρχίαι τῆς Γαλλίας ἀντεπροσωπεύοντο διὰ τῆς καλλιτέρας αὐτῶν εὐγενείας, ἣν προσεκάλεσαν δ' ἐπιστολῶν ἰδιαιτέρων ὁ βασιλεὺς καὶ δ' ἐπιστήμων οἱ τῆς θρησκείας ἀρχηγοί, ἤτοι ὁ βασιλεύς, τῆς Ναβάρρας, ὁ πρίγκηψ Κονδὲ καὶ ὁ ναύαρχος Κολινύ. Πλειότεροι τῶν τετρακισχιλίων διαμαρτυρομένων, μάλιστα τῶν πλέον ἀφωσιωμένων εἰς τὴν ἰδέαν των καὶ ἐνόπλως ὑπερασπισθέντων αὐτήν, εὑρίσκοντο τότε ἐν Παρισίοις. Πολυαριθμότεροι εὑρίσκοντο ἤδη καὶ οἱ Καθολικοί.

Τὸ μετὰ τὴν τελετὴν τῶν γάμων τούτων τριήμερον διῆλθεν ἐν ἑορταῖς, ἐν συμφωνίαις μουσικαῖς, ἐν ἱπποδρομίαις καὶ πολυδαπάνοις χοροῖς. Στάδια ἡτοιμάσθησαν εἰς τὰς χλόας τοῦ καστελλίου τοῦ Μικροῦ Βουρβώνου, παρὰ τὸ Λούβρον, καὶ οἱ κυριώτεροι ἄρχοντες τῶν δύω κομμάτων ἐξιφομάχηταν καὶ ἐλαγχομάχησαν πεζῇ τε καὶ ἀφ' ἵππου, ἐν τοῖς διαλείμμασιν ἀλληγορικῆς διασκεδάσεως, οὐχὶ ἀσκόπως παρασκευασθείσης· διότι παρίσταντο ὁ μὲν παράδεισος ὑπερασπιζόμενος ἀπὸ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἀδελφῶν του, τῶν Λουκῶν τῆς Ἀνδεγαβίας καὶ τῆς Ἀλανσῶνος, πολιορκηταὶ δὲ αὐτοῦ ἐφαίνοντο ὁ Βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας καὶ ὁ πρίγκιψ Κονδὲ, ἀντιπροσωπεύοντες τὰ καταχθόνια πνεύματα. Τὸ δὲ θέαμα ἐπεραιοῦτο διὰ τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἅδου, βυθιζομένου καὶ πυρουμένου ἐν τῷ μέσῳ τῶν φλογῶν. Ἡ ἐκλογὴ τοιαύτης ἀλληγορίας διήγειρε τὴν σκέψιν παρὰ τοῖς σοβαροῖς καὶ δυσπίστοις, ἐνῷ οἱ ἄλλοι οὐδὲ κἂν ἐτυλλογίσθησαν τὸ τοιοῦτον, ἀφοσιούμενοι εἰς μόνην τὴν ἐκ τῆς διασκεδάσεως ψυχαγωγίαν. Τῇ ἑσπέρᾳ τὸ Λούβρον ἀπῆχεν τοῦ ἤχου τῶν ὀργάνων καὶ τοῦ χαριέντος θορύβου τῶν χορῶν, οἵτινες παρετάθησαν μέχρι νυκτὸς βαθυτάτης. Τὸ αὐτὸ συνέβαινε καὶ ἀνὰ πᾶσαν τὴν πόλιν, ἥτις, λησμονήσασα τοὺς παλαιοὺς θρησκευτικοὺς διαπληκτισμοὺς, ἔπινε καὶ ἔτρωγεν εὔθυμος, σφραγίζουσα ἐν τῇ τραπέζῃ σύμφωνον ἐμπιστοσύνης καὶ φιλίας. Τοιαῦται ἐνδείξεις ἐμαρτύρουν στερεὰν καὶ διαρκῆ τῆς εἰρήνης τὴν ἀποκατάστασιν ἐν τῇ Γαλλίᾳ. Τὸ θυσιαστήριον καὶ ὁ ἅρβων ἐφαίνοντο ζῶντα ἐν συμπνοίᾳ ἀγαθῇ.

Τὸ πᾶν ὅμως μετέβλαξεν ὄψιν τῇ 22 Αὐγούστου, ὅτε ὁ Μωρεσὲρ, παρομνεύων εἰς τινα οἰκίαν τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ τοῦ ἀπὸ Ὠξεροᾶ, ἐκκένωσεν ἀπὸ τοῦ παραθύρου καραβίναν κατὰ τοῦ Ναυάρχου Κολινύ, πληγώσας αὐτὸν εἰς τὸν βραχίονα καὶ εἰς τὸν καρπὸν τῆς χειρός. Κραυγὴ ἀποδοκιμασίας καὶ καταφρονήσεως ὑψώθη ἐν τοῖς διαμαρτυρομένοις, ἅμα μαθοῦσι τὴν δολοφόνον ταύτην ἐνέδραν, καὶ παρ' ὀλίγον ἐξεκρέμων τὰ ὅπλα· ἀλλὰ καὶ οἱ Καθολικοὶ τὸ ἐφ' ἑαυτοῖς συνεκινήθησαν καὶ ἡτοιμάσθησαν πρὸς ἀντίστασιν. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης, ἥτις ἐξύπνισεν ὅλα τὰ παλαιὰ μίση, ἀπεμακρύνθησαν οἱ μὲν τῶν δὲ, παρετήρουν ἀλλήλους καὶ ἐπροφυλάσσοντο. Ὁ Κάρολος Θ'. ἐδείκνυτο μολοντοῦτο, ὡς ἀπόφασιν ἔχων νὰ συμμερισθῇ τὰς δικαίας αἰτήσεις τῶν φίλων τοῦ Ναυάρχου, κατηγορούντων τοὺς Γυίζους. Ὡρκίσθη εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον, (τὸν συνήθη αὐτοῦ ὅρκον) ὅτι θέλει τιμωρήσει καὶ τὸν δολοφόνον καὶ τοὺς συνενόχους αὐτῷ, παραγγείλας μάλιστα εἰς τοὺς Γυίζους νὰ ἀπέλθωσι τῆς Λύλης. Τοῦτο ἐπῆρξε πρώτη ἱκανοποίησις, δοθεῖσα εἰς τοὺς Λιαμαρτυρομένους ἄρχοντας, οἵτινες ἐμέμφθησαν ἑαυτοῖς τὴν δυσπιστίαν αὐτῶν καὶ παρητήθησαν ὁλοκλήρως εἰς τὴν ἀγαθὴν τοῦ Βασιλέως θέλησιν. Ἡ πληγὴ τοῦ Ναυάρχου, μετενεχθέντος εἰς τὸ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βεθζὺ οἴκημά του, ἐδέθη ὑπὸ τοῦ περιφήμου Ἀμβροσίου Παρὲ· ἀλλ' ἐφοβοῦντο μὴ ἡ σφαῖρα ὑπῆρχε δηλητηριασμένη. Ὁ Βασιλεὺς, συνοδευόμενος ὑπὸ τῆς μητρός του, τῶν ἀδελφῶν του καὶ τῶν πρώτων ἀξιωματικῶν, ἐπεσκέφθη τὸν Κολινύ, καὶ, ἀποκαλῶν αὐτὸν πατέρα του, τῷ ἀπέδειξε τὴν λύπην, ὅτην ἠσθάνετο διὰ τὴν ἀξιομίσητον ταύτην πρᾶξιν. Ἡ πρᾶξις αὕτη τοῦ Βασιλέως καὶ οἱ ὅλως εὐνοϊκοὶ λόγοι του, μεταβάντες ἀπὸ στόματος εἰς στόμα, ἐτύφλωσαν ὁλοτελῶς τοὺς Καλβινιστὰς καὶ καθησύχασαν πᾶσαν ὑπόνοιαν αὐτῶν.

Οἱ Παρίσιοι μολοντοῦτο ἔμενον ἔκθαμβοι καὶ ἐν προσδοκίᾳ. Οἱ διαμαρτυρόμενοι ἐμακρύνοντο τῶν Καθολικῶν, οὗτοι δὲ εἶχον τὰ βλέμματα σκοτεινὰ, μνησίκακα καὶ ἀνήσυχα. Τινὰ τῶν καταστημάτων ἔκλεισαν, ἡ πολιτοφυλακὴ ἡτοιμάσθη νὰ δράσῃ τὰ

ὅπλα, ἅμα· μετὰ τὴν πρώτην διαταγὴν τῶν τμηματαρχῶν (quartoniers), τὸ Λούβρον ἐπληροῦτο στρατιωτῶν, καὶ εἰς τὰς ἐρήμους ὁδοὺς, ὅθεν διέβαινον ἔνοπλοι, παρετηροῦντο σωροὶ ἀστῶν, πρὸς τὸ ὠτίον λαλούντων. Οἱ Καλβινισταὶ, διεσπαρμένοι ὄντες εἰς τὰς συνοικίας τῆς πόλεως, διετάγησαν μυστικῶς νὰ πλησιάσωσι πρὸς τὰς συνοικίας τοῦ Λούβρου, ὅπου διέμενον καὶ οἱ ἀρχηγοί των· καὶ ἀκολούθως αὐτὴν τὴν ἰδίαν Λίκατερίνην κατηγόρησαν, ὡς διαβιβάσαν τὴν διαταγὴν αὐτὴν, ὅπως εὐχερέστερα ἔχῃ εἰς ἓν συνηγμένα τὰ θύματα τῆς σφαγῆς. Ἡ Λικατερίνη λοιπὸν ὑπῆρξεν ἡ ψυχὴ τῆς φοικώδους αὐτῆς συνωμοσίας, ἣν ἀνεκάλυψαν εἰς τὸν Βασιλέα μόλις τῇ προτεραίᾳ τῆς ἐκτελέσεως

Ὁ Κάρολος Θ'. παρ φέρθη ἐμπρόπτως καὶ ἐπιμόνως ἠρνήθη τὴν συμμετοχήν του, ἔτι δὲ καὶ αὐτὴν τὴν ἄδειάν του· ἀλλ' ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἐγίνωσκε τὴν ἐγγὺς τοῦ νὰ ὑποβάλῃ αὐτὸν εἰς τὰς ἰδέας καὶ τὰς πράξεις, ὅσας τῷ παρουσίαζε, καὶ μετά τινας ἀπίστους εἰσηγήσεις, μετά τινα ἐπιδέξια ψεύδη, οὕτω μετεμόρφωσε τὰς ἰδέας τοῦ Βασιλέως, ὥστε τὸν ἔπεισε νὰ δεχθῇ ὡς ὠφέλιμον καὶ ἀναγκαῖον τὸ σχέδιον τῆς ἐξοντώσεως τῶν Αἱρετικῶν, οἵτινες διετήρουν ἀκμαῖον τὸν ἐμφύλιον πόλεμον ἐν Γαλλίᾳ. Λύθεισι τὰ πᾶν ὠρχανίσθη ἐν σιωπῇ διὰ τὰς νέας Σικελικὰς ἑσπέρας, αἵτινες ἔμελλον νὰ προσονομασθῶσι *Γαλλικαὶ αἰγαί*, καὶ ὡρίσθησαν διὰ τὴν Κυριακὴν τῆς 24 Αὐγούστου, τὴν ἑορτὴν τοῦ Ἁγίου Βαρθολομαίου. Τὸ ἀπαίσιον μυστικὸν ἔμεινε κεκρυμμένον πιστῶς εἰς ἓξ ἢ ὀκτὼ πρόσωπα μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς παραμονῆς. Τῇ ἑσπέρᾳ ταύτῃ ὁ πρόεδρος τοῦ σωματείου τῶν Πωλητῶν προσεκλήθη εἰς τὸ Λούβρον καὶ, ὁδηγηθεὶς εἰς τὸν βασιλικὸν συμβούλιον, διετάγη ῥητῶς νὰ βοηθήσῃ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν Καθολικῶν, ὑπὲρ οὗ πρόφασιν εἶχον τὴν ἀνακάλυψιν συνωμοσίας τῶν Καλβινιστῶν κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ Βασιλέως. Οἱ τμηματάρχαι καὶ οἱ προύχοντες τῶν ἀστῶν προσεκλήθησαν περὶ τὰς μέσας νύκτας εἰς τὸ Δημαρχεῖον.

Οἱ ἀρχηγοὶ καὶ οἱ εὐγενεῖς τῶν Καθολικῶν ἀγνοοῦσιν εἰσέτι τὰ χαλκευόμενα· ἐγίνωσκον μόνον, ὅτι ἐπὶ μακρὸν ἐν τῷ Κεραμεικῷ καὶ ἐν τῷ Λούβρῳ παρετάθη τὸ συμβούλιον τοῦ βασιλέως καὶ τῆς βασιλομήτορος. Φῆμαι ἀόριστοι στάσεως, δολοφονίας καὶ πολέμου κυκλοφοροῦσι πανταχόθεν καὶ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀποβαίνουσιν ἀπειλητικαί. Ὁ Κάρολος Θ'. ἔστειλε λοχαγόν τινα τῆς φρουρᾶς του, τὸν Κόσσαϊνς, μετὰ πεντήκοντα, εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κολινύ, ὅπως φυλάξῃ καὶ κρατῇ αὐτὸν ἐν ἀσφαλείᾳ. Ὁ Βασιλεὺς τῆς Ναβάρρας καὶ ὁ Πρίγκιψ Κονδὲ, ἐν τῷ Λούβρῳ οἰκοῦντες, προσεκλήθησαν νὰ καλέσωσι παρ' ἑαυτοῖς τοὺς οἰκιακοὺς ἀξιωματικούς των, τοὺς καπιτανεαίους καὶ τοὺς φίλους των, ὅπως δυνηθῶσιν ἡνωμένοι νὰ ἀντισταθῶσι κατὰ ἐνδεχομένης στάσεως τοῦ λαοῦ. Ἡ πόλις ἡσυχάζει κατ' ἐπιφάνειαν, οὐδεὶς κάτοικος φαίνεται εἰς τὰς ὁδούς. Καυδύλια, φανοὶ καὶ λαμπῆρες, εἰς τὰ παράθυρα ἑστημένοι, πανταχοῦ διαχύνουσι ζωηρὸν φῶς, ἀντιπαλῶν εἰς ἠχήσῃ ὁ κώδων τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ; τὸν ὁρίζοντα καὶ ἀσφαλίζον τὸν ὕπνον τῶν πολιτῶν κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν τῶν ἐχθρῶν των. Τὸ Λούβρον μόνον καὶ τὸ περὶ αὐτὸ τμῆμα εἰσὶ βεβυθισμένα εἰς τὸ σκότος.

Τὸ δεῖπνον ὑπῆρξεν εὐθυμότατον καὶ ζωηρότατον παρὰ τῷ Δε-Λύσς, οἰκοῦντι οἰκίαν τινὰ καλογήρου, συγγενοῦς του, κατὰ τὴν εἴσοδον τοῦ μονάστηρίου τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ τοῦ ἀπὸ Ὠξεροᾶ. Οἱ συμπόται προσηνέχθησαν ἐν τῇ τραπέζῃ ὡσεὶ μὴ θέλοντες νὰ συμμεθέξωσι τῶν σπονδαίων συμβεβηκότων τῆς νυκτός. Τόσον ἀφειδῶς δὲ ἐτίμησαν τὸν οἶνον τοῦ ξενίζοντος αὐτοὺς καὶ πρὸ πάντων τὸν ἀρώματικὸν, οἶνον ἐβρασμένον, ἐζακχαρωμένον καὶ ἀνάμικτον παντοδαποῖς ἀρώμασιν, ὥστε ὁ ὀλίγος νοῦς, ὁ ἀπομένων αὐτοῖς, μόλις ἐπήρκει, ὅπως παίξωσι τὰ γραφτὰ ἢ τοὺς κύβους. Δὲν ἀπεχώρησαν τοῦ ἑστιατωρίου, ἵνα μὴ παύσωσι πίνοντες, ἐνῷ ἔπαιζον, ἀρκεσθέντες μόνον νὰ ἀποπέμψωσι τοὺς θαλαμηπόλους εἰς τὰς κλίνας των, ἀφοῦ οὗτοι ἐκκένωσαν τὴν τράπεζαν ὁλόκληρον, μὴ ἀφήσαντες ἐπ' αὐτῆς εἰμὴ τὰς φιάλας πλήρεις καὶ τὰ ποτήρια. Τὸ παιγνίδιον ἤρχισε τότε μανιωδῶς.

— Παιδία, εἶπεν ὁ λοχαγὸς Δε-Λύσς ἐκκενῶν τὴν κύλικα αὐτοῦ: αἱρέτω καὶ κατάπτυστος ἔστω ὁ παραιτήσων τὸ παιγνίδιον πρὸ τῆς χαραγῆς τῆς ἡμέρας!

— Ναί! ναί! καπιτάνε μου! ὑπέλαβε νέος τις καθήμενος δεξιόθεν τοῦ Λύσς, ἀξιοθαύμαστος διὰ τὸ ὡραῖον πρόσωπόν του, ἀγένειον σχεδὸν, καὶ διὰ τοὺς μετριοπαθεῖς τρόπους του, κομψοὺς καὶ χαριέντας, οἵτινες ἐμαρτύρουν παιδίον, νεαρὸν ὅλως καὶ πρωτόπειρον τοῦ εἴδους τῆς ζωῆς τῶν συμποτῶν καὶ συμπαικτόρων του· θέλω παίξει ἕως ἂν τὸ βαλάντιόν μου ἀδειάσῃ!

— Εὖγε! καὶ ἀφοῦ χάσῃ τις ὅτι καὶ ἂν ἔχῃ δὲν πρέπει νὰ παύσῃ παίζων! ὑπέλαβεν ὁ Ἰάκωβος Σαβεραῖ, εἷς τῶν δεινοτέρων συμποτῶν καὶ συμπαικτόρων τῆς συναναστροφῆς, συστρέφων εἰς τὰ δάκτυλά του τὸν μακρὸν μύστακά του.

— Λαμπρότατον, Σαβεραῖ! ἀνέκραξεν ὁ ἄρχων Δε-Λύσς, κτυπήσας συγχρόνως, εἰς δεῖγμα ἐπιδοκιμασίας, ἐπὶ τῆς τραπέζης τόσον ἰσχυρῶς, ὥστε αἱ φιάλαι καὶ τὰ ποτήρια συνεκρούσθησαν μὲ πάταγον. Ἡ Κυρὰ Τύχη δὲν ἔρχεται εἰς τοὺς περιφρόβους, οἵτινες ἀποκάμνουσι διώκοντες αὐτὴν, καὶ καθὼς ἡ ἐν τῷ κυνηγίῳ ἔλαφος πρέπει καὶ αὐτὴ νὰ βιασθῇ ὑπὸ κυνῶν κύβων καὶ κυνῶν χαρτίων!

— Κύριοι, εἶπεν εἷς τῶν συνδαιτημόνων, ψαρογένειος, ὅστις ἔπινεν, ἀλλὰ δὲν ἔπαιζεν· ἄρα γε εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι δυνάμεθα νὰ ἀφιερώσωμεν ὁλόκληρον ταύτην τὴν νύκτα εἰς τοὺς κύβους καὶ εἰς τὰ χαρτία;

— Μὰ τὰ ἅγια τροπάρια! ὑπέλαβεν ὁ Ἰάκωβος Σαβεραῖ, ὅστις ἀπήλαυεν αὐθεντείαν ᾠδῆς καὶ πείρας εἰς τὰ ἀρχαῖα τῆς διασκεδάσεις· μήπως ἦναι ἐδῶ καλόγηροι καὶ ἀναγνῶσται (δόκιμοι) μέλλοντες νὰ συγκαταβῶσι τῇ πρωΐᾳ μετὰ τῶν ψαλτῶν, ἅμα ἠχήσῃ ὁ κώδων τοῦ Ἁγίου Γερμανοῦ;

— Κύριε Σαβεραΐ, νομίζω, ὅτι εἶσθαι ὁ γενναιότερος καὶ ὁ μᾶλλον ρῥωκύνδινος ὅλων τῶν ἐνταῦθα εὐριτκομένων, ἀπεκρίθη ὁ ψαρογένειος, σείων τὴν κεφαλὴν καὶ βαμβαλίζων τὰ χείλη.

— Καὶ λοιπόν; διέκοψεν ἀποτόμως ὁ οὕτως ἐπαινούμενος.

— Καὶ λοιπόν, οὐδὲ τὰ χαρτία, οὐδὲ αἱ κῦδοι οὐδὲ ἡ οἶνος δύνανται νὰ σὲ κρατήσωσιν, ὅταν ἠχήσῃ ἡ σάλπιγξ, ἥτις ἐπιτυχέστερον ἠχεῖ πάντοτε εἰς τὰ ὦτα καλογήρων τοῦ εἴδους σου....

— Τί σημαίνει τοῦτο, καπετὰν Σαλαβώζ; εἶπεν αὐστηρᾶς δεκκόπτων τὸν λόγον αὐτοῦ ὁ οἰκοδεσπότης.

— Ὅτι, ἀδελφέ μου, εἰς τὰς παρούσας περιστάσεις ἕκαστος ὀφείλει νὰ ἦναι ἕτοιμος ὅπως ἐπιβῇ τοῦ ἵππου καὶ πράξῃ τὸ καθῆκόν του. Αὐτοὶ οἱ κακοῦργοι, οἱ Οὐγκενῶτοι, παρ' ὀλίγον δὲν πολιόρκουν χθὲς τὴν Λύτοῦ Μεγαλειότητα ἐν τῷ Λούβρῳ;

— Ὦ! αὐτὰ εἶναι μωρολογήματα! διέκοψεν εἰσέτι ὁ ἄρχων Δὲ—Λόσς, στρέφων τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν δεξιόθεν αὐτοῦ καθήμενον νεανίαν, ἐρυθριάσαντα καὶ πελιδνὸν γενόμενον συνάμα, θεωροῦντα δὲ τὸν Σαλαβώζ δι' ὀργῆς καὶ καταφρονήσεως. Οἱ Οὐγκενῶτοι δὲν μὲ ἐξήτησαν ὡς δεκηγόρον των, ἀλλὰ θεωρῶν αὐτοὺς ἔμφρονας καὶ ζηλωτὰς καὶ φύλακας καλοὺς τῶν συμφερόντων αὐτοῖς, δὲν πιστεύω, ὅτι ἀπεκλανήθησαν εἰς τοιαύτην γελοίαν ἐπιχείρησιν, τὴν προσβολὴν τοῦ Λούβρου.

— Εἴπατε μᾶλλον ὅτι θεωρεῖτε αὐτοὺς ἀρκούντως εἰλικρινεῖς καὶ τιμίους ὑπηρέτας τοῦ βασιλέως, ὅπως μὴ τὸν προδώσωσι! ὑπέλαβε ζωηρῶς ὁ νεανίας ὁ ὑβρισθεὶς διὰ συκοφαντίας, ἥτις ἐφαίνετο μὲν ἀπευθυνομένη πρὸς ὁλόκληρον τὸ διαμαρτυρόμενον κόμμα, ἀλλ' ἰδικωτέρως ἀπέβλεπεν αὐτόν. Καπετὰν Σαλαβώζ ὀμιλῆτε εἰς τὸ ἑξῆς ἐντιμότερον..

— Ἀνακωχή, Κύριοι! ἀνέκραξε μὲ τόνον ἐπιτακτικὸν ὁ Λοχαγὸς Δε—Λόσς, ἐγερθεὶς κρατῶν φιάλην εἰς τὴν χεῖρα. Σαλαβώζ! τὸ ποτήριον σου! καὶ σὺ Κουρσὼν τὸ ἐδικόν σου! Προπίωμεν ὑπὲρ τῆς ὑγείας ὅλων τῶν ἀγαθῶν ὑπηκόων τοῦ Βασιλέως εἰς οἱανδήποτε καὶ ἂν ἀνήκωσι θρησκείαν! Προπίωμεν, Κύριοι, ὑπὲρ τῆς καταπαύσεως τῶν ταραχῶν, ὑπὲρ τῆς εὐημερίας καὶ εὐτυχίας τῆς Γαλλίας!

Ἡ πρόποσις αὕτη διέκοψε πᾶσαν ἐξήγησιν, καὶ ἡ διαφορὰ, ἥτις εὑρίσκετο εἰς ἀκμὴν ῥήξεως μεταξὺ τοῦ Σαλαβώζ καὶ τοῦ Κουρσών, κατεπνίγη εἰς τὸν ἦχον τῶν συγκρουομένων ποτηρίων. Ὁ λοχαγὸς Σαλαβώζ ἤρχισεν πίνων, ῥίπτων ἐνίοτε βλέμμα ἀγριμαῖον καὶ πανοῦργον ἐπὶ τοῦ νέου ἀνταγωνιστοῦ του, ὅστις ἀπερρόφηθη ὁλόκληρος εἰς τὰς συγκινήσεις τοῦ παιγνιδίου. Ὅλοι οἱ συμπαίκτορες ἀπέθεσαν πρὸ αὐτῶν ὅσον τὸ βαλάντιον αὐτῶν περιεῖχε χρυσίον καὶ ἀργύριον. Ὁ ἄρχων Κουρσὼν μόνος ἦτον πλουσιώτερος ὅλων συνάμα λαμβανομένων, εἰ καὶ διὰ τῶν τελευταίων του ἀποτυχιῶν συνήργησεν εἰς τὴν μόρφωσιν των κεφαλαίων τῶν ἐναντίων του, σιωπηρῶς συνωμοσάντων ὅπως τὸν ἀπογυμνώσωσιν. Ὁ εὐπατρίδης οὗτος, ὅστις ἔβλεπε τὰς ζημίας του διὰ γαλήνης καὶ ὑπομονῆς ἀξίας τοῦ πλέον ἐξησκημένου χαρτοπαίκτου, οὐχ ἧττον ἔτρεφεν εἰς ὑψηλὸν βαθμὸν τὸ πάθος τοῦ παίζειν. Τὸ ἀκίνητον, ἀλλὰ προσεκτικὸν πρόσωπόν του, οἱ ἐστηλωμένοι, ἀλλὰ ζωηροὶ ὀφθαλμοί του, αἱ σπάνιαι, ἀλλ' ἀκριβεῖς καὶ ἀποφασιστικαὶ κινήσεις του, προέδιδον τὸ πάθος αὐτοῦ, ὅπερ ἐπεκράτει καὶ ἐδέσποζεν αὐτοῦ. οἱονεὶ παλαιωθὲν διὰ τοῦ χρόνου καὶ τῆς ἕξεως. Δὲν ἐδύνατο ὅμως νὰ καυχηθῇ ἐπὶ εὐνοίᾳ τῆς τύχης· διότι πᾶς θηματισμὸς τοῦ κύβου, ὅνπερ ἠκολούθει δι' ἤθους ἀπαθοῦς, ἠλάττου, πρὸς ὄφελος τῶν ἄλλων παικτῶν, τὸν σωρὸν τῶν χρυσῶν νομισμάτων, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἀκαταπαύστως ἤντλει καὶ ἐνίοτε διὰ μειδιάματος ἀδιαφορίαν ἐμφαίνοντος.

Ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ὅμως αὐτοῦ εὐκόλως ἔκρινε πᾶς τις, ὅτι ἦτον ἀρκούντως πλούσιος, ὅπως βαστάσῃ ζημίας σημαντικωτέρας παρ' εἰς ὅσας ἤδη ὑπέκυπτε. Τὸ ἔνδυμα αὐτοῦ, ὅλως μαῦρον, εἶχε μὲν ἐπιφάνειαν ἀπλότητος, ἀλλὰ ταύτην διέψευδεν ἡ καλλονὴ τοῦ περιτραχηλίου του, ἐπικεχρισμένου μικραῖς χρυσαῖς κηλίδι Βενετικαῖς, καὶ ἡ λάμψις παχείας χρυσῆς ἁλύσσεως, καταβεβαρυμένης μὲ λίθους πολυτίμους, οἵτινες ἔλαμπον ἐπὶ τοῦ στήθους του. Τὸ κολόβιον (pourpoint) αὐτοῦ, ἐξ ἐριούχου, πεφορτωμένου διὰ βραχέων κρασπέδων, προσηλοῦτο εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ διὰ μεγάλης πόρπης ἐστιλεωμένου χρυσοῦ. Τὰ ὑποδήματά του, ἡ εὐρεία περισκελίς του, δεδεμένη περὶ τὴν ὀσφύν, ὑπῆρχον περικέντητα. Τὸ ξίφος του, λαβὴν ἔχον κατειργασμένου ἀργύρου, ὁ πίλος του, σχήματος κωνικοῦ, ἐστολισμένος διὰ δεσμοῦ μαργαρίτων, ἀντὶ τοῦ λευκοῦ σταυροῦ, ὃν ἔφερον οἱ καθολικοὶ ὡς σύμβολον, καὶ ἡ χλαμὺς αὐτοῦ ἐκ μεταξωτοῦ, περιεζωσμένη δὲ διὰ σειρᾶς μαύρου, ἀπετέλουν εἰς ἄλλον θάλαμον, πρὸ τοῦ δείπνου.

Ὁ Ἰάκωβος Σαβεραΐ, πλησίον τοῦ νέου Κουρσὼν καθήμενος, εἵλκυεν εἰς ἑαυτὸν τὴν ἀγαθωτέραν μερίδα τῆς εὐνοίας τῆς τύχης, ἥτις παρηκολούθει ὅλους τῇ δαπάνῃ τοῦ πλουσιωτέρου αὐτῶν, διεκρίνετο δὲ μᾶλλον διὰ τῆς φυσιογνωμίας καὶ τοῦ ὕφους του ἢ διὰ τῆς ἐνδυμασίας του, ὀλίγον πολυτελοῦς καὶ μόλις συγχωρουμένης εἰς συναστροφὴν εὐγενῆ. Τὸ κολόβιον αὐτοῦ, ἐκ μεταξωτοῦ πρασίνου, διακοσμούμενον ὑπὸ λωρίδων ἐρυθρᾶς μετάξης, ἐγένετο διὰ ἄνδρα ὑψηλοῦ ἀναστήματος, καὶ αὐτὸς ἦτον ἀναστήματος μετρίου, ἐνῷ ἄλλως ἔφερε ἀφιλονείκητα δείγματα μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου χρήσεως· τὰ ὑποδήματα καὶ αἱ περικνημίδες, ὑφάσματος μὲ ἀνοῦ μετριωτάτης ποιότητος, εὑρίσκοντο τοὐλάχιστον εἰς κατάστασιν ἧττον ἐπικίνδυνον τοῦ κολοβίου, δι' οὗ ἐφαίνετο ὑπενδύτης σχεδὸν λευκὸς διὰ τῶν ἀνοιγμάτων, ὅσα βεβαίως ὁ ῥάπτης δὲν ἐπενόησε. Μ'ὅλην ὅμως τὴν ἀτέλειαν τῆς ἱματιοθήκης του, ὁ Ἰάκωβος Σαβεραΐ ἔφερεν ὕφος εὐπατρίδου, ὁποῖον δὲν προσέβαλλον τοῦ ἐνδύματός του τὰ ῥάκη. Οἱ τακτικῶς διαγεγραμμένοι χαρακτῆρες, οἱ γλυκεῖς καὶ ὑπερήφανοι συνάμα ὀφθαλμοί του, τὸ λεπτὸν καὶ ἐκφραστικὸν σῶμά του, ἡ κόμη του, ὁ πώγων καὶ τὸ γένειόν του, τοῦ ὡραιοτάτου μέλανος χρωματισμοῦ, αἱ λεπταὶ καὶ ἐπιμελημέναι χεῖρές του, ὅ,τι αὐτὸς ἐδυνήθη νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν φύσιν, ἀπεζημίουν πλουσιοπαρόχως ὅ,τι ὁ καλλωπισμὸς τῶν ἐνδυμάτων τῷ ἠνείτο. Ἔνστικτα εὐγενῆ, ἡ ἀγαθὴ καὶ γενναιόφρων καρδία του, τὸ τολμηρὸν καὶ περιχαρὲς πνεῦμά του, ὁ εἰλικρινὴς καὶ ἀκλόνητος χαρακτήρ του ἀνεπλήρουν τὰς ἐλλείψεις ἐκπαιδεύσεως ἠθικῆς, ἀλλὰ δὲν ἐξήλειφον τὰ δεσπόζοντα αὐτὸν δύω ἐλαττώματα, τὴν οἰνοφλυγίαν καὶ τὸ φιλοπαίγμον.

— Μὰ τὴν πίστιν μου, καλέ μου φίλε, εἶπε χαρείντως τῷ Κουρσὼν, ἀτυχῆ ἔχεις τὴν χεῖρα! Ἂς πίωμεν διὰ νὰ σὲ εὐνοήτῃ ὀλίγον ἡ τύχη· ἂς πίωμεν διὰ τὰς ἰδιοτροπίας τῆς καρδίας σου, ἐὰν ἀγαπᾷς!

— Δὲν ἔχω ἰδιοτροπίας, ὑπέλαβε ψυχρῶς, ἀλλὰ εὐγενῶς ὁ ἄρχων Κουρσών.

— Τωόντι ἡ τώρα ἀποναλακτίζεις ἢ κατηχῆσαι διὰ νὰ γίνῃς λειτουργὸς τῆς αὐταζιούσης ἀνεμορφωμένης ἐκκλησίας....

— Σαβεραΐ, δὲν σὲ ἐννοῶ! διέκοψεν αὐτὸν ὁ Δε-Λόσς. Ὅσον ἐγὼ καὶ σὺ, τόσον καὶ ὁ Κουρσὼν εἶναι Οὐγκενῶτος, ὅταν ἐγὼ τὸν ξενίζω, καὶ πολὺ κακῶς πράττεις ἐγγίζων αὐτὸν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου.

— Εἰμὶ ἱκανὸς εἰς διεξαγωγὴν τῆς διαφορᾶς, εἶπεν ὁ νεανίας, ζητῶν ἤδη διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ξιφός του.

— Τὸ γνωρίζω, παιδί μου, καὶ οὐδεὶς περὶ τούτου ἀμφιβάλλει! ὑπέλαβεν ὁ λοχαγὸς Δε-Λόσς, πληρῶν τὰς κύλικας κυκληδόν· διότι τὸ μέσον τοῦτο τῆς συνδιαλλαγῆς ἑκάστοτε ἐπιτυχῶς μετεχειρίσθη.

— Βεβαίως, οὐδόλως ἀμφιβάλλομεν, εἶπεν ὁ Σαβεραΐ, λαβὼν τὴν χεῖρα τοῦ γείτονος αὐτοῦ καὶ σφίξας αὐτὴν ἀπὸ καρδίας. Κύριε Κουρσὼν, ἐὰν ἔχῃς ὑπόθεσίν τινα τιμῆς προσκάλεσόν με δεύτερόν σου.

— Σὲ εὐχαριστῶ, θέλω ἐνθυμηθῆ τὴν πρότασίν σου, ὑπέλαβεν ὁ Κουρσὼν ἐπαναλαβὼν τὸ παιγνίδιον.

— Μὰ τὴν Παναγίαν, εἶπεν εἷς τῶν παικτῶν, σωρεύων τὸ κέρδος του, ὁ χρυσὸς τῶν Οὐγκενώτων μοι φαίνεται λίαν καττόλικος.

— Εὐχαρίστως πηγαίνω εἰς τὴν καθολικὴν ἐκκλησίαν, προέθη ἐν ἄλλος, ἐὰν ὁ διάβολος ἢ ὁ ἱερεὺς ἔπτυε φλωρία.

— Καὶ μὲ τὸ κεφάλι μου καὶ μὲ τὴν καρδίαν μου θέλω νὰ γίνω Οὐγκενῶτος, προσέθηκε τέταρτος, ὅταν οἱ Οὐγκενῶτοι ἔχωσι τὸ βαλάντιον τόσον χρυσοῦν!

— Θέλω σᾶς ἐμποδίσει τοῦ νὰ βλασφημεῖτε, διπλασιάζων τῶν καταβολήν; διέκοψεν εἰπὼν ὁ Κουρσὼν, τὸν ὁποῖον διηρέθιζεν ἤδη ὁ δαίμων τοῦ παίζειν διὰ τῆς ἀκαταπαύστου ζημίας.

— Διατί νὰ μὴ τὴν τριπλασιάσωμεν; ἀνέκραξεν ὁ μᾶλλον μεθυσμένος τῆς συνελεύσεως.

— Ἂς τὴν τετραπλασιάσωμεν, εἶπεν ὁ Ἰάκωβος Σαβεραΐ, ὅστις παρεδόθη πλέον παράφορος εἰς τὸ εὔγουν πάθος του.

— Ἔστω εἶπεν ὁ νεανίας παρουσιάζων σωρὸν φλωρίων. Πέντε καὶ δύω!

— Τρία καὶ τέσσαρα!

— Διπλοῦς ἄσσος!

— Δέκα!

— Κερδίζω! ἀνέκραξεν ὁ Σαβεραΐ, πρὶν ἢ ῥίψῃ τοὺς κύβους, οὓς ἀνεκίνει ἐν τῇ κηθίδι. Διπλοῦν ἓξ!

— Ἰδοὺ τριακόσια φλωρία ἀπολεσθέντα! ἐψυθίρισεν ὁ Κουρσὼν, διὰ ῥεμβοῦ τοῦ ἤθους, μετρῶν τὰ πρὸ αὐτοῦ νομίσματα. Παίζω τὸ ἐπίλοιπον ἐξ ἐναντίας!

— Ἔστω! εἶπεν ὁ Σαβεραΐ, ὅστις ἐκλονεῖτο ἐν τῇ ἕδρᾳ του, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμικλείστους ἔχων, φέρων εἰς τὸ στόμα τὴν κηθίδα μετὰ τῶν ψήφων, ἀντὶ τῆς κύλικος. Θὰ πίνω καὶ θὰ παίζω μέχρι τῆς δευτέρας παρουσίας!

— Κρούουσι! ἀκούσωμεν, Κύριοι! διέκοψεν ὁ λοχαγὸς Δὲ-Λόσς, ἀναζητῶν σιγμὴν σιωπῆς, ἣν παίκται καὶ πόται δὲν ἐβιάζοντο νὰ τῷ παραχωρήσωσιν.

— Φίλε μου, εἶπεν ὁ Σαβεραΐ, σύστησον τοὺς κύβους εἰς τὸν Ἅγιον Καλβῖνον! ἄκουσον τὴν συμβουλήν μου.

— Τίς κτυπᾷ κάτω; ἠρώτησε διὰ φωνῆς δυνατῆς ὁ Λόσς, ἀνοίγων τὸ παράθυρον καὶ προκύπτων, ὅπως γνωρίσῃ τοὺς ἀδιακόπως κρούοντας τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ θύραν.

— Λοχαγὲ, εἶπε φωνὴ παιδίου, εὐαρεστηθεῖτε νὰ καταβῆτε καὶ νὰ διευθυνθῆτε εἰς τὸ Λούβρον.

— Εἰς τὸ Λούβρον; ὑπέλαβεν ὁ ἄρχων Δε-Λόσς. Ὁ Μασνάδ εἶναι τῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς φρουρᾶς...

— Ὁ Βασιλεὺς σὲ προσκαλεῖ ἀμέσως, ἐπανέλαβεν ἡ φωνή. Ποῦ δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν ἤδη τὸν λοχαγὸν Σαλαβώζ!

— Ἐδῶ εἶναι! εἶπεν ὁ ἴδιος, προκύψας εἰς τὸ παράθυρον καὶ κρατῶν εἰς τὰς χεῖρας τὴν φιάλην καὶ τὸ ποτήριον.

— Λοχαγὲ! ἔχουσιν ἀνάγκην ὑμῶν εἰς τὸ παλάτιον τοῦ Βέθιζυ. Ὁ Κ. Κοσσαΐνς θέλει πληροφορήσει ὑμᾶς περὶ τοῦ πρακτέου.

— Κύριε Λόσς, θέλετε ἰδεῖ ἐὰν ἀπατῶμαι! εἶπεν ὁ Σαλαβώζ χαμηλῇ τῇ φωνῇ. Ὁ χυρὸς τῶν ἀπίστων αὐτῶν ἀρχίζει μετ' ὀλίγον....

— Τίς εἶ σύ, ὁ φέρων τὴν διαταγὴν τοῦ Βασιλέως; ἠρώτησε δυσπιστῶν ὁ λοχαγὸς Λόσς. Τίνες οἱ μετὰ σοῦ;

— Εἰμὶ ἀκόλουθος τῆς Δεσποίνης Λίκατερίνης καὶ ἐξ καραβινοφόροι τῆς σωματοφυλακῆς μὲ συνοδεύουσι.

— Ὁ Θεὸς μαζύ σου! Καλὴ ἑσπέρα σου, μικρέ!

Ὁ Λόσς ἔκλεισε τὸ παράθυρον καὶ ἡτοιμάσθη ἀμέσως νὰ ὑπακούσῃ εἰς τὰς διαταγὰς τοῦ Βασιλέως, χωρὶς νὰ ταραχθῶσι τῆς θέσεώς των οἱ παῖκται κατὰ τὴν συνομιλίαν αὐτήν. Ὁ Κουρσὼν ἐκέδιστε εἰς τὸν τελευταῖον κτύπον τῶν κύδων, καὶ ἡ ἐλπὶς, ὅτι θέλει ἐξακολουθήσει ἡ εὐτυχὴς αὕτη τροπὴ, ἠύξανε τὴν εἰς τὸ παίζειν λύσσαν του. Ὁ Ἰάκωβος Σαβεραΐ, ὅστις ἐσάρωσε τὰ χρήματα ὅλων, ἐξεπλήττετο ὑπερβαλλόντως ἐπὶ τὴν ἀσυνήθη αὐτὴν τύχην, καὶ συνεζήτει ἤδη τὴν χρῆσιν τοῦ κέρδους του. Μόνον πρᾶγμα ἐλησμόνησεν εἰς τὰ σχέδιά του τὴν ἀγορὰν κολοβίου· ἐσκέπτετο νὰ κερδίσῃ πρὸ παντὸς τὰ ἔξοδα τοῦ χρόνου.

— Φίλοι μου! Κύριοι, εἶπεν ὁ ἄρχων Λόσς, εἰς τοὺς συνδαιτημόνας αὐτοῦ· συγχωρήσατέ μοι, ὅτι σᾶς ἀφήνω πρὸ τῆς αὐγῆς, παρὰ τὴν συμφωνίαν μας. Ὁ Βασιλεὺς με προσκαλεῖ· ἀλλὰ δὲν θέλω βραδύνει.... Ἐν τούτοις μὴ παύσητε πίνοντες.

— Καπετάνε, ἀνέκραξεν ὁ Σαβεραΐ, ὅστις δι' ἑνὸς κτύπου τῶν κύβων ἐσώρευσεν εἰς τὸ βαλάντιόν του τὰ λείψανα τῶν νομισμάτων τοῦ Κουρσών· εἴπατε εἰς τὴν Λύτοῦ Μεγαλειότητα, ὅτι ἡ Κυρία Τύχη προτιμᾷ τοὺς καττολίκους τῶν Οὐγκενώτων, καὶ ὅτι εἰς τοὺς κύβους ἐνίκησα τὸν κομψότερον ἄνδρα τῆς ἐκκλησίας των!

— Ἡ νύξ θέλει εἶσθαι θερμή, εἶπεν ὁ Σαλαβώζ, χωριζόμενος τοῦ λοχαγοῦ Λόσς, μεταβαίνοντος εἰς τὸ Λοῦβρον· οὐδέποτε ἠσθάνθην τόσον ἰσχυρὰν δίψαν αἵματος Οὐγκενώτων! Κατὰ τὸ λέγειν τοῦ Λουκὸς τῆς Γυΐζης ἡ ἀφαίμαξις εἶναι καλὴ κατὰ τὸν Αὔγουστον.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΟΣΩΚΡΑΤΗΣ,

κατὰ τὸν Γρότε,

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. Ρ[ΣΤ'.)

—0—

Τὴν ἀντίθεσιν ταύτην ἐν γένει ἐζήτει ὁ Σωκράτης νὰ καταδείξῃ εἰς τοὺς ἀκροατὰς αὐτοῦ, δι' ἀπείρων ζητημάτων ἀμέσως ἢ ἐμμέσως εἰς αὐτὴν ἀναφερομένων. Ὁ δὲ Πλάτων παρέστησεν αὐτὴν, ἐξετάζων, μετὰ πλείστης εὐφυΐας, εἰς τοὺς διαλόγους αὐτοῦ, ἰδίως τὸ ζήτημα ἂν ἡ ἀρετὴ δύναται νὰ νοηθῇ καὶ νὰ διδαχθῇ; Πῶς ἄνδρες διακεκριμένοι, οἷος ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Περικλῆς, ἐπέτυχον τὰ ἔξοχα προτερήματα, τὰ ἀπαιτούμενα πρὸς τὴν κυβέρνησιν τῆς τῶν Ἀθηνῶν πολιτείας, ἐνῷ οὔτε ἐδιδάχθησαν αὐτὰ ἀπὸ γνωστόν τινα διδάσκαλον, ὅπως ἐδιδάχθησαν τὴν μουσικὴν καὶ τὴν γυμναστικὴν, οὔτε ἠδυνήθησαν νὰ μεταδιδάσωσιν εἰς τὰ τέκνα αὐτῶν τὰ προτερήματα ἐκεῖνα εἴτε ἀφ' ἑαυτῶν, εἴτε διά τινος διδασκάλου; Δὲν ἐξάγεται ἀρά γε ἐκ τούτου ὅτι ἡ ἀρετὴ οὔτε ἐδιδάχθη ποτέ, οὔτε εἶναι δυνατὸν νὰ διδαχθῇ, ἀλλ' ἁπλῶς παρέχεται ἢ δὲν παρέχεται ὑπὸ τῶν θεῶν, κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν θέλησιν; Ὁ ἔχων νέον ἵππον, τὸν ὁποῖον θέλει νὰ δαμάσῃ ἢ νὰ γυμνάσῃ, εὑρίσκει εὐκόλως ἱπποδαμαστὴν, γινώσκοντα ἄριστα ἁπάσας τὰς ἕξεις τοῦ ζώου καὶ ἐπιτήδειον νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸ τὴν ποθουμένην δεξιότητα· ἀλλὰ τίνα θέλει εὕρει τὸν δυνάμενον νὰ διδάξῃ ἐμπείρως καὶ ἀσφαλῶς τὴν ἀρετὴν εἰς τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ; Καὶ τίς δύναται νὰ διδάξῃ τὴν ἀρετὴν ἢ νὰ εἴπῃ ὅτι ἡ ἀρετὴ δύναται νὰ διδαχθῇ, ὁ μὴ ὢν παρεσκευασμένος νὰ ἐξηγήσῃ τί ἐστιν ἀρετὴ, καὶ τίς ἡ ἀναλογία καὶ ἡ διαφορὰ ἡ ὑπάρχουσα μεταξὺ τῶν διαφόρων αὐτῆς κλάδων, τῆς δικαιοσύνης, τῆς μετριότητος, τῆς ἀνδρείας, τῆς συνέσεως κλπ; Ἐν πολλοῖς τῶν Πλατωνικῶν διαλόγων, ἡ ζυζήτησις περιστρέφεται περὶ τὴν ἀνάλυσιν τῶν τελευταίων τούτων λέξεων· τῆς ἀνδρείας, ἐν τῷ Λάχητι καὶ ἐν τῷ Πρωταγόρᾳ, τῆς μετριότητος, ἐν τῷ Χαρμίδῃ, τῆς εὐσεβείας, ἐν τῷ Εὐθύφρονι.

Διὰ τοιούτων καὶ ὁμοίων ἀνακρίσεων ἀνεξέταζον ἐμμέσως ὅ τε Σωκράτης καὶ ἔτι πλειότερον ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Πλάτων ἅπαντα τὰ σπουδαῖα ζητήματα, τὰ περὶ κοινωνίας, καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ὀφιῶν καὶ καθηκόντων, καὶ τῶν κεφαλαιωδεστέρων ἠθικῶν ἰδιοτήτων ὅσαι ἐθεωροῦντο ἀποτελοῦσαι μέρος τῆς ἀρετῆς τῶν κατ' ἰδίαν ἀνθρώπων. Καὶ καθὼς αἱ γενικαὶ ἐκφράσεις περὶ ἃς ἐστρέφετο ἡ ὁμιλία αὐτοῦ, ἀνῆκον εἰς τὰς κοινοτέρας καὶ γνωστοτέρας τῆς γλώσσης, οὕτω καὶ τὰ ἄρθονα λεπτομερῆ παραδείγματα, δι' ὧν ἐξήλεγχε τὴν λογικὴν δύναμιν καὶ τὴν συνεπῆ ἐφαρμογὴν τῶν τοιούτων περιεκτικῶν ἐκφράσεων, ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τῶν τὰ μάλιστα ὁμολογουμένων γεγονοτων τοῦ καθημερινοῦ βίου, ὥστε αἱ ἀντιλογίαι, ὁσάκις προέκυπτον τοιαῦται, ἀφηροῦντο ἐκ μέσου, διὰ τρόπου καταληπτοῦ εἰς πάντας. Αἱ διδόμεναι εἰς αὐτὸν ἀποκρίσεις, ὄχι μόνον ὑπὸ τῶν κοινῶν πολιτῶν, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀνδρῶν διακεκριμένων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπὶ τῇ εὐφυΐᾳ αὐτῶν, οἷον ποιητῶν ἢ ῥητόρων, καὶ ἂν αἱ ἀποκρίσεις αὗται προέκειτο νὰ διευκρινήσωσιν ἠθικὰς ἐκφράσεις καὶ ἰδέας περιεχομένας εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν ἔργα, ἐνέφαινον πάντοτε τὴν κατάστασιν ἐκείνην τοῦ πνεύματος, καθ' ἣς οὗτος ἐπεχείρησε τὸν ὑπὸ τοῦ Δελφικοῦ χρησμοῦ ἐπιβληθέντα αὐτῷ καὶ ἀγιασθέντα σταυροφορικὸν πόλεμον, δηλαδὴ ἐπιφάνειαν καὶ ἀσάφειαν γνώσεως, οὐχὶ δὲ γνῶσιν πραγματικήν. Αἱ ἀποκρίσεις αὗται κατεδείκνυον τὴν ἀπεριόριστον καὶ ἀπτόητον ποιότητα τὴν ὁποίαν εἶχον ὡς πρὸς τὰ μέγιστα καὶ σπουδαιότατα περὶ ἀνθρώπου καὶ κοινωνίας ζητήματα ἄνδρες μηδέποτε περὶ αὐτῶν ἀρκετὰ ἀσχοληθέντες ὥστε νὰ γνωρίσωσι τὰς δυσκολίας τὰς ὁποίας περιελάμβανον. Ἡ περὶ τούτου ποιότης παρήχθη κατὰ μικρὸν καὶ λεληθότως, ἐν μέρει διὰ κεκυρωμένης, ἐν μέρει δι' ἀπαρατηρήτου παραδόσεως, σχηματισθεῖσα ἀνέκαθεν ἄνευ κρίσεως τὸ πλεῖστον καὶ ἔκτοτε οὐδέποτε ἐξελεγχθεῖσα. Διὰ τῶν περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τῆς κοινωνίας μεγάλων ἐκφράσεων καὶ κυκλοφορούντων θεμάτων, συνεσωρεύθη, ἀπὸ ἀναριθμήτων, τετριμμένων καὶ ἀμνημονεύτων εἰδικῶν περιστάσεων, ἄθροισμα διανοητικῶν συνδέσμων, οἱ ὁποῖοι, βιαίως συμφυρθέντες, ἐσχημάτισαν τὴν ἀτμοσφαῖραν οὕτως εἰπεῖν τοῦ κόσμου καὶ τοῦ παραδείγματος τὴν ὁποίαν ἕκαστος ἀνέπνεεν. Ἐπὶ τῆς βάσεως ταύτης ἐστηρίζετο ἡ περὶ τῶν ἀντικειμένων ἐκείνων μορφωθεῖσα γνῶσις· καὶ ἂν ἐνίοτε ἡ σκέψις ἐκαλεῖτο εἰς ἐπικουρίαν, ἐκαλεῖτο ἁπλῶς ὡς ὑπηρέτις, ὡς ἑρμηνεὺς, ὡς συνήγορος τοῦ προϋπάρχοντος αἰσθήματος, ὡς ἐπίμεφρον τοῦ γεγονότος, οὐχὶ ὡς ἐλεγκτὴς ἢ δοκιμαστὴς αὐτοῦ. Ἕκαστος εὕρισκε τὰς πεποιθήσεις ταύτας ἐν τῷ πνεύματι αὐτοῦ, χωρὶς νὰ γνωρίζῃ πῶς ἐμφυτευθεῖσαι ἐν αὐτῷ. Ἔβλεπε δὲ αὐτὰς πρεσβευομένας καὶ παρὰ τῶν ἄλλων, ὡς μέρος γενικοῦ τινὸς κεφαλαίου ἀνεξελέγκτων κοινῶν τόπων καὶ δογμάτων. Καὶ ἐπειδὴ συγχρόνως αἱ λέξεις εἶχον εὐρεῖαν ἔννοιαν, περιλαμβάνουσαν πολλὰ ἀρχαῖα καὶ γνωστὰ διανοήματα καὶ αἰσθήματα, αἱ γενικαὶ προτάσεις ἐν αἷς αἱ λέξεις αὗται ἐσωματοποιήθησαν, παρίσταντο εἰς ἕκαστον ὡς ἀφ' ἑαυτῶν νοούμεναι καὶ σεβασταί· ὥστε, ἂν καὶ ὑφίσταντο περὶ τῶν κατ' ἰδίαν περιστάσεων ἔριδες, οὐδεὶς ἐν τούτοις ἐθεώρει ἑαυτὸν ὑπόχρεον νὰ ἀναλύσῃ αὐτὸς τὰς γενικὰς προτάσεις ἢ νὰ ἐξετάσῃ ἂν τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἦναι δόκιμον, καὶ μέχρι τίνος δύναται νὰ μεταχειρισθῇ αὐτὰς λογικῶς καὶ συνεπῶς. (Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἴσως, λέγει ὁ Σωκράτης, διὰ τὸ σφόδρα πιστεύειν εἰδέναι, οὐδ' ἔσκεψαι.)

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος ἐνταῦθα φαινόμενον εἶναι καὶ τὴν σήμερον ἔτι τοσοῦτον ἔκδηλον, ὥστε δὲν ἔχει χρείαν πλειοτέρας διευκρινήσεως. Εἰς τὴν ἠθικὴν, τὴν πολιτικὴν, τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, εἰς ὅλα ἐν γένει τὰ ἀντικείμενα, ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωνίαν, ἐπικρατεῖ ὁμοία θαρραλέα πεποίθησις γνώσεως, ἀληθῶς ἀνυποστάτου· ὁμοία διὰ τοῦ κύρους καὶ τοῦ παραδείγματος παραγωγὴ καὶ διάδοσις ἀνεξελέγκτων πεποιθήσεων, ἐρειδομένων μὲν ἐπὶ ἰσχυροῦ αἰσθήματος, ἀπεστερουμένων ὅμως τῆς συνειδήσεως τῶν βαθμῶν καὶ ὅρων τῆς ἀναπτύξεως αὐτῶν· ὁμοία χρῆσις τῆς σκέψεως, ὡς μονομεροῦς συνηγόρου προτεθεμελιωμένων αἰσθημάτων· ὁμοία πλάνη, ὅτι, ἐπειδὴ ἕκαστος εἶναι ἐξοικειωμένος μὲ τὰς λέξεις, δι' αὐτὸ τοῦτο εἶναι καὶ κάτοχος ὅλων τῶν ἐν αὐταῖς περιλαμβανομένων γεγονότων, κρίσεων καὶ νοημάτων· ἔτι δὲ ἐπιτήδειος νὰ μεταχειρίζεται τὰς λέξεις ἐκείνας καὶ νὰ διακρίνῃ τὴν ἀλήθειαν ἢ τὸ ψεῦδος τῶν μεγαλητέρων ζητημάτων, ἄνευ εἰδικῆς ἀναλύσεως ἢ σπουδῆς.

Ὑπάρχει ἐντούτοις οὐσιώδης τις διαφορὰ μεταξὺ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων καὶ τῶν τοῦ Σωκράτους. Τότε οὐ μόνον αἱ περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας, ἀλλὰ καὶ αἱ περὶ τοῦ φυσικοῦ κόσμου δόξαι εἶχον τὸν αὐτὸν ἀνεπιστήμονα χαρακτῆρα. Ἡ δημώδης ἀστρονομία τῆς Σωκρατικῆς ἐποχῆς συνέκειτο ἀπὸ τινων ἐπιπολαίων παρατηρήσεων καὶ ἀνυποστάτων συλλογισμῶν, μεταβιβαζομένων ἀνεξελέγκτως ἀπὸ τῶν πρεσβυτέρων εἰς τοὺς νεωτέρους καὶ μετ' ἀδιστάκτου πίστεως πρεσβευομένων. Οὐ μόνον ἄνθρωποι οἷος ὁ Νικίας ἢ ὁ Ἄνυτος καὶ ὁ Μέλιτος, ἀλλὰ καὶ ὁ Σωκράτης αὐτὸς διεμαρτύρετο κατὰ τῆς ἀναισχυντίας τοῦ Ἀναξαγόρου, τοῦ καταβιβάσαντος τὸν θεῖον Ἥλιον καὶ τὴν θείαν Σελήνην εἰς σώματα οὐράνια ἔχοντα κινήσεις ὑπολογιστὰς καὶ μέγεθος καταμετρητόν· ἐφ' ᾧ τὴν σήμερον ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐπιστημονικῆς ἐπόψεως καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν μεθοδοποιηθεισῶν φυσικῶν καὶ μαθηματικῶν γνώσεων ἐδίδαξαν ἕκαστον, ὅτι αἱ ἐπιπόλαιοι ἐκεῖναι ἀστρονομικαὶ καὶ φυσικαὶ παρατηρήσεις εἶναι ὅλως ἀνυπόστατοι. Ἕκαστος παραιτῶν αὐτὰς ἀδιστάκτως, ζητεῖ νὰ πληροφορηθῇ ἀπὸ ἐπιστήμονας διδασκάλους καὶ νὰ πείσῃ ἑαυτὸν δι' ἀποδείξεων. Ὁ μὴ σπουδάσας εἰδικῶς τὴν ἀστρονομίαν γινώσκει ὅτι δὲν ἠξεύρει τι περὶ αὐτῆς, μωρὸς δὲ ἤθελε θεωρηθῇ, ἀξιῶν ὅτι γνωρίζει αὐτὴν ἄνευ τοιαύτης προπαρασκευῆς. Ἐνῷ ὅμως ἡ ἐπιστημονικὴ αὕτη ἔποψις ἐντελῶς ἐπεκράτησεν ὡς πρὸς τὸν φυσικὸν κόσμον, μικρὸν ἀναλόγως προεχώρησεν ὡς πρὸς τὰ περὶ ἀνθρώπου καὶ κοινωνίας ἀντικείμενα, διότι ὡς πρὸς τοῦτο ἡ δοκοῦσα καὶ ἀνυπόστατος γνῶσις ἐξακολουθεῖ ἐπικρατοῦσα, σχεδὸν ὅσον καὶ τὸ πάλαι· ὥστε ἂν νέος τις Σωκράτης, κατελθὼν εἰς τὴν ἀγορὰν, ἤθελεν ἀπευθύνει εἰς ἀνθρώπους πάσης τάξεως, ὅπως καὶ ὁ ἀρχαῖος ἐκεῖνος, ἐρωτήσεις καὶ καθυποβάλει αὐτοὺς εἰς τὸν αὐτὸν ἔλεγχον, ἤθελεν εὕρει τὴν αὐτὴν θαῤῥαλέαν πεποίθησιν καὶ τὸν αὐτὸν ἀφελῆ δογματισμὸν ὡς πρὸς τὰ γενικὰ ἀξιώματα, τὴν αὐτὴν ὀλισθαίνουσαν τυφλότητα καὶ ἀντίφασιν, ὡς πρὸς τὰ καθ' ἕκαστα.

Ἐπὶ Σωκράτους ἡ τελευταία αὕτη ἀντιπαράθεσις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ, διότι οὐδεὶς κλάδος τῶν γνώσεων τούτων ἦτο ἐπιστημονικῶς ἐπεξειργασμένος· ἀλλ' ἡ σύγκρισις τὴν ὁποίαν ἐπεχείρησε τῶν εἰδικῶν χειροτεχνῶν καὶ ἐπαγγελμάτων πρὸς τὰς ἠθικὰς καὶ κοινωνικὰς γνώσεις, ἔφερεν αὐτὸν εἰς σπουδαῖα ἀποτελέσματα. Πρῶτος αὐτὸς ἐνόησε (καὶ ἡ ἰδέα αὕτη ἐπικρατεῖ εἰς ὅλας αὐτοῦ τὰς σκέψεις) ὅτι, καθὼς πᾶσα τέχνη καὶ πᾶν ἐπάγγελμα ἔχει σκοπὸν τὸν ὁποῖον ζητεῖ νὰ ἐπιτύχῃ, θεωρίαν, διδάσκουσαν τοὺς τρόπους καὶ ὅρους δι' ὧν ἐπιτυγχάνεται ὁ σκοπὸς ἐκεῖνος, καὶ κανόνας ἐκπηγάζοντας ἀπὸ τῆς θεωρίας ταύτης, κανόνας οἵτινες, καθόλου μὲν λαμβανόμενοι, διέπουσι καὶ περιλαμβάνουσι πᾶσαν σχεδὸν τὴν πρᾶξιν, κατ' ἰδίαν ὅμως ἕκαστος δύναται νὰ ἦναι εἰς ἀντίφασιν πρὸς ἑτέρους καὶ νὰ ὑπόκειται ἐπομένως εἰς ἐξαιρέσεις· ταῦτα πάντα εἶναι ἐπίσης ἀληθῆ, ἐπίσης δύνανται νὰ ἐφαρμοσθῶσι καὶ ὡς πρὸς τὴν γενικὴν τέχνην τοῦ ἀνθρωπίνου βίου καὶ τῆς κοινωνίας. Ὑπάρχει καὶ ἐνταῦθα γενικός τις καὶ τὰ πάντα περιέχων τελικὸς σκοπὸς, ὅς ἐστιν ἡ ἀσφάλεια καὶ ἡ εὐδαιμονία, καθ' ὅσον αὗται εἶναι ἐφικταὶ, ἀπάντων καὶ ἰδίᾳ ἑκάστου ἐν τῇ κοινωνίᾳ. Ὑπάρχει ἐπίσης θεωρία διδάσκουσα τοὺς τρόπους καὶ ὅρους δι' ὧν δύναταί τις νὰ προσεγγίσῃ ὅσον ἔνεστι πλειότερον εἰς τὸν τελικὸν ἐκεῖνον σκοπὸν, καὶ δύνανται ὁμοίως νὰ ὁρισθῶσι κανόνες, διαγράφοντες μὲν ἑκάστῳ τὴν διαγωγὴν καὶ τὸν χαρακτῆρα δι' ὧν εἰμπορεῖ τὰ μάλιστα νὰ ἐπιτύχῃ τὸ σκοπούμενον, ἀποτρέποντες δὲ αὐτὸν ἀπὸ πράξεων, αἵτινες διακωλύουσι τὴν ἐπιτυχίαν, κανόνες ἐκπηγάζοντες ἀπὸ τὴν θεωρίαν, ὧν ἕκαστος ἰδίᾳ ὑπόκειται εἰς ἐξαιρέσεις, οἵτινες ὅμως ἅπαντες συνάμα λαμβανόμενοι διέπουσι τὴν πρᾶξιν, ὅπως εἰς πᾶσαν ἰδιαιτέραν τέχνην. Ὁ Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων ὁμιλοῦσι «περὶ τῆς τέχνης τῆς περὶ τ' ἀνθρώπεια,» «περὶ τῆς πολιτικῆς τέχνης» (δηλαδὴ τῆς τέχνης

ποῦ φέρεσθαι ἐν τῇ κοινωνίᾳ) « τῆς ἐπιστήμης » ἤτις ἂν εἶχε καὶ ἕτερόν τι προτέρημα ὁ ἀνήρ. Ἡ πικρὰ καὶ ἀπροσδόκητος αὕτη ἀπογύμνωσις τοῦ ἐξεταζομένου παρῆγε παρὰ πολλοῖς διαρκῆ πρὸς τὸν Σωκράτην ἀποστροφήν, ὥστε οὐδέποτε τοῦ λοιποῦ ἐπλησίαζον αὐτόν, ἀλλ' ἐπανήρχοντο ἀλιόρθωτοι εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν διάθεσιν· ἀφ' ἑτέρου ὅμως ἡ ἀγχίνοια τῆς ἐρεύνης ἐκείνης καὶ τὸ καινοφανὲς τοῦ πράγματος εἵλκυον πολλοὺς ἀκροατὰς καὶ μάλιστα νέους ἀκροατάς, υἱοὺς πλουσίων ἀνθρώπων, ἔχοντας καιρὸν νὰ δίδωσιν εἰς τὰ τοιαῦτα· καὶ οἱ τοιοῦτοι οὐ μόνον ἔχαιρον ἀκούοντες ἐξεταζομένους τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ πολλάκις, μεμυημένοι τὸν Σωκράτην, ἐπεχείρουν νὰ ἐξετάζωσιν ἄλλους. Τινὲς ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, καθὼς ὁ Ἀλκιβιάδης λ. χ. καὶ ὁ Κριτίας, ἐπεζήτουν πιθανῶς τὴν συναναστροφήν του κυρίως διὰ νὰ ἀποκτήσωσιν ἰδιότητας συντελεστικὰς εἰς τὸ πολιτικὸν αὐτῶν στάδιον. Ἡ ἐνδελεχὴς αὐτοῦ συνήθεια τοῦ νὰ μὴ ἀνέχεται ποτὲ νὰ μένῃ ἀόριστος γενική τις ἔκφρασις, ἀλλὰ νὰ ἐφαρμόζῃ αὐτὴν ἀμέσως εἰς τὰ καθ' ἕκαστα τὰ ἐπιτήδεια καὶ ἰσχυρὰ παραδείγματα τὰ ὁποῖα ἐξέλεγεν σειρὰ τῶν ἐρωτημάτων αὐτοῦ, ὧν ἕκαστον ἀπέδει- νεν εἰς ἀποτέλεσμά τι, ἀλλ' ἀποτέλεσμα τὸ ὁποῖον οὐδεὶς εἶχε προΐδει· ὁ ἔμμεσος καὶ πλάγιος τρόπος δι' οὗ ἐχώρει πρὸς τὸ ἀντικείμενον, εἰς ὃ ἐπλησίαζε μὲν τελευταῖον, ἀφοῦ ὅμως κατεδείκνυεν αὐτὸ ὑπὸ ἑτέραν ὅλως ἔποψιν, ταῦτα πάντα ἀπετέλουν εἶδός τι πλεονεκτήματος τοῦ Σωκράτους, τὸ ὁποῖον οὐδεὶς φαίνεται ἀποκτήσας εἰς τοιοῦτον βαθμόν. Συνετέλουν δὲ εἰς τὴν ἐντύπωσιν τὴν ὁποίαν ἐπροξένει, καὶ ἡ πιθανὴ αὐτοῦ φωνή, καὶ ὁ ἐπαγωγὸς τρόπος, μέχρι δὲ τινὸς καὶ αὐτὴ ἡ ἰδιόρρυθμος Σειληνώδης φυσιογνωμία. Ἡ λεγομένη ἐκείνη « εἰρωνεία αὐτοῦ » ἤτοι ἡ προσποίησις δι' ἧς ὑπεκρίνετο τὸν ἀμαθῆ μαθητιῶντα, τὸν ἐπιζητοῦντα νὰ διδαχθῇ παρὰ παντὸς τοῦ πλειότερον αὐτοῦ γινώσκοντος, ἐνῷ ἀληθῶς ἐζήτει διὰ τοῦ τρόπου τούτου νὰ καταστήσῃ εὐσχημοτέραν ὁπωσοῦν τὴν θέσιν αὐτοῦ ὡς ἐλεγκτοῦ, περιεποιεῖτο ὁμοίως εἰς τὴν διάλεξιν αὐτοῦ χάριν καὶ καινοπρέπειαν, ὅλως ἀφαιροῦσα ἀπὸ αὐτῆς τὴν διδακτικὴν καὶ ἐλεγκτικὴν σχολαστικότητα. Ἀφοῦ προϊόντος τοῦ χρόνου, ἐφημίσθη ὁ ἀνήρ, ἡ ὁμοιόμορφος ἐκείνη ὑπόκρισις τῆς ἀμαθείας ἐν ταῖς συζητήσεσιν, ἐξελήφθη ὡς ἁπλῆ εἰρωνεία καὶ πάντες οἱ κατὰ περίστασιν μόνον αὐτοῦ ἀκροασθέντες, μὴ εἰσδύσαντες δὲ εἰς τὰ ἐνδότερα τῶν διαθέσεων αὐτοῦ, ὑπώπτευσαν πολλάκις ὅτι ἠρέσκετο θαυμασίως παραδοξολογῶν. Ἐντεῦθεν Τίμων ὁ φατυρικὸς καὶ Ζήνων ὁ ἐπικούρειος παρίστανον αὐτὸν ὡς βωμολόχον, χλευάζοντα πάντα τὸν προστυχόντα, καὶ ἰδίως τοὺς προεξέχοντας τῶν ἀνδρῶν.

Ταύτην τὴν ἔμμεσον καὶ ἀποφατικὴν μέθοδον τοῦ Σωκράτους ἐτελειοποίησε καὶ ἀθάνατον κατέστησεν ὁ Πλάτων, ὁ δὲ Ξενοφῶν, ὀλιγώτερον ἀσπαζόμενος αὐτήν, παραπονεῖται διότι ἔνιοι, ἀποκλειστικώτερον τοῦ δέοντος ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην θεωροῦντες τὸν διδάσκαλον αὐτοῦ, νομίζουσιν αὐτὸν α *προτρέψασθαι* μὲν εἰς ἀρετὴν κράτιστον γεγονέ-

» ναι, προαγαγεῖν δὲ ἐπ' αὐτὴν οὐχ ἱκανόν. » Εἷς τῶν κυριωτέρων σκοπῶν τῶν ἀπομνημονευμάτων του εἶναι νὰ δείξῃ, ὅτι ὁ Σωκράτης, ἐπενεργήσας ἅπαξ εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων ἀκροατῶν του διὰ τῆς ἐλεγκτικῆς αὐτοῦ μεθόδου, ἔπειτα μετέβαλλεν ὕφος καὶ, παραιτούμενος τοῦ νὰ ἐμβάλλῃ αὐτοὺς εἰς ἀμηχανίαν, ἀπεύθυνε πρὸς αὐτοὺς παραγγέλματα εὐκρινῆ, ἁπλᾶ καὶ ἀμέσως χρήσιμα εἰς τὴν πρᾶξιν. Οὐδ' ἀμφιβάλλω τῳόντι ὅτι τοιοῦτό τι συνέβαινε πολλάκις καὶ ὅτι οἱ διάφοροι διάλογοι εἰς οὓς ὁ Ξενοφῶν παρίστησιν ἡμῖν τὸν φιλόσοφον θετικῶς ἐντελλόμενον τὴν ἐγκράτειαν, τὴν μετριότητα, τὴν εὐλάβειαν, τὰ πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους καθήκοντα, τὴν ἀδελφικὴν ἀγάπην, τὴν πρὸς τοὺς φίλους πίστιν, τὴν φιλοπονίαν, τὴν φιλοφροσύνην, εἶναι πιστὴ εἰκὼν μιᾶς τῶν πολυτιμοτέρων ἐπόψεων τοῦ χαρακτῆρός του καὶ ἑνὸς τῶν οὐσιωδεστέρων μερῶν τῆς ὅλης αὐτοῦ πολιτείας. Τὴν δ' ἄμεσον ταύτην προτροπὴν ἤσκησεν ὁ Σωκράτης ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ Προδίκου καὶ τῶν ἀρίστων σοφιστῶν.

Κυρίως ὅμως ἐδικαιοῦτο νὰ λάβῃ τὸ μέγα αὐτοῦ κλέος ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, οὐχὶ ἕνεκα τοῦ ἐναρέτου αὐτοῦ βίου καὶ τῆς χρηστότητος τῶν παραγγελμάτων αὐτοῦ (ἂν καὶ ἀμφότερα ἀπετέλουν οὐσιώδεις κλάδους τοῦ χαρακτῆρός του) ὅσον ἕνεκα τοῦ ὅλως ἰδιάζοντος αὐτῷ καὶ τελεσφόρου τρόπου τῆς ἐνεργείας περὶ τὴν θεωρητικὴν φιλοσοφίαν. Εἴπομεν ἐν τοῖς πρόσθεν ὅτι κατὰ τοῦτο διεκρίθη πρὸ πάντων, καθὸ πρῶτος ἀναγαγὼν τὴν ἠθικὴν εἰς ἀξίωμα ἐπιστήμης ἐχούσης ἴδιον τελικὸν σκοπὸν καὶ δόγματα δεκτικὰ ἐλέγχου καὶ τελειοποιήσεως· τὸ δ' ἕτερον καὶ οὐδὲν ἧττον οὐσιῶδες μέρος τῆς περὶ τοῦτο ὑπεροχῆς του ἦν ἡ ἰδιάζουσα αὐτοῦ μέθοδος καὶ ἡ ἐξαίρετος ἰσχὺς τοῦ παράγειν εἰς τὸ πνεῦμα τῶν ἄλλων τὴν ἐπιστημονικὴν ῥοπὴν καὶ δεξιότητα. Τὸ δ' ἀποτέλεσμα τοῦτο δὲν παρήγετο διὰ θετικῆς διδασκαλίας. Ὅ,τε Σωκράτης καὶ ὁ Πλάτων ἐπρέσβευον, ὅτι ἡ ἄμεσος νουθεσία καὶ διδασκαλία μικρὸν συντελοῦσιν εἰς τὴν διανοητικὴν πρόοδον· καὶ ὅτι, ἵνα παραχθῶσι νέαι ἔννοιαι καὶ δυνάμεις, ἀνάγκη ἦτο νὰ ἐπενεργήσῃ τὸ πνεῦμα ἐπὶ τοῦ πνεύματος διὰ βραχέων ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων, ἤτοι δι' ἐπιτηδείας χρήσεως τῆς διαλεκτικῆς μεθόδου, μεθόδου, τὴν ὁποίαν ἡ πολυτελὴς τοῦ Πλάτωνος φαντασία παρέβαλλε μὲ τὴν συνουσίαν καὶ τὴν ἐγκυμοσύνην, παριστῶσα αὐτὴν ὡς τὴν μόνην ἀληθῆ καὶ ἀνύσιμον ὁδὸν εἰς προαγωγὴν τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος.

Ἠθέλομεν δὲ συλλάβει σρόδρα ἐσφαλμένην ἔννοιαν περὶ τῆς ἀποφατικῆς καὶ ἐμμέσου μεθόδου τοῦ Σωκράτους ὑπολαμβάνοντες αὐτὴν ὡς ἀποβαίνουσαν εἰς οὐδὲν ἄλλο ἢ ἁπλῆν ἄρνησιν. Εἰς πνεύματα περιεσπασμένα ὑπὸ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὑποθέσεων καὶ ἐνδεῆ ὄντα φιλοσοφικῆς ῥοπῆς, οἷα ἦσαν τὰ τῶν πλειοτέρων αὐτοῦ ἀκροατῶν, πιθανῶς ἡ μέθοδος ἐκείνη ἐπροξένει ὀλίγον διαρκῆ τῳόντι ἐντύπωσιν, καταντῶσα ἐπὶ τέλους εἰς ἁπλοῦν αἴσθημα θαυμασμοῦ ἕνεκα τῆς ἀγχινοίας αὐτῆς, ἴσως δὲ καὶ ἀποστροφῆς πρὸς τὴν φαινομένην παραδοξολογίαν της· τὰ δὲ πρακτικὰ πάλιν πνεύματα, οἷον ἦν τὸ τοῦ Ξενοφῶντος, δὲν ἔβλεπον ἐν τῇ μεθόδῳ ταύτῃ εἰμὴ μόνην τὴν διδασκαλικὴν προτροπήν. Ἀλλ' ὁσάκις ὁ σπόρος ἔπιπτεν εἰς πνεῦμα ὁπωσοῦν προδιατεθειμένον ἢ ἐπιτήδειον πρὸς συστηματικὴν σκέψιν, αἱ διανοητικαὶ τοῦ τοιούτου ἀκροατοῦ δυνάμεις, συνελαβεῖσαι κατ' ἀρχὰς πρὸς τὰ ὀπίσω ὑπὸ τῆς ἀρνήσεως ἐκείνης, μετὰ νέας ἔπειτα ὡς ἐκ τούτου ὁρμῆς ἀνεπήδων πρὸς τὰ πρόσω. Ἡ Σωκρατικὴ διαλεκτική, διαλύουσα τὸ νέφος τῆς δοκούσης ἐπιστήμης καὶ ἀποκαλύπτουσα τὴν πραγματικὴν ἄνευ στηριγμοῦ, παράγει ὡς ἄμεσον ἀποτέλεσμα, συναίσθησίν τινα, ὁμοιοτάτην, κατὰ Πλάτωνα, μὲ τὴν νάρκωσιν, ἣν ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται ἀπτόμενος τοῦ ἰχθύος τοῦ ὀνομαζομένου πλατεῖα θαλασσία νάρκη. Ἡ ἐξ αὐτῆς παραγομένη συνείδησις τῆς ἀμαθείας ἤτο ἀπροσδόκητος ἐνταυτῷ, καὶ ὀδυνηρά, καὶ ταπεινωτική, γεννῶσα εἰς τὴν ψυχὴν πρόσκαιρόν τινα ἀμφιβολίαν καὶ καχεξίαν, συνδεδεμένην ὅμως μετὰ ἐσωτερικῆς ὁρμῆς πρὸς τὴν ἀλήθειαν, πρότερον ἀγνώστου εἰς τὸν ἄνθρωπον. Τῶν διανοητικῶν τούτων ὀργασμῶν ὅστις δὲν ἠδύνατο ν' ἀρχίσῃ πρὶν ἢ τὸ πνεῦμα ὅλως διόλου ἀπαλλαγῇ τῆς προτέρας περὶ τῆς ἐπιστήμης αὐτοῦ οἰήσεως, ἐθεώρει ὁ Σωκράτης οὐ μόνον ὡς πρόδρομον, ἀλλὰ ὡς ὅρον ἀπαραίτητον πάσης μελλούσης προόδου. Οὗτος ἀπετέλει τὴν μέσην βαθμίδα τῆς διανοητικῆς τοῦ ἀνθρώπου κλίμακος· κατωτάτη βαθμὶς ἦτο ἡ τυφλή, ἡ αὐτάρεσκος, ἡ ἐσφαλμένως ἀντὶ ἐπιστήμης ἐκλαμβάνουσα ἑαυτὴν ἀνεπιστημοσύνη· ἀμέσως μετ' αὐτὴν ἤρχετο ἡ ἀνεπιστημοσύνη ἐκείνη, ἥτις εἶχε τὴν ἀληθῆ αὐτῆς συνείδησιν, τῆς ὁποίας ἀφῃρέθη τὸ προσωπεῖον, δι' ἣν ἡσύχυνετο ἤδη ὁ ἄνθρωπος καὶ ἥτις ὠρέγετο νὰ ἀποκτήσῃ γνώσεις, τὰς ὁποίας εἰσέτι δὲν εἶχεν· εἰς δὲ τὴν ἀληθῆ γνῶσιν, ἥτις ἀπετέλει τὴν τρίτην καὶ ὑπερτάτην βαθμίδα, δὲν ἠδύνατό τις νὰ φθάσῃ εἰμὴ διερχόμενος διὰ τῆς δευτέρας ἐκείνης καὶ μετὰ τοῦτο ὁρμῆς ἀνεπήδων πρὸς τὰ πρόσω. Ἡ Σωκρατικὴ διαλεκτικὴ

τοῦ ἀνέπτυσσε, παράγουσα ἐν αὐτῷ δυςάρεστόν τινα πόθον πρὸς τὴν ἀλήθειαν, βοηθοῦσα τὴν πρὸς εὕρεσιν αὐτῆς ἀναγκαίαν κοπώδη ἐργασίαν καὶ ἐξελέγχουσα ἂν τὸ ἀποτέλεσμα τὰς ἐργασίας ταύτας περιεῖχε τοὺς ἀληθεῖς χαρακτῆρας ἢ ἁπλῶς τὴν σφαλερὰν ἐπιφάνειαν τῆς ἀληθείας.

Θαυμαστὴ δὲ τῇ ἀληθείᾳ ἦτο ἡ γοητεία τῆς ὁμιλίας τοῦ Σωκράτους καὶ ἡ ἰσχυρὰ ἐντύπωσις τὴν ὁποίαν ἐπροξένει εἰς ὅλους ὅσοι ἤκουον αὐτὸν καὶ ἠσθάνοντο τὴν δύναμιν τοῦ λόγου του. Ἡ δύναμις αὕτη ἦτο τοσοῦτον ἀκαταμάχητος, ὥςτε ὁ Ξενοφῶν κατήντησε νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ Σωκράτης ἠδύνατο νὰ μεταχειρισθῇ ὅπως ἤθελε πάντας τοὺς μετ' αὐτοῦ διαλεγομένους (τοῖς δὲ διαλεγομένοις αὐτῷ πᾶσι χρώμενον ἐν τοῖς λόγοις ὅπως ἐβούλετο). Περὶ τῶν ἀντικειμένων τὰ ὁποῖα ἔφερεν εἰς μέσον, ἤτοι περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας, οἱ ἀκροαταὶ αὐτοῦ δὲν εἶχον συνήθως εἰμὴ αὐτοματισμούς τινας καὶ ἀνεξελέγκτους παραδόσεις· αὐτὸς δ' ἐπεχείρησε νὰ τοὺς φέρῃ εἰς τὸ νὰ σκεφθῶσι περὶ ἑαυτῶν τε καὶ τῶν κρίσεων αὐτῶν, ζυγοστατοῦντας καὶ ἐξελέγχοντες αὐτὰς μέχρις οὗ αὗται ὁμοφωνήσωσι πρὸς ἀλλήλας τε καὶ πρὸς ὡρισμένον τινὰ καὶ σεβαστὸν σκοπόν. Αἱ γενικαὶ καὶ ἀόριστοι αὐτῶν περὶ τῶν ἀντικειμένων ἐκείνων κρίσεις εἶχον ἀποτελέσει φύραμα τοσοῦτον συμπεπυκνωμένον συγχρόνως καὶ ἀδοκίμαστον, ὥςτε τὰ περιεχόμενα εἰς αὐτὰς καθ' ἕκαστα παντάπασιν ὠλιγωρήθησαν· ὁ δὲ Σωκράτης, ἀνακαλέσας εἰς τὸ εἶναι τὰς εἰδικὰς ταύτας περιστάσεις τῆς οὕτω παραμεληθείσης πείρας, παρουσίαζεν εἰς τὸν ἀκροατὴν τὰς ἰδίας αὐτοῦ δοξασίας ὑπὸ ἑτέραν ὅλως καὶ ὅλως νέαν ἔποψιν. Διὰ τῆς καθαρῶς ἐπακτικῆς μεθόδου τῶν διαλέξεων αὐτοῦ (ἂν καὶ τὰ ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος δὲν διέσωσαν ἡμῖν εἰμὴ ἁπλοῦν τινα αὐτῶν σκελετόν), ὁ Σωκράτης καταπολεμεῖ τὰς βαθέως ἐρριζωμένας, καὶ οὐδὲν ἧττον ἀνυποστάτους πλάνας τῆς νεανικῆς διανοίας, τῆς ἐνεργούσης ἀπὸ ταυτομάτου ἄνευ ἐπιστημονικῆς συνειδήσεως. Ὁ σκοπὸς αὐτοῦ ἦτο δι' ἐπιτηδείως ἐκλελεγμένων ἀποφατικῶν παραδειγμάτων νὰ ὑποδεικνύῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἡμαρτημένην ὁδὸν εἰς ἣν ἐπλανᾶτο καὶ οὕτω νὰ συνελκύῃ αὐτὴν εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας· προςέτι δὲ νὰ ἀναγκάζῃ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀκροατοῦ νὰ διατρίβῃ ἀδιακόπως περὶ τὰ καθ' ἕκαστα, ὡς ὅρους ἀπαραιτήτους παντὸς ὀρθοῦ καὶ συνεποῦς γενικοῦ ὁρισμοῦ, ἀποτρέπων αὐτὸ ἀπὸ τοῦ νὰ γίνεται δοῦλον ἀνεξελέγκτων τύπων καὶ ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκφέρῃ τὴν ἁπλῆν τῆς πεποιθήσεως αὐτοῦ παραφορὰν ὡς λόγους συνετοὺς καὶ κεκυρωμένους. Ἀντὶ νὰ προςφέρῃ εἰς τὸν ἀκροατὴν συμπεράσματα προπαρεσκευασμένα καὶ ἐπὶ ἀλλοτρίᾳ μαρτυρίᾳ ἀποδέξιμα, ὁ Σωκράτης ἐξεναντίας διετήρει τὸν ἐξεταζόμενον ἐπὶ πολὺν χρόνον εἰς ἀμφιβολίαν, ἐμμένων ἰδίως εἰς τὰ καθ' ἕκαστα καὶ λαμβάνων ἐντοῦθα καταφατικὴν ἅμα καὶ ἀποφατικὴν διεύθυνσιν· οὐδ' ἀποκαλύπτων τὸν σκοτὸν αὐτοῦ, εἰμὴ ἀφοῦ παρῆγε τὴν κατάστασιν ἐκείνην τῆς οἰκείας γνώσεως καὶ μαρτυρίας, ἀφ' ἧς τὸ συμπέρασμα ἐξορμᾷ ὡς ἄρεσον προϊόν, ἔχων ἰδίας ῥίζας καὶ ἰδίαν δύναμιν, λογικῶς δὲ συνηρθρωμένον μετὰ τῶν πρώτων τοῦ συλλογισμοῦ ὅρων. Ἐὰν τὸ οὕτω παραχθὲν συμπέρασμα δὲν ἦτο αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπεδέχετο ὁ ἐξεταζόμενος, ἦτο τοὐλάχιστον προϊὸν λόγου ἄξιον πνεύματος ἐπιτηδείου καὶ ἐλεγκτικοῦ, σχηματίζοντος διὰ προσηκούσης μαρτυρίας τὴν ἰδίαν αὐτοῦ γνώμην. Ὅσον δὲ ποικίλαι καὶ ἀσυνάρτητοι ἂν ἦταν αἱ εἰδικαὶ περιστάσεις περὶ ἃς διέτριβεν ὁ Σωκράτης, ὁ τελικὸς αὐτοῦ σκοπὸς εἰς ὃν πᾶσαι ἀνεφέροντο ἦτο πάντοτε προδήλως, ἡ εὐπραγία καὶ ἡ εὐδαιμονία τοῦ κοινωνικοῦ ἀνθρώπου.

(Ἕπεται συνέχεια.)

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΚΤΥΠΩΜΑΤΩΝ

ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΦΡΑΓΙΔΟΛΙΘΩΝ ΑΝΕΚΔΟΤΩΝ.

(Συνέχεια. Ἴδε φυλλάδ. ΡΙΖ'.)

14) *Ξενικοὶ Θεοί.*

α) Ζεὺς Ἄμμων.

263. Κεφαλὴ Διὸς Ἄμμωνος πρὸς δεξιάν, ἀκτινωτή· οἱ χαρακτῆρες ἐμφαίνουσι προσπάθειαν εἰς παράστασιν ἀτομικότητος. ἐπ. ΣΤ'. τ. γ'. μ. 15 π. 12.

264. Προτομὴ Διὸς Ἄμμωνος πρὸς δεξιάν· ἔμπροσθεν ὄμις. (ἐπ. ὑποπτος) τάξ. γ'. μ. 19 π. 14 λ. ἴασπ. ἐρυθρ.

Σημ. Βλέπε Βακχικὰ πολύμορφα 142.

β) Ζεὺς Σέραπις.

265. Προτομὴ Διὸς Σεράπιος πρὸς δεξιάν, μοδιοφόρου, ἀκτινωποῦ· περὶ τὸν τράχηλον φαίνεται τὸ ἱμάτιον. Ἡ πρὸς τὸν χαρακτῆρα παράβαλε τὰ Ἀλεξανδρινὰ καὶ τὰ τῆς ἐλάσσονος Ἀσίας νομίσματα. ἐπ. Π'. τάξ. Κ'. μ. 13. π. 11. λίθ. ἴασπ. ἐρυθρ.

266. Προτομὴ Διὸς Σεράπιος, μοδιοφόρου, πρὸς δεξιάν. ἐπ. Π'. τάξ Σ1'. μ. 9 π. 6. λίθ. σάρδ.

267. Ζεὺς Σέραπις ἐπὶ θρόνου καθήμενος πρὸς ἀριστεράν, μοδιοφόρος· κρατεῖ σκῆπτρον παρὰ τοὺς πόδας ὁ Κέρβερος. ἐπ. Π'. τ. ΣΤ'. μ. 11 π. 9.

268. Ζεὺς Σέραπις, μοδιοφόρος, ὄρθιος πρὸς δεξιάν, κρατῶν στέφανον ὄπισθεν αὐτοῦ ὁ ἥλιος ἐκτείνων τὴν δεξιὰν πρὸς αὐτόν. ἐπ. Π'. τ. ΣΤ'. μ. 16 π. λ. 14.

269. Ἄνωθεν προτομὴ Διὸς Σεράπιος, μοδιοφόρου, πρὸς δεξιάν· ἀντικρὺ αὐτοῦ προτομὴ Σελήνης πρὸς ἀριστεράν, φορούσης ἀστέρα καὶ μόδιον· κάτωθεν ἀετὸς ὄρθιος πρὸς ἀριστερὰν ἀναπεπταμένας ἔχων τὰς πτέρυγας. ἐπ. Π'. τ. ΣΤ'. μ. 15. πλ. 12.

270. Ζεὺς Σέραπις, μοδιοφόρος, καθήμενος ἐπὶ δίφρου πρὸς ἀριστερά· ἔμπροσθεν Παλλὰς ὀρθία πρὸς δεξιάν, ἐρειδομένη τῇ δεξιᾷ ἐπὶ ἀσπίδος καὶ κρατοῦσα λόγχην, τῇ δ' ἑτέρᾳ στέφανον, στεφανοῖ αὐτόν· ὄπισθεν ἡ Τύχη ὀρθία πρὸς ἀριστερά, κρατοῦσα πηδάλιον καὶ κέρας Ἀμαλθείας. ἐπ. Η'. τ. ΣΤ'. μ. 12 π. 14. λίθ. σάρδ.

γ) Ἀρποκράτης.

271. Ἀρποκράτης, γυμνός, ὄρθιος, πρὸς ἀριστερά· φέρει τὸν δάκτυλον ἐπὶ τοῦ στόματος ἐν σχήματι σιγῆς, τῇ ἀριστερᾷ δὲ κρατεῖ κέρας Ἀμαλθείας. ἐπ. Ζ. τ. δ. μ. 12 π. 10 λίθ. ὄνυξ κυανόχρους.

272. Ἡ αὐτὴ παράστασις, ἀλλ' ὁ Ἀρποκράτης φορεῖ καὶ μόδιον. ἐπ. Ζ. τ. δ'. μ. 10 π. 6 μίγμα κίτρινον.

Σημ. Βλέπε 511.

δ) Ἄνουβις.

273. Ἄνουβις ὄρθιος πρὸς ἀριστερά, μὲ κεφαλὴν ζώου κερασφόρου, κρατῶν σκῆπτρον. ε. ; τάξ. ΣΤ'. μ. 12. π. 7. λίθ. ἀχάτης ἐν ταῖς Αἰγυπτιακαῖς Θήβαις εὑρεθείς, τοῦ Κ. Φιλλάδ.

Σημ. Βλέπε 521.

ε) Ἐφεσία Ἄρτεμις.

274. Ἐφεσία Ἄρτεμις, ὀρθία, ἀντωπός, μὲ συμβεβηκότα τὰ σκέλη, μοδιοφόρος, μὲ δύω σειρὰς μαστῶν καὶ τέσσαρας διαιρέσεις διὰ γραμμῶν (ἀντὶ τῶν σειρῶν τῶν προτομῶν ζώων) ἐκτεταμένας ἔχουσα τὰς χεῖρας καὶ στηρίζουσα αὐτὸς ἐπὶ δύω ῥάβδων· ἑκατέρωθεν ἔλαφος. ἐπ. Ζ. τ. ΣΤ'. μ. 14. π. 11. λίθ. σάρδ.

275. Ἡ Ἐφεσία Ἄρτεμις, ὀρθία, ἀντωπός, μὲ συμβεβηκότα σκέλη· ἐπὶ τοῦ ἱματίου γωνιώδης κόσμος· ἔχεται μὲ ἐκτεταμένας χεῖρας τῶν κεράτων ἐλάφων ἑκατέρωθεν ἱσταμένων· ἄνωθεν δὲ ἑκατέρωθεν ἡμισέληνος. ἐπ. Η. τάξ. ς. μ. 13. π. 10. σάρδ.

ζ) Ἶσις.

276. Ἶσις ὀρθία, πρὸς ἀριστερά, κρατοῦσα τῇ δεξιᾷ σεῖστρον, τῇ ἑτέρᾳ δὲ ὑδρίαν. ἐπ. Ζ. τ. γ'. μ. 11. π. 9. λίθ. σάρδ.

277. Ἡ αὐτὴ παράστασις· ἡ Ἶσις φορεῖ τὸν συνήθη κόσμον ἀνθέων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς. ἐπ. Π'. τ. ε'. μ. 11 π. 9. λ. ἴασ π. ἐρυθρ.

278. Κανώπειον ἀγγεῖον, σχηματίζον κατὰ τὰ ἄνω κεφαλὴν Ἴσιδος ὑπεράνω μὲ κέρατα καὶ ; ἡμισφαίριον ἐπ. ὑποπτος. τ. ΣΓ. μ. 12. π. 9.

279. Ἡ Ἶσις καθημένη ἐπὶ δίφρου μετ' ἐπικλίντρου πρὸς δεξιάν, ἐστεμμένη μὲ ἄνθη καὶ κρατοῦσα τῇ ἀριστερᾷ στάχεις καὶ μήκωνας θηλάζει τὸν Ἶρον ἐπὶ τῶν γονάτων αὐτῆς. ἐπ. Ζ. τ. δ'. μ. 10. π. 13. λίθ. σάρδ.

280. Ἡ αὐτὴ παράστασις, ἀλλ' εἶναι ἐστεμμένη μὲ στάχεις ἡ Ἶσις καὶ οὐδὲν ἄλλο παρὰ τὸν Ἶρον κρατεῖ. ἐπ. Ζ. τ. δ'. μ. 9. π. 7.

281. Ἡ αὐτὴ παράστασις ὡς ἡ προηγουμένη, ἀλλ' ὁ Ὥρος θηλάζει οἰονεὶ ἱπτάμενος. ἐπ. Ζ. τάξ δ'. μ. 18 π. 13. λιθ. σάρδιος.

282. Ἡ Ἶσις καθημένη ἐπὶ θρόνου πρὸς ἀριστερά, φορούσα στάχεις ἐπὶ κεφαλῆς, καὶ χιτῶνα κάτωθεν θυσανωτόν, προπαρασκευάζεται νὰ θηλάσῃ τὸν Ὥρον· φοροῦντα ψέντ· ἔμπροσθεν αὐτῆς μέγα κηρύκειον οὗ οἱ ὄφεις φοροῦσι ψέντ ἐπὶ κεφαλῆς. ἐπ. Η. τάξ. ΣΤ'. μ. 20. π. 15. λ. σιδηρίτης (cisenstein).

Σημ. τὸν Ἀβράξαν, τὸν Ἀγαθοδαίμονα ὡς ὄφιν, τὸν Αἰῶνα κτλ. Βλέπε εἰς τοὺς ἀβραξικοὺς λίθους 511 καὶ ἐφεξῆς.

η) Ἄγνωστοι παραστάσεις.

283. Σχῆμα ἀνθρώπου ὀρθίου ἐπὶ λέοντος πρὸς δεξιάν· ἔμπροσθεν τετράπους ὄρθιον, ὑπεράνω δὲ βοῦς· ὄπισθεν ἐλέφας. ἐπ. Β. τάξ. Ζ'. μ. 35. πλ. 25. λίθος ἐρυθρὸς ἐκ Μήλου· σκαραβαῖος ἴσως φοινικικός, τοῦ Κ. Σιάουβερτ.

281. Ἀνὴρ ὄρθιος, ἀντωπός, ἀνατείνων τὴν ἀριστερὰν· φορῶν τὸ ψέντ καὶ κρατῶν λόγχην· τὴν ἑτέραν δὲ φέρει πρὸς τὸ γόνυ· ἀριστερόθεν ὁ ὄφις Ἀγαθοδαίμων, ὄρθιος, ἀνδρομόρφος· ὑπὲρ δὲ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ σφαῖρα. ἐπ. Ζ. τ. ΣΓ'. μ. 11. π. 9. κεράμεον μετὰ γανώματος κυανοῦ· ἐκ Μήλου τοῦ Κ. Σιάουβερτ.

285. Αἰγύπτιος Θεός, ὄρθιος, πρὸς ἀριστερά· ἐρείδεται τῇ δεξιᾷ ἐκτεινομένῃ ἐπὶ αἰγυπτιακοῦ σκήπτρου· ἔμπροσθεν ἀκρίς, ὄπισθεν κροκόδειλος· ἄνωθεν ☾ ἐπ. Ζ. τάξ. ε. μ. 13 πλ. 18.

286. Κεφαλὴ γέροντος πρὸς δεξιάν· ὁ δὲ περίδεσμος αὐτῆς παριστῶν ; κεφαλὴν κριοῦ τελευτῇ ὑπὲρ τὸ μέτωπον εἰ; ἐξέχον τι, πλατὺ καὶ πτερυγοειδὲς σχῆμα· κάτωθεν τῆς κεφαλῆς ἀλέκτωρ πρὸς ἀριστερὰν ἱστάμενος, οὗ ἡ οὐρὰ σχηματίζει τὸν πώγωνα τοῦ γέροντος· ἔμπροσθεν δὲ τούτου ὄφεις. ἐπ. ς. τ. δ. μ. 18 πλ. 14.

287. Ἀνὴρ ὄρθιος μὲ ῥύγχος κτήνους πρὸς ἀριστερὰν, φορῶν κωνικὸν πῖλον· ἑκατέρωθεν δύω λέοντες ὄρθιοι ἔξωθεν ἐπιστρέφοντες τὰς κεφαλάς· ὑπεράνω δὲ δεξιόθεν ῥυτόν. ἐπ. Ζ. τ. ς. μ. 17 πλ. 17. φοινικικὴ τεχνοτροπία.

Γ'. *Ἥρωες.*

1) *Ἡρακλέους κύκλος.*

α) Ἡρακλῆς.

288. Κεφαλὴ Ἡρακλέους πρὸς δεξιάν· παράβαλε τὰ νομίσματα τῆς Τύρου. ἐπ. Β'. τάξ. γ'. μ. 9. πλ. 8. λίθ. σαρδ. ἠγοράσθη ἐν Τύρῳ· τοῦ Κ. Φιλλάδ.

289. * Κεφαλὴ Ἡρακλέους νεανικὴ πρὸς ἀριστερὰν· τάξ. γ'. μ. 15. π. 15. σάρδ.

290. Κεφαλὴ Ἡρακλέους δαφνοστεφοῦς πρὸς δεξιάν· παράβαλε νομίσματα χαλκᾶ Σμύρνης· ἐπ. ς. τάξ. γ'. μ. 11. πλ. 11. λ. ὄνυξ.

291. Ἡρακλῆς παῖς, ἀντωπός, κλίνων τὸ ἀριστερὸν γόνυ μὲ διαβεβηκότα σκέλη χαμαί· ἐκτείνων τὰς χεῖρας πνίγει τοὺς ὑπὸ τῆς Ἥρας πεμπομένους κατ' αὐτοῦ ὄφεις. ἐπ. Ζ'. τάξ. δ. μ. 13 π. 11. λ. συριακὸς (grenat oriental) ἐκ Κύπρου.

292. Ἡρακλῆς νεανικός, ὄρθιος, γυμνὸς πρὸς ἀριστερὰν· κρατεῖ τῇ ἀριστερᾷ λεοντῆν, τῇ ἑτέρᾳ ἀμφίβολόν τι σχῆμα. ἐπ. Ζ'. τ. γ. μ. 11. π. 10. λ. ἴασπις.

292. δίς. Ἡρακλῆς ὄρθιος, γυμνὸς πρὸς δεξιάν, κρατῶν τῇ ἀριστερᾷ λεοντῆν, τὴν ἑτέραν στηρίζει ἐπὶ ῥοπάλου· ὄπισθεν δένδρον· ἐπ. Ζ'. τάξ. γ'. μ. 19. π. 15.

293. Ἡρακλῆς ὄρθιος, γυμνὸς, πρὸς ἀριστερὰν κρατεῖ λεοντῆν περιελισσομένην εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα, στηρίζει τὴν ἑτέραν ἐπὶ ῥοπάλου. ἐπ. Π'. τάξ. ς. μ. 11. π. 10. ὁ λίθος κυρτός.

294. Ἡρακλῆς ὄρθιος, γυμνὸς, πρὸς ἀριστερὰν· φέρει ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ πήχεως λεοντῆν καταπίπτουσαν, στηρίζεται τῇ ἑτέρᾳ ἐπὶ ῥοπάλου. ἐπ. Ζ'. τ. δ'. μ. 22. π. 15. τὸ ἄνω τοῦ λίθου ἐφθαρμένον.

295. Ἡρακλῆς γυμνὸς, ὄρθιος, πρὸς δεξιάν· πνίγει ἄοπλος τὸν ἐν Νεμέᾳ λέοντα πρὸς ὃν ὄρθιον συμπλέκεται. ἐπ. Ζ'. τ. ἑ. μ. 12. π. 10. λίθ. σάρδ.

296. Ἡρακλῆς στρέφων πρὸς δεξιὰν, ὄρθιος, κρατῶν ἀμφοτέραις ταῖς χερσὶν ἀνατεταμένας ῥόπαλον καταβάλλει τὸν ἐν Νεμέᾳ λέοντα. ἐπ. τ. ς. μ. 11. π. 11. λίθ. σάρδ.

297. Ἡρακλῆς νεανικὸς πρὸς δεξιὰν, παλαίων πρὸς τὸν ἐν Νεμέᾳ λέοντα ὃν ἐπὶ τοῦ γόνατος κρατεῖ· ἄνωθεν ῥόπαλον· ὄπισθεν φαρέτρα μὲ βέλη. ὄπισθεν. μονόγραμ. Α καὶ ἀνεστραμ. Α. ἐπ. Ζ. τ. δ'. μ. 13. πλ. 9. λίθ. ἴασπις, τοῦ Π. Ἀδαμοπούλου.

298. Ἡρακλῆς πρὸς δεξιὰν· κλίνων ἐναγωνίως ἐμπρὸς τὸ σῶμα καταβάλλει καὶ προσπαθεῖ νὰ δέσῃ τὴν χρυσόκερων ἔλαφον. ἐπ. Ζ'. τ. δ'. μ. 10. πλ. 8.

299. Ἡρακλῆς πρὸς δεξιὰν, φορῶν τὴν λεοντῆν ὀπισθεν κυμαινομένην, μονομαχεῖ κατὰ τοῦ Ἀνταίου, ὃν ἐν ἀγκάλαις συσφίγγων ὑπὲρ γῆν κρατεῖ ὑψωμένον. ἐπ. ς. τ. δ'. μ. 18. πλ. 14.

β) Ὀμφάλη.

300. Κεφαλὴ Ὀμφάλης πρὸς δεξιὰν, φερούσης ἐπὶ κεφαλῆς τὴν λεοντῆν (παράβαλε πρὸς τὴν ἐπὶ τῶν νομισμάτων τοῦ Ἀλεξάνδρου τῆς Ἠπείρου κεφαλὴν τοῦ Ἡρακλέους) ἐπ. Δ'. τάξ. β'. μ. 9. π. 7. τοῦ Κ. Κουντουριώτου.

Σημ. Βλέπε Ἡρακλεῖδαι, 330.

2) *Ἡρωϊκοὶ κύκλοι.*

α) *Ἐκ τοῦ Ἀττικοῦ μύθου.*

301. Ἡ *Ἀριάδνη*, ἐγκαταλελειμμένη ὑπὸ τοῦ Θησέως ἐν Νάξῳ, κάθηται πρὸς δεξιὰν ὑπὸ οἰνάδα· ἄνωθεν πτηνὸν, κάτωθεν δελφὶς, ἔμπροσθεν τὸ πλοῖον ἀποπλέον, καὶ κάτωθεν αὐτοῦ ἱππόκαμπος. ἐπ. Π'. τάξ. ς. μ. 11. πλ. 14. σάρδ. τοῦ Π. Ἀδαμοπούλου.

302. Ὁ *Δαίδαλος* κάθηται πρὸς ἀριστερὰν ἐπὶ ἕδρας προσωπομόρφου, ἔμπροσθεν ἑστίας ἐφ' ἧς λέβης ἐμπυριβήτης· ὑπὲρ αὐτὸν ἡ κηρίνη πτέρυξ τοῦ Ἰκάρου προσωποειδὴς ἀριστερόθεν, ἣν πλάττει. (βλ. Βιγκέλμ. μν. ἀνέκ.). ἐπ. Ζ'. τ. δ'. μ. 8. πλ. 5. λίθ. ἴασπ. εὑρέθη ἐν Ἀθήναις, τοῦ Κ. Φιλλάῃ.

β) Ἐκ τοῦ Θηβαϊκοῦ μύθου.

303. Ὁ *Κάδμος* στρέφων πρὸς δεξιὰν· τῇ ἀριστερᾷ ὑψουμένῃ κρατῶν ξιφίδιον καὶ τὸν δεξιὸν πόδα ἄνω κάμπτων μάχεται κατὰ τοῦ δράκοντος πρὸ αὐτοῦ συνεσπειραμένου καὶ ὑψοῦντος τὴν κεφαλήν· πέριξ ἀστράγαλος. ἐπ. ς. τ. δ'. μ. 12. π. 10 μίγμα νέου καὶ ἐξ ἀρχαίου, τοῦ Π. Ἀδαμοπούλου.

304. Ὁ *Οἰδίπους* ὄρθιος πρὸς δεξιὰν· φορῶν ἱμάτιον ὄπισθεν, καὶ κρατῶν τῇ ἀριστερᾷ δύω δόρατα (ὡς συνήθως παρίστανται οἱ ἀρχαῖοι ἥρωες) φέρει τὴν χεῖρα πρὸς τὴν ὄψιν, καθ' ἣν στιγμὴν λύει τὸ αἴνιγμα· ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐπὶ κίονος ἡ Σφίγξ καθημένη. ἐπ. ς. τ. δ'. μ. 12. π. 10. λίθ. σάρδ. (παρὰ τοῦ Θ. Χοϊδᾶν ἠγοράθη ὑπὸ τοῦ Κ. Ἀχ. Ποστολάκα).

305. Ἡ *Σφίγξ*, μὲ ἀνακαμπτομένας πτέρυγας πρὸς ἀριστερὰν, πατεῖ διὰ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν ἄνδρα μακρὰν ἔχοντα κόμην, ἐκτάδην ὕπτιον κατακείμενον, συμπεπλεγμένον αὐτῇ καὶ ὑψοῦντα περιβάδην τοὺς πόδας. πέριξ ἀστράγαλος. ἐπ. Β'. (ἀρχαϊκὴ τεχνοτροπία) τάξ. γ'. μ. 11. πλ. 17. λ. σάρδ. σκαραβαῖος.

γ) Ἐκ τοῦ Ἰωλκικοῦ μύθου.

306. Ἡ *Μήδεια* πτερωτὴ, γονυπετὴς πρὸς ἀριστερὰν φέρει τὰς χεῖρας εἰς λέβητα πρὸ αὐτῆς ἑστηκότα, ἐξ οὗ ἐξέχουσι δύω πόδες (οἱ τοῦ Πελλίου). ἐπ. Π. τάξ. Ζ'. μ. 9. π. 9. ὁ λίθος τετραγωνικός.

δ) Ἐκ τοῦ Θηβαϊκοῦ μύθου.

307. Ἡ *Φθία*; καθημένη ἐπὶ πέτρας πρὸς δεξιὰν· ὄπισθεν αὐτῆς μέγας στάχυς, ἔμπροσθεν δὲ ἀετὸς ἱπτάμενος. ἐπ. Ζ'. τάξ. τ. ς. μ. 12. πλ. 11. λίθ. σάρδ.

ε) Ἐκ τοῦ Αἰτωλικοῦ μύθου.

308. Ὁ *Μελέαγρος* ἔφιππος πρὸς δεξιὰν· κάτωθεν ὁ Καλυδώνιος κάπρος. ἐπ. Ζ. τ. ε. μ. 10. πλ. 11. σάρδ.

ζ) Ἐκ τοῦ Κορινθιακοῦ μύθου.

309. Ὁ *Βελλεροφόντης* ἐπὶ τοῦ Πηγάσου πρὸς δεξιὰν, φορῶν χλαμύδα κυμαινομένην κατατείνει τὸ δόρυ κατὰ τῆς Χιμαίρας ἥτις κάτωθεν ἀναχαίνει. ἐπ. Ζ. τ. ε. μ. 15. πλ. 13.

η) Ἐκ τοῦ Ἀργείου μύθου.

310. Περσεὺς ὄρθιος, στρέφων πρὸς δεξιὰν· κρατεῖ τῇ δεξιᾷ ἅρπην, τῇ δ' ἑτέρᾳ τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνος· πρὸ τῶν ποδῶν του δὲ κεῖται τὸ πτῶμα αὐτῆς, ἔμπροσθεν δὲ ἀναπηδᾷ ὁ Πήγασος. ἐπ. Ζ. τ. δ. μ. 14. πλ. 14.

311. Περσεὺς ὄρθιος, γυμνὸς, πτεροφυὴς τοὺς πόδας· στρέφων πρὸς δεξιὰν κρατεῖ τῇ ἀριστερᾷ τὴν κεφαλὴν τῆς Γοργόνος καὶ τῇ ἑτέρᾳ ἅρπην. ἐπ. Ζ. τ. γ'. μ. 18 πλ. 14. λ. σάρδ.

θ) Ἐκ τοῦ Ἀμυκλαίου μύθου.

312. Ἡ *Λήδα* μὲ κυμαινομένην ὄπισθεν τὴν κόμην, ἐπὶ στρωμνῆς πρὸς δεξιὰν καθημένη, ἐπὶ ὑπαυχενίου στηρίζει τὸν δεξιὸν βραχίονα· ὁ δὲ κύκνος ἐπιβαίνων φέρει τὸ ῥάμφος πρὸς τὴν ὄψιν αὐτῆς. ἐπ. Ζ. τ. ς'. μ. 9. πλ. 11. λίθ. σάρδ.

313. *Διόσκουρος* ὄρθιος, ἔμπροσθεν ἵππου, στρέφων πρὸς δεξιὰν, κρατῶν ῥάβδον. ἐπ. Ζ'. τ. δ'. μ. 10. πλ. 13.

314. Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, ὄρθιοι, ἀντικρὺ ἀλλήλων, κρατοῦντες ἕκαστος δόρυ. ἐπ. Π. τάξ. ε'. μ. 11. πλ. 12. λίθ. σάρδ.

315. Οἱ Διόσκουροι φοροῦντες ἑκάτερος κράνος καὶ κρατοῦντες ἑκάτερος ἀσπίδα, ἵστανται στρέφοντες πρὸς ἀλλήλους. ὄπισθεν ἑκατέρου ἵππος ἀναχωροῦν. ἐπ. Ε. τ. ε'. μ. 15. π. 18. λίθ. σάρδ. σκαραβαῖος τυρρηνικὸς τοῦ ἐν Γενούᾳ ῥωσικοῦ προξένου.

316. Οἱ Διόσκουροι ἀστεραφόροι, ἀντικρὺ ἀλλήλων· ἑκάτερος ἔμπροσθεν ἵππου (καὶ οἱ ἵπποι ἀντικρὺ ἀλλήλων ὡς φθάνοντες) κρατῶν λόγχην· ἄνωθεν ἡμισέλληνος. ἐπ. Ζ. τ. δ'. μ. 10. πλ. 12. λίθ. ἀχάτ.

317. Οἱ Διόσκουροι ἀστεραφόροι, ἐφιπποι, ἀντικρὺ ἀλλήλων, κρατοῦντες ἑκάτερος δόρυ. ἐπ. Ζ. τάξ. τ μ. 8. π. 12. λίθ. σάρδ.

1) Ἐκ τῶν Τρωϊκῶν μύθων.

1) *Ἡρωϊκαὶ πράξεις.*

318. Ἥρως γυμνὸς πρὸς ἀριστερὰν ὀκλάζει τὸ ἀριστερὸν γόνυ καὶ ἐκτείνων τὸν δεξιὸν πόδα ἀποτοξεύει ἐντείνων τὸ τόξον. Ἐνταῦθα ἐπιφαίνεται ἄκρατος ὁ αἰγιναῖος ῥυθμὸς· ἡ τεχνοτροπία εἶναι αὐστηρὰ καὶ στερεὰ ἐπιφαίνεται ἡ παράδοσις. Τὸ σχῆμα εἶναι κατὰ γραφὴν καὶ ὅμως ὁ ὀφθαλμὸς ἀντίος· ἡ ρὶς ὀξεῖα, τὰ νῶτα πλατέα, ἡ κόμη συμμετρικὴ καὶ ὡς τεχνητὴ. τὰ σχήματα ἐν γένει εἶναι ἥττων στρογγύλα. Παράβαλε πρὸς τὰ ἐν Μονάχῳ αἰγινητικὰ ἀγάλματα καὶ πρὸς τὴν ἐν τῷ Θησείῳ στήλην τοῦ Ἀριστίωνος. πέριξ ἀστράγαλος. ἐπ. Β. τ. Α. (ἀρχαϊκὴ) μ. 14. πλ. 18. ἀχάτης γαλακτόχρους· σκαραβαῖος ὃν ὁ ἰδιοκτήτης ἀπέκοψεν εἰς κατασκευὴν δακτυλίου· εὑρέθη δὲ ἐν τάφῳ ἐν Αἰγίνῃ καὶ ἠγοράσθη παρὰ τοῦ Κ. Μηλιάδου ὑπὸ τοῦ Κ. Πρόκεσχ.

319. Ἥρως ὄρθιος, γυμνὸς, φορῶν κράνος, στρέφων πρὸς δεξιὰν κρατεῖ ἐκ τῶν βραχιόνων νεανίαν τραυματίαν, γονυπετῆ, γυμνὸν, κύπτοντα πρὸς ἀριστερὰν. ἐπ. Ε. τ. γ'. μ. 15. πλ. 11.

320 Ἥρως φορῶν πανοπλίαν, ὄρθιος, πρὸς δεξιὰν· φέρει ἐπὶ τῶν ὤμων νεκρὸν κρατῶν αὐτοῦ τοὺς βραχίονας· ὄπισθεν στάχεις· ἔμπροσθεν C L. Α. ἐπ. ς. τάξ. δ. μ. 12. π. 10.

2) *Ἰλίου πέρσις.*

321. Ὁ *Διομήδης* ὄρθιος, ἀντωπὸς, στρέφων πρὸς δεξιὰν κρατεῖ τῇ ἀριστερᾷ τὸ Παλλάδιον, τῇ δ' ἑτέρᾳ παραζώνιον. ἐπ. Ζ. π. ς. μ. 11. π. 8. λ. σμάραγδ. (plasma).

322. Διομήδης γυμνὸς· καθήμενος ἐπὶ τετραγωνικοῦ λίθου πρὸς δεξιὰν κρατεῖ τῇ δεξιᾷ ἐκτεινομένῃ, ἐφ' ἧς ἁπλοῦται τὸ ἱμάτιον, τὸ Παλλάδιον, τῇ δ' ἑτέρᾳ, στηριζομένῃ ἐπὶ τοῦ λίθου, κρατεῖ ὄπισθεν τὸ ἄκρον τοῦ ἱματίου. ἔμπροσθεν αὐτοῦ ἐπὶ κίονος εἰδώλιον ἔρωτος τοξότου· κάτωθι δὲ πρὸ τοῦ κίονος νεκρὸς ἐκτάδην κείμενος. Παράβαλε τὰ νομίσματα τοῦ Ἄργους· ἡ παράστασις αὕτη φαίνεται ἀπομίμησις καλλίστης τινὸς ἀγνώστου πρωτοτύπου εἰκόνος. ἐπ. Δ. τάξ. Β. μ. 10. πλ. 14. σάρδ. ἐν Κύπρῳ.

Σημ. Ὁ Διοσκουρίδης, ὁ δακτυλιογλύφος τοῦ Αὐγούστου, ἐποίησε τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν ἐπὶ δακτυλιολίθου· βλέπε Stosch. σφραγιδολίθ. Bracci, Winckelm. κλ.

323. Ἡ αὐτὴ παράστασις καθ' ὅλα ὁμοία. ἐπ. Δ. τάξ. γ'. μ. 19. πλ. 17.

Σημ. Αἰνείας, Ἀγχίσης, βλέπε. 326.

3) *Ὀδυσσεύς.*

324. Ὀδυσσεὺς ἐν Ἅιδου, γυμνὸς, ὄρθιος, πρὸς δεξιὰν, κύπτων ἐν σχήματι σκέψεως καὶ ζητήσεως· ἐπ. Ζ'. τ. ς. μ. 9. π. 5 1]2 ὄνυξ ζανθόφαιος μὲ λευκὰς ταινίας ἐν τῷ μέσῳ, τοῦ Κ. Α. Ποστολάκα.

κ) Ἐκ τῶν ἀσιατικῶν μύθων.

325. Κεφαλὴ *Πάριδος* πρὸς δεξιὰν, φοροῦντος τὸν φρυγικὸν πῖλον· τὸ ὄπισθεν τῆς κεφαλῆς σχηματίζει κεφαλὴν Σιληνοῦ. ἐπ. Ζ'. τ. δ'. μ. 13. π. 10. σάρδ.

326. Αἰνείας φορῶν κράνος, βαδίζων πρὸς ἀριστερὰν· φέρει ἐπ' ὤμων τὸν Ἀγχίσην, χειραγωγεῖ τῇ δεξιᾷ τὸν Ἀσκάνιον, ὄπισθεν ἀλέκτωρ (παράβαλε νομίσματα Ἀχραδαν.) ἔμπροσθεν Μ. ἐπ. Π'. τάξ. ἑ. μ. 11. π. 8. λίθ. σάρδ.

λ) Ῥωμαϊκὸς μύθος.

327. Λύκαινα στρέφουσα πρὸς ἀριστερὰν, ὀρθία· θηλάζει τὸν Ῥωμύλον καὶ τὸν Ῥέμον. ἐπ. Π'. τ. ς. μ. 8. πλ. 11. λ. σάρδ.

328. Λύκαινα πρὸς δεξιὰν, ἠρέμα τὴν κεφαλὴν κάτωθι κλίνουσα καὶ κυρτοῦσα τὸ σῶμα θηλάζει τοὺς διδύμους. ἐπ. Π'. τ. ς. μ. 10. π. 11. λίθ. σάρδ. Π. Ἀδαμοπούλου.

(*Ἕπεται συνέχεια.*)

Ι. ΡΙΖΟΣ.

—o—

Καθῆκον ἱερὸν, ἀλλὰ καὶ συμφέρον ἐθνικὸν ἐνταυτῷ εἶναι νὰ σώζωμεν ἀγνώμονος λήθης τὰ ὀνόματα τῶν ἀνδρῶν ὅσοι δι' οἵας δήποτε ὑπηρεσίας διεκρίθησαν τιμήσαντες καὶ ὠφελήσαντες τὴν πατρίδα. Τῶν πατέρων ἡ δόξα ἀντανακλᾶται ἐπὶ τῶν υἱῶν. Ὁ διὰ τὴν ἱκανότητα, διὰ τὴν εὐφυΐαν διὰ τὰς πολιτικὰς καὶ ἠθικὰς ἀρετάς του διάσημος ἀνὴρ, οὐ μόνον ζῶν, ἀλλὰ καὶ ἀποθανὼν εὐεργετεῖ τὸ ἔθνος του, διότι τὸ παράδειγμά του παροτρύνει πρὸς μίμησιν, διότι ἡ ὑστεροφημία του εἶναι ἐθνικὴ κληρονομία, καὶ ἀθάνατος εὐγενείας τίτλος διὰ τὴν πατρίδα του. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ Πανδώρᾳ πολλῶν πολλάκις ἐπισήμων ἀνδρῶν τῆς νέας Ἑλλάδος διεγράψαμεν τὰς βιογραφίας, καὶ ἐχαράξαμεν τὰς προσφιλεῖς εἰς τὴν πατρίδα εἰκόνας των.

Ἀναμφισβητήτως δὲ τὸ ὄνομα τοῦ Ῥίζου, οὗ τὴν

εὐγενῆ καὶ ποιητικὴν φυσιογνωμίαν παριστᾷ ἡ ἐνταῦθα δημοσιευομένη εἰκών, οὐδενὸς τῶν ἐπὶ πατριωτισμῷ, εὐφυΐᾳ καὶ ἀρετῇ διαπρεψάντων ἐλαττοῦται εἰς τῆς Ἑλλάδος τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην. Καὶ ὅτε ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἀνάγκην τῆς βοηθείας τῶν ἀξιωτέρων υἱῶν της, ὅπως ἀποκυλίσῃ τὸν λίθον τοῦ τάφου της, καὶ ὅταν ἐγερθεῖσα ἐζήτει τοὺς ποδηγετήσοντας εἰς τὴν ὁδὸν τῶν φώτων καὶ τῆς προόδου, ὁ Ῥίζος ἐτάχθη πάντοτε μεταξὺ τῶν πρωταγωνιστῶν, καὶ ἐδόξασε τὴν Ἑλλάδα διὰ τοῦ πνεύματός του, καὶ τὴν προήγαγε διὰ τῆς δραστηριότητός του.

Ἰάκωβος Ῥίζος Νερουλός

Ἰάκωβος ὁ Ῥίζος ὁ Νερουλλς, ἐγεννήθη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν ἔτει 1778. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Γεώργιος, ἦν ἀνὴρ λόγιος, κατατεταγμένος μεταξὺ τῶν τότε ἀρχόντων τοῦ Βυζαντίου, καὶ ἔχων τὸν τοῦ *Καμαράσου* βαθμόν, ὅστις ἦν ἐκ τῶν δευτερευόντων. Ἡ δὲ μήτηρ τοῦ ἦν Ῥίζη τὸ γένος, καὶ αὐτῆς τὴν ἐπωνυμίαν παραδέχθη ὁ νέος Ἰάκωβος, ἃν καὶ τῷ παρέμενε προσέτι τὸ εἰς τὸν πατέρα του χλευαστικῶς δοθὲν ἐπίθετον *Νερουλός*, πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἀπὸ τοῦ κλάδου τῶν κυρίως Ῥίζων, τοῦ φέροντος τὴν ἀρχαιοτέραν ἐπωνυμίαν τοῦ Ῥαγκαβῆ.

Εἰς τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν ἔμεινεν ὀρφανὸς πατρὸς καὶ μητρός, ἀλλ' ἡ ἀγωγὴ καὶ ἡ ἐκπαίδευσις αὐτοῦ διευθύνθησαν οὐχ ἧττον μετὰ πάσης ἐπιμελείας ὑπὸ τοῦ ἐπὶ ἐκκλησιαστικῇ τε καὶ ἐξωτερικῇ πολυμαθείᾳ διαπρέποντος πρὸς πατρὸς θείου του Σαμουὴλ τοῦ Ἐφέσου, ὅστις ἀνέδειξεν αὐτὸν Ἑλληνιστὴν ἄριστον· τὴν δὲ φιλοσοφίαν ἐδιδάχθη ὑπὸ τοῦ Δανιὴλ Φιλιππίδου, καὶ τὰ Γαλλικὰ καὶ τὰ μαθηματικὰ ὑπὸ σοφοῦ τινος Γάλλου, τοῦ Ἀλβάτου Δαφοντανίου. Κίκοσαετὴς μόλις, παρηκολούθησε τὸν ἡγεμόνα Κ. Ὑψηλάντην εἰς Μολδαυίαν, ὅπου ἤρχισεν ἐνασκούμενος εἰς τὴν πολιτικὴν ἐπιστήμην, καὶ ὡς ἀλειφόμενος διὰ τὸ μέγα προπαρασκευαζόμενον τῆς πατρίδος του στάδιον, συγχρόνως ὅμως τὰς ἀργὰς ὥρας του εἰς τὰς φίλας του Μούσας ἀφιερῶν, καὶ ἐκτὸς ἄλλων σπουδαζόντων τὴν ἀσιατικὴν φιλολογίαν, ἧς ὀλίγοι Ἕλληνες ἐγένοντο ἐγκρατέστεροι.

Τὸν Ὑψηλάντην, παυθέντα τῆς ἡγεμονίας, διεδέχθη ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτζος ἐν 1801, καὶ διώρισε τὸν Ἰ. Ῥίζον ἐπιστετραμμένον του παρὰ τῇ Ὀθωμ. πύλῃ. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ ἐπῆλθεν ὁ Ῥωσσικὸς πόλεμος, καὶ ἀποσυρθέντων τῶν ἡγεμόνων τῶν παραδουναβίων ἐπαρχιῶν, ἔμεινεν ὁ Ῥίζος ἐπὶ ἓξ ἔτη μακρὰν τῶν πραγμάτων, εἰς τὴν σπουδὴν ἐντρυφῶν καὶ εἰς τὴν φιλολογίαν, μέχρις οὗ ὁ ἡγεμὼν Ἰ. Καρατζᾶς, συμπαραλαβὼν αὐτὸν εἰς Βλαχίαν, τὸν ἀνεβίβασεν εἰς τὰς ἀνωτέρας ἀξίας, καὶ εἰς τὴν πασῶν ἀνωτάτην τοῦ *Μεγάλου Ποστελνίκου* ἢ προϋπουργοῦ. Μετὰ ἐξαετίαν δέ, ἀναχωρήσαντος τοῦ ἡγεμόνος, ὁ προϋπουργὸς αὐτοῦ ἐπανῆλθεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ὅπου διωρίσθη μεταφραστὴς παρὰ τῷ μεγάλῳ διερμηνεῖ, καὶ ἐν 1819 ἠκολούθησε πάλιν εἰς Μολδαυίαν τὸν ἡγεμόνα Μιχ. Σοῦτζον, καὶ παρέμενε παρ' αὐτῷ ὡς προϋπουργὸς μέχρι τῆς ἐκρήξεως τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.

Ἐνταῦθα λήγει τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ σταδίου τοῦ Ῥίζου. Τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ κρίσιν καὶ τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἱκανότητα περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν πολιτικῶν, ἀποδεικνύει ἡ σπουδὴ μεθ' ἧς πάντες οἱ εἰς Δακίαν ἀποστελλόμενοι ἡγεμόνες ἠμιλλῶντο νὰ τὸν συμπαραλάβωσιν ὡς πολύτιμον συνεργόν των, ὥστε ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους τῆς ἡλικίας του μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, μακρὰν τῶν πραγμάτων ἔμεινε μόνον ἐφ' ὅσον χρόνον ἔμενον κατεχόμεναι ὑπὸ Ῥωσσικῶν στρατευμάτων αἱ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κυβερνώμεναι ἐπαρχίαι. Καθ' ὅλον δὲ τὸ διάστημα τῆς ἐν αὐταῖς πολιτικῆς του δραστηριότητος, θεωρῶν αὐτὰς ὡς τελευταῖα ἄσυλα εἰς ἃ κατέφυγεν ὁ Ἑλληνισμός, ὡς θέσεις ὑπωσοῦν ἀσαλεύτους καὶ ἀσφαλεῖς, ἐφ' ὧν ἐδύνατο ν' ἀναγερθῇ φάρος μακρόθεν φωτίζων τὸ ἔθνος, πᾶσαν κατέβαλε προσπάθειαν ἔκτοτε πρὸς καταρτισμὸν ἀξιολόγων γυμνασίων ἐν ταῖς πρωτευούσαις ἀμφοτέρων τῶν ἡγεμονιῶν, εἰς μὲν Βουκουρέστιον μετακαλέσας τὸν Δούκαν, τὸν Κομητᾶν, καὶ ἄλλους τῶν τότε περιφήμων διδασκάλων τοῦ ἔθνους, εἰς δὲ Ἰάσιον τὸ Κλεοβούλειον, πρῶτον αὐτόσε εἰσαγαγόντα τὴν ἀλληλοδιδακτικὴν μέθοδον. Τὰ ἀνώτερα δὲ ταῦτα σχολεῖα, εἰς ὧν τὸ πρῶτον ἐδόθη πολὺ ἀνωτέρα ἀνάπτυξις ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον Σοῦτζον, ὅταν ὁ ἐξάδελφος τοῦ Ῥίζου, ὁ ἕτερος Ἰάκωβος Ῥίζας, ὁ Ῥαγκαβῆς, κατὰ νέας βάσεις ὀργανίσας αὐτό, μετεκαλέσατο τοὺς τότε περιφήμους ἐπὶ παιδείᾳ Βαρδαλάχον, Γεννάδιον καὶ Κανέλλον, ἰσχυρότατα συνετέλεσαν εἰς τὴν τοῦ ἔθνους πρόοδον καὶ ἐκπαίδευσιν, καὶ πολλοὶ τῶν μετὰ ταῦτα διεκριθέντων Ἑλλήνων ἐξ αὐτῶν προῆλθον, ἐκτὸς ὅτι καὶ πολλοὶ τῶν Δακῶν ἐγεύθησαν ἐν αὐτοῖς τῆς

Ἑλληνικῆς παιδείας, τῆς ὑγιοῦς ταύτης καὶ ἠθοποιούσης τροφῆς, ἧς ἡ ἔλλειψις καθίσταται καθ' ἑκάστην ἐπαισθητοτέρα τοῖς ἔμφροσι μεταξὺ αὐτῶν, ὅσοι ἐπιθυμοῦσι τὴν εἰς τὰ σπουδαῖα καὶ ἐμβριθῆ τοῦ ἔθνους αὐτῶν ἐπίδοσιν.

Ἀλλ' εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ σταδίου τοῦ Ῥίζου πρέπει ἀκόμη νὰ ἐνδιατρίψωμεν, διότι τοῦτο ἦτον τὸ δι' αὐτὸν φωτιζόμενον ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἔρως, τὸ κατάφυτον ἀπὸ ἄνθη τοῦ Ἑλικῶνος, ἃ αὐτὸς ἐπαλλιέργει καὶ ἔδρεπεν ἐν τῷ νεανικῷ του ἐνθουσιασμῷ. Κατ' αὐτὸ τὸ διάστημα τῆς ζωῆς του, ἀπερίσπαστος ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα καθήκοντα, ἅτινα μετὰ ταῦτα ἀπεῤῥόφησαν πᾶσάν του τὴν δραστηριότητα, ἐδόθη ἐκθύμως εἰς τὴν ποίησιν, διότι ψυχαὶ πεπλασμέναι ὅπως θηρεύωσι τὸ καλὸν καὶ τὸ ὑψηλόν, ὅταν δὲν εὑρίσκωσιν αὐτὸ ἐν τῷ πρακτικῷ βίῳ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, ὑψοῦνται ὑπεράνω αὐτῆς καὶ τὸ ζητοῦσιν εἰς τὸν κόσμον τῶν ὀνείρων καὶ τῶν ἐμπνεύσεων. Καὶ οὐχ ἧττον ἢ διὰ τῆς λοιπῆς αὐτοῦ ἱκανότητος ἐτίμησε καὶ ὠφέλησεν ὁ Ῥίζος τὴν Ἑλλάδα διὰ τῶν φιλολογικῶν ἔργων του, ἀποδείξας ὅτι τῶν ἀρχαίων ἡ ποιητικὴ εὐφυΐα δὲν ἀπεσβέσθη ὁλοτελῶς ἐν Ἑλλάδι, καὶ ὅτι ἂν ἔμενεν ὁ Ἑλικὼν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀπάτητος, τοῦτο προήρχετο ἐκ τοῦ ὅτι ἦσαν ἀλυσσόδετοι τῶν Ἑλλήνων οἱ πόδες. Ὡς ποιητής, ἐν ᾧ ὑπὲρ πολλοὺς ἄλλους εἶχε τὸ πλεονέκτημα, ὅτι ἦν ἐντελῶς κάτοχος τῆς γλώσσης ἣν ἔγραφεν, ὅτι τὸ λαμπρὸν αὐτῆς ἐργαλεῖον ἔστρεφεν εὐκαμπτον καὶ εὐπειθὲς εἰς τὰς χεῖράς του, καὶ, ὅταν ἤθελεν, οὐδενὸς ἠλαττοῦτο κατὰ τὴν χάριν, τὴν ἀρθονίαν, τὴν ἀκρίβειαν καὶ τὴν κυριολεξίαν, διεκρίνετο συγχρόνως ὁ Ῥίζος διὰ τῆς φράσεώς του τὸ ἔντονον, τὸ γλαφυρὸν καὶ γλυκύ, διὰ τοῦ αἰσθήματός του τὴν τρυφερότητα, διὰ τὸν πλοῦτον τῆς φαντασίας του, καὶ διὰ τὴν σπανίαν του καὶ πρωτότυπον εὐφυΐαν. Ἡ λυρικὴ πρὸ πάντων αὐτοῦ ποίησις διακρίνεται διὰ τὸ βραχὺ καὶ εὔρωστον τῆς λέξεως καὶ διὰ τῶν ἰδεῶν τὸ πυκνόν. Εἰς βαθμὸν ἔξοχον ἀπαντῶνται φράσεις τὰ προτερήματα ταῦτα εἰς τὸ τελευταῖον ὁπωσοῦν ἐκτεταμένον προϊὸν τῆς Μούσης τοῦ Ῥίζου, τὴν ἐν 1822 ποιηθεῖσαν Ὠδὴν πρὸς τοὺς Ἕλληνας, ἥτις κατὰ πρῶτον ἐδημοσιεύθη ἐν τοῖς χρονικοῖς τοῦ Μεσολογγίου. Εἰς παράδειγμα κείσθωσαν αἱ ἑπόμεναι περὶ Σουλίου στροφαί·

Τὸ δὲ περίδοξον ὄρος Σούλι,
ὅπου οἱ ἄνδρες κεραυνοὶ ὄντες,
κ' ἀπὸ τὰ σύνεφα καθορμῶντες,
ποτὲ δὲν ἔπισαν κάτω δοῦλοι,

Ὅπου ὁ Φάλαρις τῆς Ἠπείρου
μάτην τοσάκις ὥρμησε φθείρας
καὶ στρατευμάτων του πολλὰς σπείρας,
καὶ θησαυλίας χρυσοῦ ἀπείρου,

Ἀλώθη τέλος, οἱ δ' ἄνδρες ὄχι.
ξίφος δὲ μόνον κ' ἐλευθερίαν
διαφυλάξαντας μ' εὐψυχίαν,
τοὺς περιέθαλψαν ξενοδόχοι.

Καὶ αἱ δύω ἀκροτελεύτιοι:

Ὦ γῆ φιλτάτη, γῆ σεβασμία,
ὦ! πότε μέλλω νὰ σὲ φιλήσω!
πότε δὲ πότε νὰ θεωρήσω
τὰ λαμπρὰ κάλλη σου τὰ μυρία!

Ἔσομαι τότε εὐδαίμων ὅλος,
καὶ θέλει λάμπει 'ς τὰ ὄμματά μας
πᾶσά σου ὕψος ὡς ἂν ἀέτμας,
ὡς χρυσοῦν ψήγμα πᾶσά σου βῶλος.

Ἡ λυρικὴ ὅμως ποίησις ἦτον πάρεργον μόνον καὶ παίγνιον τῆς Μούσης τοῦ Ῥίζου, ἥτις τὴν δραματικὴν κυρίως σεμνολογίαν ζηλώσασα, ἂν καὶ οὐδεμία ὑπῆρχε σκηνὴ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ πατρίδι τοῦ δράματος, ὅπως ἀναβιβάσῃ εἰς αὐτὴν τὰ εὐγενῆ προϊόντα της, οὐχ ἧττον παρήγαγε δύω πρωτοτύπους τραγῳδίας, τὴν Ἀσπασίαν καὶ Πολυξένην, τὰς πρώτας αἵτινες ἀνέθαλον εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Παρνασσὸν ἀπὸ τῆς Ἠρωφύλης τοῦ Κρητὸς ποιητοῦ. Καθ' ὃν χρόνον αἱ τραγῳδίαι αὗται ἐγράφησαν, ἐπεκράτει καὶ παρὰ τοῖς πεπαιδευμένοις τῶν Ἑλλήνων ὡς καὶ πανταχοῦ ἡ ὑπὸ τῶν ὅπλων τοῦ Ναπολέοντος καὶ ὑπὸ τῆς εὐφυΐας τοῦ Βολταίρου εἰς ἅπασαν τὴν Εὐρώπην ἐπιβληθεῖσα Γαλλικὴ φιλολογία. Ἀλλὰ τοῦ Ῥίζου ἡ ποίησις, καί τοι μὴ ἐντελῶς ἀπηλλαγμένη τῆς ἐπιῤῥοῆς αὐτῆς, δὲν ἀκολουθεῖ ὅμως αὐτῇ δουλικῶς, καὶ φέρει τὸν τύπον τοῦ Εὐριπίδου οὐχ ἧττον ἢ τὸν τοῦ Ῥακίνου, πρὸ πάντων ὅμως φέρει ἰδιόῤῥυθμον σφραγῖδα τῶν τόπων καὶ χρόνων ἐν οἷς ἔζη ὁ ποιητὴς, καὶ τῆς ἀτομικότητος αὐτοῦ τοῦ ἰδίου.

Ἡ Πολυξένη ἔχει πλοκὴν ἐντεχνον, καὶ ἰσχυρούς, καὶ καλῶς διαγεγραμμένους χαρακτῆρας. Ὁ Ἀχιλλεὺς ἀγαπᾷ τὴν ὡραίαν, ἀφελῆ τοὺς τρόπους, ἀθῶαν τὴν καρδίαν, εὔπλαστον καὶ εὐπάτητον θυγατέρα τοῦ Πριάμου, καὶ ἐζήτησεν αὐτὴν εἰς γάμον. Ἀλλ' ἡ πρωτότοκος αὐτῆς ἀδελφὴ, ἡ Κασσάνδρα, γυνὴ σφοδρῶν παθῶν καὶ ἰσχυρᾶς θελήσεως, διαφλέγεται καὶ αὐτὴ ὑπὸ ἔρωτος πρὸς τὸν Ἕλληνα ἥρωα, καὶ τὰ πάντα μηχανᾶται πρὸς ἀποτυχίαν τοῦ γάμου τῆς ἀδελφῆς της, ἄλλοτε μὲ αὐτὴν διὰ παντοίων λόγων νὰ πείσῃ ζητοῦσα, ἄλλοτε δὲ τὸν ἀσθενῆ Πρίαμον ἐν ὀνόματι τοῦ μέσους τοῦ λαοῦ καὶ ἐν ὀνόματι τῶν θεῶν, ὧν εἶναι αὐτὴ μάντις, προσπαθοῦσα νὰ ἐκφοβίσῃ, καὶ ἄλλοτε συμμαχοῦσα μετὰ τοῦ Πάριδος, ὅστις, φοβούμενος μὴ ὁ μελετώμενος γάμος ἐπφέρῃ τοῦ πολέμου τὴν παῦσιν καὶ τὴν ἀπόδοσιν τῆς Ἑλένης, πείθεται τέλος νὰ φονεύσῃ τὸν Ἀχιλλέα διὰ προδοσίας ἐν τῷ ναῷ, ὅπου ἀμέσως φοβερὰ μαντεία προλέγει εἰς τοὺς ἀπίστους Τρῶας τὴν πτῶσιν τῆς πόλεώς των. Τῆς Πολυξένης ὁ χαρακτὴρ εἶναι μετὰ πολλῆς λεπτότητος καὶ χάριτος διαγεγραμμένος. Εἶναι ἡ ἄκακος καὶ ἄπειρος νέα, ἥτις μὴ δυναμένη νὰ συλλάβῃ κἂν τὴν ἰδέαν τοῦ δόλου καὶ τῆς κακίας, ἀντεφέλκεται μεταξὺ τοῦ αἰσθήματος τοῦ πληροῦντος πᾶσάν της τὴν καρδίαν, καὶ μεταξὺ τοῦ καθήκοντος, οὗ τὴν εἰκόνα παριστᾷ φοβερὰν ἡ πανοῦργος της ἀδελφὴ εἰς τὸ πεφοβισμένον της πνεῦμα. Ἰδοὺ διὰ τίνων λέξεων ἐκφράζει τοὺς σπαραγμοὺς τούτους τῆς καρδίας της εἰς τὴν ἀδελφήν της (Πραξ. Α'. σκηνὴ γ'.):

Σ' τὸν ναόν μου μὲ κατέπισες διὰ νὰ τὸν μισήσω,
καὶ τὴν καρδίαν μου πεῖσε με, καὶ νὰ σ' εὐχαριστήσω.

Ὁ νοῦς, ἀδελφή, σ' ἄκουσε, τὸ σφάλμα μου γνωρίζει,
τὴν ἡ καρδιὰ παρήκοη καὶ ἀπειθὴς γογγύζει.
Σ' τὸ λογικόν μου τὸν μισῶ, τὸν θέλω 'ς τὴν καρδιά μου,
τοῦτο κινεῖ τὰ χείλη μου, αὐτὴ τὰ δάκρυά μου.

Καὶ κατωτέρω (Πρ. Β'. σκ. δ'.).

Κεκρὴ 'ς τὴν παρουσίαν σου, θὰ ζῶ μὲ τ' ὄνομά σου
τὸν ἴσο σένα φεύγονται, θὰ τρέχω 'ς τὴ σκιά σου.
τὰ ἴχνησου θὰ ζητῶ, ἐσένα θ' ἀποφεύγω,
ἂν φεύγῃς θὰ σὲ ζητῶ, ἂν μὲ ζητῇς θὰ φεύγω.

Διὰ δραστηριωτάτης δὲ γραφίδος διεγράφη ὁ χαρακτὴρ τῆς Κασσάνδρας, ἥτις ῥαψιοῦργος, ἀτρόμητος, ἐπιχειρηματικὴ, οὐδ' ἐνώπιον αὐτῶν τῶν μεγαλητέρων κακουργημάτων ἐνδοιάζει πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν παθῶν της:

(Πρ. Δ'. σκ. ἑ.)

Πῶλις. Ἐκάβη, Πρίαμε, χαθῆτε, δὲν μὲ μέλλει.
Νά! ἡ Κασσάνδρ' αὐτὸ ζητεῖ, ἐκείνη τοῦτο θέλει!
Ἀφ' οὗ τὸ ἀποφάσισα δὲν τὸ ξαπαφτιζίζω.
Ποτὲ 'ς τὴν καταρρόνησιν συγγνώμην δὲν χαρίζω.
Σφαγμὸς, φωτιὰ, καὶ ἅλωσις, ὅτι κ' ἂν γένῃ ἂς γένῃ,
Ἐκείνος πλὴν δὲν θὰ χαρῇ ποτὲ τὴν Πολυξένῃ.

. . . . . .

Σύφυγοι ὅλοι ἂς χαθοῦν, γιατὶ τὸ συλλογοῦμαι;
κἀνεὶς ἂς μὴ μὲ λυπηθῇ, κἀνένα δὲν λυποῦμαι.

Ἀξιοπρεπεστάτη δὲ παράστασις εἶναι ἡ τῆς χήρας Ἀνδρομάχης, ἥτις, τὸν μικρὸν Ἀστυάνακτα εἰς τὰς ἀγκάλας, ἐλέγχει τὴν Πολυξένην ὅτι:

Θὰ στρώσῃ μέσα 'ς τὴν σκηνὴν τὸ μιαρόν της στρῶμα,
ἐκεῖ ποῦ ἐκυλίσθηκε τοῦ Ἕκτορα τὸ πτῶμα·

καὶ, ἥτις, ἀκούουσα καὶ τὴν Κασσάνδραν προσποιουμένην ὅτι ὑπερασπίζεται τὴν Πολυξένην, στρέφεται πρὸς τὸ κλαῖον βράφος της, καὶ ἐπιφωνεῖ:

Αἴ! κλαῖς ὀρφανὸ ἄθλιο, αἰσθάνεσαι, παιδί μου,
τὴν ἀδιαίτη σου ὀρφανιὰ, χηρὶὰ τὴν ἰδική μου

Ναί! . . . εἰς τὸ γάλα τὸ πικρὸ ποῦ τώρα σὲ ποτίζω,
εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἕκτορα; . . . μὲ δάκρυα σ' ὁρκίζω,
Ὅσοι 'ς τὴν στάκταν τοῦ λαμπροῦ πατρός σου ἀπεθάνασιν,
τὰ χέρια σ' ἀπ' τῶν σπλάγχνων τους τὰ αἵματα ν' ἀχπιάσουν

(Πρ. Λ'. σκ. δ'.).

Ὁρμητικὴ αὐτόχρημα εἶναι ἡ περιγραφὴ αὕτη τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοπέδου:

Ἰδὲ τὸν Ἀγαμέμνονα καὶ τὸ παχύ του στῆθος
καὶ τὸ βασιλικώτατο καὶ σεβαστό του ἦθος.
Ἰδὲ καὶ τὸν Μενέλαον μὲ τὸ ἐρημό του βλέμμα,
νὰ φαίνεται ὅτι ἀφῆ ἐκεῖκησιν καὶ αἷμα.
Ὁ Αἴαντας ὁ γίγαντας ἐλέφαντας ὁμοιάζει,
καὶ τὸ πλατὺ σκουτάρι του μιὰν φάλαγγα σκεπάζει.
Κ' ὁ Ὀδυσσέας 'ς τὰ σφοδρὰ στρατεύματά του στρέφει,
στρατεύματα ποῦ ἡ τιμὴ τὸ στῆθός τους ἀνάψει.
Τὸν Ἀχιλλέα ἄρματον, νὰ τὸν ἰδῇς ἐκεῖνον,
τὸν Ἄρην βλέπεις θὰ θαρρῇς 'ς τὸ πλῆθος τῶν Ἑλλήνων.
Τὰ στιβαρὸ κοντάρι του 'ς τὸ χέρι του τεντίζει
καὶ ὅλους τῆς Τρωάδας μας τοὺς πύργους φοβερίζει·
κ' ὀλόθυμος ὡσὰν ἀετὸς στεκόμενος 'ς τ' ἀμάξι,
'ς τὰ τείχη μ' ἕνα πήδημα φοβᾶσαι θὰ πετάξῃ.

Ἀλλ' ἂν εἶναι δραστηρία καὶ πρωτότυπος ἡ τῶν χαρακτήρων διάπλασις, συνεχῶς ὅμως τὰ πρόσωπα φέρουσι τὸν τύπον τῆς κοινωνίας μᾶλλον ἐν ᾗ ἔζη ὁ ποιητὴς, ἢ τῆς εἰς ἣν αὐτὰ ἀνήκοντα ὑποτίθενται.

Οὕτως ὅταν λέγει ὁ Ἀχιλλεὺς·

« Ὦ! ἀπ' ἐμένα μακρυὰ γυναῖκες ποῦ κυττάζουν
πολλοὺς μὲ πλάστον ἔρωτα σκοποὺς των νὰ σκεπάζουν,
ποῦ ἀγαποῦν 'ς τοὺς ἄνδρες των τὴν τύχην τὴν πλουσίαν,
καὶ δόξαν καὶ ὑπόληψιν, τιμὴν καὶ ἐξουσίαν,
ποῦ δὲν ταῖς μέλει μὲ αὐτοὺς τὸ ἂν θὰ καλοζήσουν,
ἀλλὰ τὸ ἂν οἱ ἄνθρωποι θὰ ταῖς καλοτυχίσουν.
εἰς τὴν Κασσάνδραν πήγαινε κ' εἰπέ τὴν ὅτι μ' ἔδες,
κ ὅτι σὲ εἶπα παστρικὰ νὰ κόψῃ ταῖς ἐλπίδαις.

Μικρὸς κωμῳδίας μνηστὴρ, ὁμιλῶν πρὸς πρᾶξιν ἀτραμ, δὲ δύναται νὰ μεταχειρισθῇ λόγους ἀρμοδιωτέρους, ἵνα μὴ εἴπω χυδαιοτέρους. Λυπηρὸν δὲ ὅτι ὁ ῥίζος, ὅστις τόσον ἐγκρατὴς ἦτον τῆς γλώσσης, ὅστις ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἐδύνατο πάσας αὐτῆς τὰς χορδὰς μετὰ μεγίστης νὰ ψαύσῃ ἐπιδεξιότητος, ἐπροτίμησεν ἐν ταύτῃ τῇ τραγῳδίᾳ τὴν γλῶσσαν τοῦ ὄχλου, ἥτις ἂν καὶ ἄλλως ζωηρὸν ἔχουσα τὸν χρωματισμὸν, διότι ποικίλλεται ἀπὸ ἰδιοτισμῶν ἀφθονίαν, ἂν καὶ καθαρεύουσα κατὰ τοῦτο ὅτι εἶναι ἀπηλλαγμένη παντὸς ξενισμοῦ, τὸν παρεύρει ὅμως πολλάκις ἄκοντα εἰς τὰ ταπεινὰ καὶ πάσης εὐγενείας ἐστερημένα. Ὁμοίως δὲ πρέπει ὡς ἐλάττωμα τοῦ λόγου του νὰ σημειωθῇ καὶ ἡ συνεχὴς τῶν αὐτῶν ἰδεῶν, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν αὐτῶν σχεδὸν ἐκφράσεων ἀναμάσησις.

Τῆς Ἀσπασίας ἡ γλῶσσα εἶναι ὑψηλοτέρα, ἡ στιχουργία καθαρὰ καὶ ἐπιμελημένη, ἡ ὁμοιοκαταληξία πλούσια, καὶ ἀφθονώτερα ἢ ἐν τῇ Πολυξένῃ τὰ γνήσια τῆς ποιήσεως ἄνθη. Ἀλλὰ τὸ ἐλάττωμα τοῦ δράματος τούτου εἶναι ἡ πλοκὴ αὐτοῦ, ἡ μᾶλλον ἡ ἔλλειψις πάσης πλοκῆς. Ἡ Ἀσπασία, ἐλθοῦσα εἰς Πειραιᾶ, καὶ μαθοῦσα ὅτι ὁ Περικλῆς ἀπέθανεν ἀπὸ πανώλεθρον, πίνει τὸ κώνειον. Ἤδη πᾶσα ἡ τραγῳδία, ἥτις μᾶλλον πρέπει νὰ ὀνομασθῇ διαλογικὸν ἐλεγεῖον τῆς πανώλους. Ἐπίσημα πρόσωπα παρουσιάζονται εἰς τὸ δρᾶμα τοῦτο, ἀλλ' ἐν μέρει πάντοτε δευτερεύοντων προσώπων, πρὸς μόνον τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ παρηγορήσωσι τοὺς ζῶντας, καὶ νὰ θρηνήσωσι τοὺς ἀποθανόντας· καὶ ὁ ποιητὴς, τὸν Σωκράτην, τὸν Νικίαν, τὸν Ἱπποκράτην ἀνοιβάζων εἰς τὴν σκηνὴν, οὐδόλως ὠφελεῖται τῆς παρουσίας των, ὅπως εἰπῇ τι ἄξιον αὐτῶν καὶ τῆς ἐποχῆς των· ὁ Ἱπποκράτης φρ' εἰπεῖν ἐμφανίζεται οὐχὶ ὅπως ἀναπτύξῃ τὰς φυσιολογικάς του περὶ τῆς πλάσεως καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἰδέας, ἀλλ' ὅπως ἐκφράσῃ τὴν φιλίαν του πρὸς τὸν θνήσκοντα ἥρωα καὶ πρὸς τὴν ἀπηλπισμένην αὐτοῦ συμβίαν, καὶ ὁ Σωκράτης οὐχὶ ὅπως χρησιμοποιήσῃ ἐν ταῖς μεγάλαις συμφοραῖς ἐν ὀνόματι τοῦ δαιμονίου του καὶ τῆς οὐρανίου φιλοσοφίας του, ἀλλ' ὅπως κοινὸς καὶ πεπατημένας ἀποτείνῃ παρηγορίας εἰς τὴν Ἀσπασίαν, καὶ συγκλαύσῃ μετ' αὐτῆς, αὐτὸς ὁ οὐδέποτε κλαῦσας. Ἀλλὰ καὶ ἡ Ἀσπασία αὐτὴ ὡς δευτερεῦον πρόσωπον πρέπει νὰ θεωρηθῇ, διότι πλὴν τοῦ τέλους, ὅπου φονεύεται, εἰς ὅλην τὴν ἐπίλοιπον τραγῳδίαν περιορίζεται μόνον εἰς τὸ νὰ θρηνῇ διὰ τῶν ἄλλων τὰ δυστυχήματα· ἥρως λοιπὸν τοῦ δράματος εἶναι κυρίως ὁ Περικλῆς, ὅστις οὐδόλως φαίνεται, ἢ μᾶλλον ὁ ἀληθὴς ἥρως αὐτοῦ εἶναι ἡ πανώλη; μία τῶν φοβερῶν ἐρεννῶν αἴτινες, καθ' ἃς ἡμέρας ὁ ῥίζος συνέγραφεν, ὁπαδὸς ἄλλης

ἐρεννοῦς ἀγριοτέρας, κατεμάστιζε τὸν δυστυχῆ λαὸν τῶν Ἑλλήνων. Ἣν περιγράφει δὲ ὁ ποιητὴς πολλαχοῦ τοῦ δράματος διὰ ζωηροτάτων χρωμάτων, καὶ ὅταν ἐν Πράξει Α'. σκηνῇ δ'. ὁ Φαίδιμος λέγῃ·

« Ὦ! φάσμα τρομερώτατον τὰς νύκτας ἐπλανᾶτο·
ἐλείς ἀπὸ τὴν φρίκην του ποτὲ δὲν ἐκοιμᾶτο.
Ἡ κεφαλή της ἔρθανε τὰ ὕψη τῶν δωμάτων,
οἱ συριγμοὶ της ἀντήχοῦν 'ς τοὺς τόπους τῶν μνημάτων.
πολλοὶ τὴν παρετήρησαν τὴν νύκτα νὰ γυρίζῃ,
καὶ νὰ τοὺς βλέπῃ ἄγρια, καὶ νὰ τοὺς φοβερίζῃ. »

Καὶ πάλιν ἡ Ἀσπασία ἐν Πρ. Γ. σκ. ζ'.

« Ποῖος σεισμὸς σείσας τὴν γῆν εἰς τὰ θεμέλιά της
τέρας φρικτὸν σ' ἐξέρασε καὶ μᾶς κατεπαράτιες;
Τοὺς σιδηροῦς σου ὄνυχας μὲ λύσσαν ἀκονίζεις,
μὲ λύσσαν τοὺς ὀδόντας σου τοὺς δρακοντώδεις τρίζεις
Τὸν κόσμον ἐξωλόθρευσες, τὰς σάρκας τῶν ἀνθρώπων
ποτίζεις μὲ τὸν σπόρον σου, γεννητικὸν θανάτων. »

Καὶ ἐνίοτε τὴν συνοδεύει δι' ἀρῶν, ἐξερχομένων ἐκ τῶν μυχῶν τῆς πατρικῆς αὐτῆς καρδίας, καὶ αἵτινες καθ' ὃν καιρὸν ἐγράφοντο, ἦσαν τόλμη καὶ κίνδυνος· τοιοῦτοι εἰσὶν οἱ ἀκόλουθοι στίχοι:

« Ἀξία τῆς πατρίδος της Ἀσίας τὸν βαρβάρον,
ἡ τρομερὰ συντρόφισσα τοῦ σκοτεινοῦ ταρτάρου,
ἂς ἐρημώσῃ τὴν κτῖσιν κ' οὐσιάνῃν Ἀσίαν,
κ' ἂς μὴ τολμᾷ νὰ ἔρχεται 'ς τὴν εὐανδρον Γραικίαν.
Ἢ ἂς κρημνίσωμεν ἡμεῖς τὸν θρόνον τῶν Ἀκρείων,
διὰ νὰ λείψουν καὶ αὐτοὶ κ' ἐκεῖνο τὸ θηρίον. »

Ὁποῖαι δήποτε δὲ καὶ ὦν εἶναι αἱ τοῦ μύθου ἀτέλειαι, τὸ δρᾶμα τοῦτο μένει πάντοτε ἐν τῶν ἐγκοσμημάτων τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας, διότι εἶναι πλήρες εὐγενῶν αἰσθημάτων, ἐκφραζομένων δι' ὡραίων στίχων, οἷον·

« Αἰσθάνεται ἡ εὐγενὴς Ἑλληνικὴ καρδία
εἰς πόνον βαθὺν ὕπατον εἶν' ἡ πατρὶς γλυκεῖα. »

Καὶ·

« Οἱ Περικλεῖς. Ὦ! Φαίδιμε, ζωὴν ζοῦν αἰωνίαν,
ἐ' τὴν μνήμην ζοῦν τῶν πολιτῶν καὶ ζοῦν ἐ' τὴν ἱστορίαν.
Τῶν ἀναρέτων ἡ ζωὴ μὲ χρόνους δὲν μετρεῖται. »

Καὶ πάμπολλα ἄλλα τοιαῦτα ἀπαντῶνται ἐν τούτῳ τῷ δράματι, ἅτινα κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους δὲν ἐδύναντο νὰ θεωρηθῶσιν ὡς κοινοὶ τόποι.

Ἀλλ' ἂν καὶ ὡς τραγῳδοποιὸς εἶναι ὁ ῥίζος ἄξιος τῆς ἐθνικῆς εὐγνωμοσύνης, διότι πρῶτος ἐγάσαξεν αὐθις τὴν πρὸ αἰώνων ἐγκαταλειφθεῖσαν ἤδη τῆς τραγικῆς μούσης, ὁ θρίαμβος ὅμως αὐτοῦ εἶναι ἡ κωμῳδία. Ἐκεῖ εὔθυμος, ζωηρὰ ποικίλη καὶ ἀνεξάντλητος διαλάμπει ἡ φαντασία αὐτοῦ ἀγχίνοια, ἐκεῖ ἡ Μοῦσα γέρει ἄφθονα τὰ χαριέστατα καὶ λαμπρότατα αὐτῆς ἄνθη, πλέκουσα αὐτὰ μετὰ τῶν δηκτικωτάτων καὶ ὀξυτάτων ἀκανθῶν τοῦ σαρκασμοῦ καὶ τῆς εἰρωνείας.

Ἐν τῶν ἀριστουργημάτων τοῦ ῥίζου εἰς τὸ εἶδος τοῦτο εἶναι τῆς Κόρκας ἡ Ἁρπαγὴ, ποίημα ἡρωϊκωμικὸν εἰς τρία ἄσματα, περιγράφον καὶ γλυκάζον ἐν ὡραιοτάτοις στίχοις τὰ γέλοια τῆς τότε κοινωνίας τοῦ Φαναρίου. Ὁ Ἄρχων Λουκᾶς, ἀπ' εὐφρανοκαταίδατο εἰς τὸ Φαναρὶ γένος, πλουτοβόλος ἐ' τῶν Φαναριωτῶν τὸ Περοῦ, ἐ' τὸν Δοῦκα-ὄν ὀπίσω, ἐκάθητο εἰς τὴν γωνίαν του, συλλογιζόμενος τῶν μούχρων του τὸ πλῆθος, ὅταν εἶδε νὰ διέρχεται εἰς τὴν ὁδὸν κοπάδιον κούρκων, αἵτινες

« . . κεχριοῦ σκαλίζοντας σπηρὶὰ, ἀλησμονοῦσαν
ὅτ' οἱ πατέρες των ψηλὰ ἕνα καιρὸν πετοῦσαν. »

Ἐν τῷ ἅμα ἡ Ἀσωτεία, τὴν μορφὴν τῆς ἐπιστατρίας τοῦ ἄρχοντος ἐνδυθεῖσα, ἔρχεται καὶ κεντᾷ αὐτοῦ τὴν τρυφηλότητα καὶ τὴν ἀκρασίαν, καὶ ὁ Λουκᾶς ἀγοράζει τὰς κούρκας διὰ τὸν ὀρνιθῶνά του. Ἀλλ' ἀπὸ τὸν γέροντα κουρκοπῶλην, γενόμενον λαλήστερον ἑαυτοῦ, ἀφ' οὗ ἔλαβε τὸν χρυσὸν τοῦ ἄρχοντος, μανθάνει ὅτι τὸ ὡραιότερον τῶν πτηνῶν, τὸν φοίνικα τῶν κούρκων, *μὲ πόμπας δεκαδάκτυλοι, μὲ ἐρέας ἀμβροσίας*, φυὰς εἶχεν ἀγοράσει εἰς γείτων, *τεωῆός, πλὴν ἐ' τὸ τρυπεῖ τοῦ κα ἰσουνεθισμένος, . . . καὶ ζῶντας μὲ τὸ σήμερα καὶ μὲ τὰ σημερικά τον.* Ὁ Λουκᾶς ὀργίζεται, θέλει τὴν κούρκαν ἐκείνην, ὁπλίζει τοὺς ὑπηρέτας του, καὶ οἱ παῖδες τῶν Μαραθωνοράχων ἀντήχουν ἤδη εἰς τὸν εἰρηνικὸν Βόσπορον, *καὶ ἐρίγωναις κ' ἀμβλεγωνεις καὶ γουνοκωμέναις μύταις ἤθελαν γέν' ἐπέπεδαις τῇ ἀληθείᾳ πίταις.*

Ἀλλ' ὅμως, ὡς λέγει ὁ εἴρων, καὶ τὴν ἀδράνειαν τῶν συγχρόνων του κακίζων ποιητὴς,

« Ἂν γεννηθῇ πλὴν εὐγενὴς τινὰς εἰς τὸ Φανάρι,
φοβεῖται καὶ ζωγραφιστὸν τὸν αἱμοπότην Ἄρη. »

δι' ὃ καὶ οἱ ἄρχοντες συμβιβάζονται, καὶ ὁ μὲν παραχωρεῖ τὴν κούρκαν, ὁ δὲ πανηγυρίζει τὸν θρίαμβόν του διὰ λαμπροῦ χοροῦ.

Τὸ ποίημα τοῦτο, ἀναπολοῦν, οὐχὶ ὅμως ἀντιγράφον τὸ *Ἀναλόγιον τοῦ Βοιλεῶ*, δύναται κατὰ πάντα νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ ἀριστούργημα ἐκεῖνο τῆς Γαλλικῆς ποιήσεως.

Ἕτερον δὲ θαυμάσιον προϊὸν τῆς κωμικῆς μούσης τοῦ ῥίζου εἶναι ἡ κωμῳδία αὐτοῦ ἡ ἐπιγραφομένη Κορακιστικά. Καθ' ὃν χρόνον ὁ Κοραῆς ἤρξατο ἐκδίδων τὰς πρώτας σοφὰς αὐτοῦ περὶ γλώσσης παρατηρήσεις, ἐξεπλάγη τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος, διότι ἐθεωρεῖτο εἰς τῶν ἀρχαίων μόνον διδασκάλων τὴν μέθοδον εἰθισμένον, εἶχεν ἀπομάθει τὴν ὑγιᾶ κριτικὴν, τὴν δὲ νέαν γλῶσσαν ἐθεώρει ὡς πάσης μελέτης καὶ πάσης καλλιεργείας ἀναξίαν καὶ ἀνεπίδεκτον. Τοὺς χρησμοὺς ἄρα τοῦ Κοραῆ ἐδέχθησαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ ὅσοι εἶδον ὅτι νέαν χαράττουσιν ὁδὸν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, καὶ εὐρὺ ἀποκαλύπτουσι μέλλον εἰς τὴν νέαν αὐτῆς θυγατέρα. Ἀλλὰ πολλοὶ τῶν ὅσοι, εἴτε ἐξ ἰδίας κρίσεως, εἴτε κατ' ἄλλων παράδειγμα καὶ ὑπὸ τοῦ συρμοῦ κινούμενοι, δὲν ἠθέλησαν ὥρισι νὰ τὴν ἐνοήσωσιν, ἐξεπαχλίσθησαν εἰς γελοῖα περὶ γλώσσης συστήματα. Τὰς θεωρίας τοῦ Κοραῆ περὶ παραγωγῆς τινων λέξεων ἐκ τῶν ἀρχαίων, καὶ περὶ σχέσεώς τινων ἑλληνικῶν ἐν ῥίζῃ ἀρχαίων, καὶ φράσεων πρὸς ἀναλόγους τινὰς τῆς νέας γλώσσης πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς ἀρχαίας, ἐξέλαβον ὡς προτάσεις περὶ ἀντικαταστάσεως αὐτῶν ἀντ' ἐκείνων, καὶ παρεδέχοντο πρὸς διόρθωσιν δῆθεν τῆς γλώσσης τραγελάφους, οὓς ἀδίκως ἀπέδιδον εἰς τὸν Κοραῆν, καὶ αἵτινες ἦσαν ἀπίστια ἐξαμβλώματα τῆς μίξεως καὶ παραμορφότατα ἐξαμβλώματα τῆς καταχρήσεως τῶν δύω ἰδιωμάτων. Ταύτην τὴν κατάχρη-

σιν, ἥτις παρὰ τῶν ἐπικολαιοτέρων μετὰ ζήλου ὡς νεωτερισμὸς καὶ ὡς πρόσδος δεκτὴ γενομένη, ἐκινδύνευε νὰ διαφθείρῃ παντελῶς τὴν γλῶσσαν, καὶ νὰ παρεμποδίσῃ τὴν τακτικὴν αὐτῆς ἀνάπτυξιν, θέλων νὰ ἀναχαιτίσῃ ὁ Ῥίζος, ἔγραψε τὴν εὐφυεστάτην ταύτην κωμῳδίαν, ἥτις θέλει παραμείνει εἰς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν ὡς ἓν τῶν ὡραιοτάτων αὐτῆς μνημείων.

Ὁ Σωτήριος καὶ ὁ Αὔγουστος, δύο ὀπαδοὶ τῆς νέας διαλέκτου, ὑπὸ τοσούτου κυριεύονται ἐνθουσιασμοῦ πρὸς αὐτήν, ὥστε καὶ μισθὸν τελοῦσι τοῖς θέλουσι νὰ διδαχθῶσιν αὐτὴν παρ' αὐτοῖς· καὶ πολλοὶ τῷ ὄντι πολλαχόθεν τῆς Ἑλλάδος συρρέουσιν ἀγροῖκοι, ὅπως ἀποπτύσαντες τὰς ἰδίας ἕκαστος διαλέκτους, ἃς ὁ Ῥίζος κωμικώτατα καὶ ἀκριβέστατα παρίστᾳ αὐτοὺς ὁμιλοῦντας, λάβωσι τὴν νέαν κοραϊστικήν· καὶ πρὸ πάντων ὅπως λάβωσι τὸν ὑπὲρ αὐτῆς μισθόν. Καὶ αὐτοὶ μὲν ἀπελπιζόμενοι, παραιτοῦνται τῆς ἐπιχειρήσεως· ἀλλ' οὐχὶ οὕτω καὶ ὁ νέος Γιάγκος, ὁ ἐξελληνισθεὶς Ἰωαννίτικος, ὅστις μισθὸν τῆς μαθητείας του ζητεῖ καὶ ἐλπίζει τὴν χεῖρα τῆς Ἑλενίσκης, θυγατρὸς τοῦ Σωτηρίου, καὶ ἐπὶ τοσοῦτον προκόπτει εἰς τὰ *Κοραϊστικά*, ὥστε καὶ στιχουργεῖ εἰς τὴν νέαν διάλεκτον. Οὐχ ἧττον ὅμως φαίνεται ἔτι εἰς τὸν Σωτήριον ἀνάξιος αὐτῆς μύστης, οὐδ' ἡ ποθουμένη ἀμοιβὴ ἤθελε τῷ δοθῇ, ἄνευ ἀπροσδοκήτου τινος συμβάντος. Ὁ Σωτήριος πρὸς τοῖς ἄλλοις ἠθέλησε νὰ ἐξελληνίσῃ καὶ τὴν λέξιν *σαλάτα*. Ἀλλ' ἡ λέξις ἦν πρὸς τοῦτο ἔπλασε, καὶ ἥτις ἦν ἐλαδιοξιδιοαλατολαχανοκαρύκευμα, ἐστάθη εἰς τὸν λαιμόν του, καὶ παρ' ὀλίγον νὰ τὸν πνίξῃ, ἂν ὁ Ἰωαννίσκος δὲν ἐπρόφθανε νὰ τὸν σώσῃ· δοὺς αὐτῷ τινὰ καταπότια κοινῶν λέξεων, τὴν δὲ ἀκανθωτὴν λέξιν *καρύκευμα* ἐξαγαγὼν διὰ τῆς ὀδοντάγρας. Οὕτως ὁ Σωτήριος ἰᾶται τὸν λάρυγγα καὶ τὸν νοῦν, καὶ δίδει τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον εἰς τὸν σωτῆρά του.

Ἡ κωμῳδία αὕτη καὶ ἡ Κούρκα ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἂν εἰς τὸν Ῥίζον ἐδίδοντο καιρὸς καὶ περιστάσεις ὅπως ἐξακολουθήσῃ καλλιεργῶν τὴν σατυρικὴν καὶ τὴν κωμικὴν ποίησιν, ἤθελεν ἀναδειχθῆ εἰς τῶν ἐπισημοτέρων κωμῳδοποιῶν τοῦ αἰῶνός του.

Ἀλλ' ὁ Ῥίζος, ὅστις ἐτίμησε τὴν ἐποχήν του διὰ τῆς ἐξόχου αὐτοῦ ἱκανότητος, καὶ ὅστις τὴν ἐλάμπρυνε διὰ τῶν φιλολογικῶν αὐτοῦ προϊόντων, ἦν συγχρόνως καὶ εἷς τῶν ζωηροτέρων παραστατῶν τοῦ αἰσθήματος τοῦ πρὸ παντὸς ἄλλου ἐκείνην χαρακτηρίζοντος, ἤτοι τοῦ ἐκθύμου ἔρωτος τῆς πατρίδος, μεταβάντος ἤδη ἀπὸ τῶν εὐχῶν εἰς ἐλπίδας, καὶ ἀνυπομόνου νὰ μεταβῇ ἀπὸ τῶν ἐλπίδων εἰς ἔργα.

Ἀλλ' ἐνταῦθα ἃς παρενείρωμεν μᾶλλον ξένου ἀνδρὸς μαρτυρίαν, ὅστις τὸν Ῥίζον κατὰ τὸ 1818 ἐν Κωνσταντινουπόλει γνωρίσας, κρίνει αὐτὸν ἀπροκαταλήπτως. Ὁ κόμης Μάρκελλος ἦν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους γραμματεὺς τῆς Γαλλικῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβείας. Ἀνὴρ ἐξόχου νοὸς, ἐξαιρέτου παιδείας, καὶ εἷς τῶν σπανίων κληρονόμων τῆς κλασικῆς ἐκείνης σχολῆς, ἧς ἔνδοξος ἀρχηγὸς ἦν ὁ ἐπιστήθιος αὐτοῦ φίλος Σατωβριάνδος, ὁ Μάρκελλος, ἀφ' οὗ ἀπεγαιρέτισε τὸν πολιτικὸν βίον, ἐδόθη ὅλος εἰς τὴν καλλιέργειαν τῶν γραμμάτων, καὶ ἰδίως εἰς τὴν τῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος, ἧς ἡ σπουδὴ ἦν πάντοτε τὸ προσφιλέστατον αὐτοῦ μελέτημα, καὶ ἥτις οὐ μικροῦ λόγου τῷ ὀφείλει συνεισφορᾶς. Ἀφ' οὗ δὲ διάφορα καὶ περὶ τῆς ἀρχαίας καὶ περὶ τῆς νέας Ἑλλάδος συνέγραψεν, ἐσχάτως ἠσχολήθη εἰς τὴν μετάφρασιν καὶ συγχρόνως τὴν τοῦ κειμένου μετάπλασιν καὶ ῥιζικὴν διόρθωσιν τῶν Διονυσιακῶν τοῦ Νόννου, τοῦ ἐσχάτου λαμπροῦ ἀστέρος τῆς Ἑλληνικῆς ποιήσεως, διαλάμψαντος ἐν τῇ τετάρτῃ χριστιανικῇ ἑκατονταετηρίδι, καὶ ὑπὸ πολλῶν μὲν θαυμασθέντος, ὑπ' ὀλίγων δὲ ἀναγνωσθέντος, ὁλοκλήρως τουλάχιστον, ἕνεκα τῶν πολλῶν του σκοτεινῶν ἢ καὶ ἀκατανοήτων χωρίων, προερχομένων ἐκ σφαλμάτων, ἢ ἀνεῦρε, καὶ μετὰ πολλῆς τέχνης καὶ εὐφυΐας ἐξήλειψεν ὁ νέος ἐκδότης· ὥστε ἀληθῆ εὐγνωμοσύνην τῷ ὀφείλει ἡ Ἑλλὰς καὶ ἐν γένει ἡ φιλολογία, διότι τῇ ἀπέδωκεν οὕτως εἰπεῖν ἀναγνώσιμον καὶ καταληπτὸν τὸν τέως παραμεμορφωμένον, καὶ ἕνεκα τούτου ἐν γωνίαις καὶ παραβύστῳ τῶν βιβλιοθηκῶν παρερριμμένον πολύτιμον τοῦτον ποιητήν. Τῆς δ' ἐκδόσεως καὶ μεταφράσεώς του προέταξεν ὁ Κ. Μάρκελλος σοφὸν καὶ μακρὸν πρόλογον, ὅλον τόμον ἀποτελοῦντα, καὶ διδακτικώτατον μὲν τὴν ὕλην, τερπνότατον δὲ τὸ σχῆμα. Ἐν τῷ προλόγῳ δὲ τούτῳ διηγεῖται, πῶς, πάντοτε φιλελληνικώτατα τρέφων αἰσθήματα, καὶ ἐν ταῖς δεινοτέραις τῶν Ἑλλήνων ἡμέραις λαμπροτέρας αὐτοῖς τύχας εὐχόμενος καὶ προβλέπων, ἔχαιρεν ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰς τὴν μετ' αὐτῶν συναναστροφήν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν μετὰ τοῦ Ῥίζου ὁμιλίαν, καὶ παρ' αὐτοῦ ἔλαβε τὴν ἰδέαν καὶ τὸ ἐνδόσιμον τῆς μεταφράσεως τοῦ Πανοπαλίτου ποιητοῦ.

« Εἰς Χάκην, λέγει, τὴν γραφικωτέραν τῶν νήσων τῆς Προποντίδος, ἀπήντων πολλάκις Ἕλληνά τινα, ὃν συνεχῶς ἔβλεπον κατὰ τὸ θέρος εἰς τὰς δροσερὰς τοῦ Βοσπόρου ἐπαύλεις, κατὰ δὲ τὴν χειμῶνα εἰς τὸ Φανάριον. Ὁ Ἕλλην οὗτος ἦν ὁ Ἰάκωβος Ῥίζος ὁ Νερουλὸς, οὗ τινος ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐξετίμων τὴν συναναστροφὴν καὶ τὴν πεῖραν. Ποσάκις ἐξερχόμενος τῆς πύλης τοῦ κήπου τῶν Ὑψηλαντῶν, ἐφ' ἧς ἀπὸ τοῦ 1808 κυμαίνεται ἡ σημαία τῆς Γαλλικῆς πρεσβείας, καὶ πρὸς λόφους διευθυνόμενος ἀκατοίκητους, ἀπήντων τὸν Ῥίζον ἐρχόμενον ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ χωρίου τοῦ Καλενδερίου, καὶ προσανεβαίνομεν ὁμοῦ τὰς μικρὰς καὶ μεμονωμένας κοιλάδας τῆς εὐρείας ἐρήμου, ἥτις ἄρχεται ὀλίγα μόνον βήματα μακρὰν τοῦ Βοσπόρου. Ἐκεῖ δὲ μ' ἐμυσταγώγει εἰς τοῦ ἔθνους του τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν, ἥτις εἶναι ὅλων τῶν ἡμετέρων ἡ μήτηρ. Χρηματίσας πρὶν μέγας Ποστέλνικος ἢ πρωθυπουργὸς ἐν Βλαχίᾳ, ὁ Ῥίζος ἦν τότε μεταφραστὴς τοῦ μεγάλου διερμηνέως παρὰ τῷ ὑπουργείῳ τῶν ἐξωτερικῶν. Πᾶσαν δὲ σπουδὴν κατέβαλε, διά τε διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων περὶ τὸ σύστημα τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν συμπατριωτῶν του, καὶ διὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ διδακτικοῦ παραδείγματος, ὅπως ἀναπτύξῃ παρ' αὐτοῖς καὶ τὴν τάσιν πρὸς τὰ ὑψηλὰ αἰσθήματα, καὶ τὸν ἔρωτα τῆς φιλολογίας,

καὶ ἐπροσπάθει διὰ συλλογισμῶν καὶ διὰ δοκιμίων ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ νεοελληνική, ἂν καὶ μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων ὑπὸ μόνων δούλων ὡμιλεῖτο, δὲν ἦτον ὅμως οὔτε χάριτος οὔτε μεγαλοπρεπείας ἐστερημένη.

» Ἐπὶ δὲ τῶν ἐκδρομῶνή μων, ὁτὲ μὲν μοι ἀπήγγελλεν ὁ Ῥίζος μελῳδικῶς ἔπη τοῦ Ὁμήρου, ἢ τοῦ Σοφοκλέους περικοπὰς, ὁτὲ δὲ ἐζήτει παρ' ἐμοῦ νὰ τῷ ἐπαναλαμβάνω τὰς μεγάλας σκηνὰς τῆς Ἀνδρομάχης, τῆς Φαίδρας, τῆς Ἰφιγενείας, τὰ ποιητικὰ ταῦτα χρονικὰ τῶν προγόνων του, ὡς ἐγκαυχώμενος ἔλεγε, καὶ ἃ διετήρει σχεδὸν ὁλοκλήρως ἡ τότε νεαρὰ μνήμη μου. Πάσας δὲ τὰς δόξας τῆς δυστυχοῦς πατρίδος του θέλων εἰ δυνατὸν ν' ἀναστήσῃ εἶχε καὶ αὐτὸς κάμψει τὴν νέαν ἑλληνικὴν διάλεκτον εἰς τὴν ἀρμονολογίαν τῆς τραγῳδίας. »

Ἐνταῦθα ὁ κόμης Μάρκελλος, ἀφ' οὗ ἀναφέρει τοῦ φίλου του τὰ διάφορα ποιητικὰ προϊόντα, διηγεῖται πῶς ὁ Ῥίζος τὸν ὡδήγησεν εἰς τὴν παραλίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, ὅπως τῷ δείξῃ τὴν θέσιν τῆς ἐπαύλεως τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ, ἣν ἐφρόνει ὅτι εἶχεν ἀνακαλύψει.

« Δι' ἀσφοδέλων, προσθέτει, καὶ διὰ ῥοδοδαφνῶν διιππεύοντες, ἐφθάσαμεν εἰς τοῦ λόφου τὴν κορυφήν, ὅθεν τὸ βλέμμα ἡμῶν ἐπλανᾶτο ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς τῆς Ἀσίας, ἐπὶ τοῦ Βοσπόρου καὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης πόλεως τοῦ Κωνσταντίνου.

» Στὰς δ' ἐπί τινας στιγμὰς ἐν σιωπηλῇ θεωρίᾳ, » Ὁποῖον, εἶπεν, ἐξαίσιον θέαμα! Ἰδὲ πρὸς μεσημβρίαν ἐκτεταμένον ὑπὸ τὸ πῦρ τοῦ ἡλίου τὴν Προποντίδα, τὴν εὐρυτέραν λίμνην τοῦ ἀρχαίου κόσμου, κτῆμα τῆς Εὐρώπης συγχρόνως καὶ τῆς Ἀσίας, αἵτινες στενάζουσιν ὁμοῦ ὑπὸ τὸν αὐτὸν ζυγόν. Ὀπίσω ἡμῶν ἐγείρεται ὁ χιονοσκεπὴς Ὄλυμπος, καὶ ἐγγύτερον αἱ χαρίεσσαι αὗται νῆσοι ὅθεν ἤλθομεν, διεσπαρμέναι ὡς ἄνθη φερόμενα ἀπὸ τὰ κύματα τῆς θαλάσσης ὑπὸ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν οἱ ἀγροὶ τῶν τυφλῶν Χαλκηδονίων, τῶν μὴ ἰδόντων τοὺς λαμπροὺς τοῦ Βυζαντίου λιμένας, καὶ τὰς καλλονὰς τοῦ χρυσοῦ Κέρατος πρὸς τὰ δεξιὰ ἡμῶν, τὰ ὑπὸ τῶν ἠφαιστείων παραγμῶν ἐσχισμένα ὄρη τῆς ἀνατολῆς, τὰ μέχρι τοῦ Εὐξείνου παρατείνοντα, πρὸς δυσμὰς δὲ τὰ ἀκιερὰ κυπαρίσσινα δάση πλησίον τῆς Χρυσοπόλεως, τὰ καλύπτοντα τοὺς τάφους τῶν Μουσουλμάνων· ἔπειτα δὲ τὸ στόμιον τοῦ Βοσπόρου, ζωογονούμενον, ὑπὸ χιλίων πλοίων, ἅτινα κομίζουσι τὸν φόρον τῶν ἀνακαλύψεων τῆς Εὐρώπης, καὶ τῶν θησαυρῶν τῆς Σκυθίας· ἀπόβλεψον δ' ἔπειτα πρὸς τὴν μεγάλην πόλιν, τὸ κτίσμα τοῦ ἥλιου, ὃν ὁ Ἰουλιανὸς ὠνόμαζε τὸν κυρίως Αὐτοκράτορα· τέλος δ' ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος διαγράφεται ἡ αἰώνιος ἔλεγχος τῆς ἡμετέρας ἀσθενείας· καὶ τῆς ἀναλγησίας τῶν Χριστιανῶν, ὁ μεγαλοπρεπὴς θόλος τῆς ἁγίας Σοφίας, ὃν φαίνονται φυλάττοντες ὡς φρουροὶ ἄγρυπνοι, τέσσαρες Μιναρέδες τοῦ Μωάμεθ.

» Ὄχι, ἐψιθύρισε μετὰ ταῦτα ὁ Ῥίζος, δὲν δύναμαι ν' ἀνεχθῶ τὴν αἰσχύνην. Ὁ ὡραιότερος τόπος τοῦ κόσμου παραδεδομένος εἰς βαρβάρους οἵτινες τὸν πιέζουσι. Τρεῖς λοιπὸν παθημάτων αἰῶνες ἀφῄρεσαν ἀφ' ἡμῶν τὸν χαρακτῆρα υἱῶν τοῦ Εὐαγγελίου, καὶ ἀπογόνων τῶν ἐλευθέρων καὶ ἐνδόξων Ἑλλήνων. Δὲν στρέφω, ὡς ἴσως τινες τῶν ἀκριτοτέρων, τὸ βλέμμα πρὸς μόνην τὴν Ἄρκτον, οὐδ' ἐπιθυμῶ ἀλλαγὴν μόνον ἀλύσσεων. Οὐχί! ἐξαντληθέντες οἱ Ὀθωμανοὶ διὰ τῆς ποιοτρεβῆς των πρὸς τὴν Εὐρώπην, πρέπει ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς τὰς χώρας ὅθεν ὡρμήθησαν, καὶ νὰ ὑποχωρήσωσιν εἰς τὰς ἰδέας, τὴν θρησκείαν καὶ τὴν ἐθνικότητα τῶν Ἑλλήνων οὓς δυναστεύουσι. Καιρὸς νὰ ἐκνικήσῃ ὁ χριστιανισμὸς καὶ τῆς Εὐρώπης τὸ πνεῦμα, ὑπὲρ τὸν Ἰσλαμισμὸν, καὶ τὴν στάσιμον καὶ τυφλὴν αὐτοῦ πίστιν εἰς τὴν εἱμαρμένην. Καὶ τί λοιπόν; Ὁ ἀθάνατος ἐκεῖνος πολιτισμὸς, οὗ εἴμεθα οἱ πρωτότοκοι, καὶ ὃν μᾶς ἀποδίδει ἤδη ἡ Εὐρώπη ἀφ' οὗ τὸν ἔλαβε παρ' ἡμῶν, οὐδέποτε θέλει παραγάγει τὴν ἀνεξαστησίαν ἡμῶν;

»Οὐδέποτε θέλει ἀναφανῇ νέος Μιλτιάδης ἢ ἄλλος Θεμιστοκλῆς, ὅστις νὰ διώξῃ καὶ πάλιν ἐκ Μαραθῶνος ἢ Σαλαμῖνος τοὺς τῶν Περσῶν ἀπογόνους, καὶ νὰ τρέψῃ εἰς φυγὴν τὸν νέον Ξέρξην, οὗ τὸ σιδηροῦν σκῆπτρον διεισδύει παρ' ἡμῖν τὴν ἀμάθειαν καὶ τὸ δουλικὸν φρόνημα; Ὦ! ὅλον τὸ αἷμά μου δίδω ἀντὶ μιᾶς στιγμῆς τῆς ἡμέρας ἐκείνης, καθ' ἣν ὁ σταυρὸς θέλει πάλιν λάμψει ἐπὶ τῶν θόλων οὓς ὁ Ἰουστινιανὸς δὲν ἀνήγειρε διὰ τὴν ἡμισέληνον τοῦ Μωάμεθ. Σύγγνωθι! Τοῦ ἀμφιθεάτρου τούτου δὲν ὑπάρχει ἐφάμιλλον ἄλλο ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ. Ἀλλ' ὅταν ἀπὸ σοῦ ἀποσπᾷ ἐπιφωνήσεις θαυμαστικάς, ἐμὲ κινεῖ εἰς δάκρυα θλίψεως καὶ βαρυθυμίας.

» Καὶ ταῦτα λέγων ἔκλαιεν ὁ Ῥίζος. Ἔκυψε δὲ τὴν κεφαλὴν, ὡς ἂν ἤθελε ν' ἀποφύγῃ τὴν ἐκτεταμένην ἐκείνην θέαν, καὶ ὑπὸ τὸ βάρος πάντοτε τῶν λογισμῶν του, ἐβυθίσθη εἰς σκοτεινὴν μελέτην. Ἐγὼ δὲ παριστάμην, σεβόμενος τὴν πατριωτικὴν θλῖψιν του, καὶ ἐκθαμβὸς καὶ συγκεκινημένος ἐνώπιον τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐκείνου θεάματος. Ἀς ἀναλάβωμεν τὰς ἀλύσεις μας, εἶπε τέλος, λύσας τὴν μακρὰν σιωπήν του. Ὁ ἥλιος κλίνει πρὸς τοὺς ἐρήμους λόφους τοὺς ὑπερκειμένους τοῦ Βυζαντίου. Μᾶς περιμένει κάτω ἡ λέμβος μας. Ἄγωμεν εἰς τὰς νήσους νὰ γευθῶμεν τῶν ἀτελῶν ἡδονῶν τῆς πρώτης Μαΐου, εἰς ἃς βλέπεις πόσην ἡ ἀνάμνησις τῆς πατρίδος μου καὶ αἱ εὐχαί μου ὑπὲρ αὐτῆς, κιπρίων ἐγκαταμιγνύουσι. »

Τοιαῦτα παρ' αὐτόπτου καὶ αὐτηκόου μανθάνομεν τὰ αἰσθήματα τοῦ Ῥίζου κατὰ τὰ 1818. Καὶ τῷ ὄντι ἦν ἤδη κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεμυημένος τὸ ἱερὸν τῆς Ἑταιρίας μυστήριον, καὶ πᾶσά του ἡ ψυχὴ διεφλέγετο ὑπὸ τοῦ γενναίου ἐκείνου συμβιβίου, καὶ παρεκευάζετο ἤδη εἰς τὴν μεγάλην πάλην ἣν προεβλέπε προσεχῆ, καὶ ἣν ἐπόπτευε παντὶ σθένει. Συγγενὴς τῶν Ὑψηλαντῶν, συνυπηκούετο μετὰ τοῦ ἡρωϊκοῦ τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας ὑπὸ τῆς μεγάλης ἐπιχειρήσεως, καὶ ὅταν μετὰ ταῦτα συνώδευσε τὸν ἡγεμόνα Μιχαὴλ Σούτζον ὡς ὑπουργὸς αὐτοῦ εἰς Ἰάσιον, οἱ δύο οὗτοι φιλοπάτριδες ἄνδρες ἐσχεδίαζον ὁμοῦ καὶ ἐνήργουν ἐν πλήρεστάτῃ γνώσει καὶ πεποιθήσει ὅ,τι ἔμελλε τιμὴν

μὲν, ἐλευθερίαν καὶ δόξαν νὰ φέρῃ τῇ κοινῇ πατρίδι, αὐτῶν δὲ νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐπίκηρον θέσιν, τὸν πλοῦτον, τὴν δύναμιν καὶ λαμπρότητα.

Ὅπερ καὶ τῷ ὄντι συνέβη· διότι ἅμα δ' ἐπιμόνου αὐτῶν προτροπῆς καὶ ἀόκνου αὐτῶν συνεργείας, ἠνεώχθη τοῦ ἐθνικοῦ ἀγῶνος τὸ στάδιον, καὶ ὁ Α. Ὑψηλάντης ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Δακίαν, ὅ,τε ὁ ἡγεμὼν Σούτζος, καὶ ὁ ὑπουργὸς αὐτοῦ Ῥίζος, οὗτος μάλιστα ἀφ' οὗ προτέρας καὶ τὸν πρωτότοκον υἱόν του Ἀλέξανδρον συναγωνιστὴν τῶν προμάχων τῆς ἐλευθερίας, κατέθεσαν τὰς ἀρχὰς αὐτῶν, ἐγκατέλιπον τὰ μέρη ὅπου ἠδύναντο ἐν πλούτῳ καὶ τιμῇ νὰ ἐγκαταβιώσωσιν, ἄστεγοι καὶ ἐξόριστοι ἐπλανήθησαν ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐν ὅσῳ ἡ Ἑλλὰς ἦν θέατρον πολέμων, εἰς οὓς ὀλίγον ἐδύναντο νὰ συντελέσωσιν, ἐν ὅσῳ δ' εἶχον καὶ ἕτερον ἱερὸν καὶ πρῶτον καθῆκον, οἱ χθὲς μυριόπλουτοι νὰ προμηθεύσωσι τροφὴν εἰς τὰς ἤδη πενομένας οἰκογενείας των, προσωρινὴν ἐξελέξαντο κατοικίαν τὴν Ἐλβετικὴν Γενεύην, ὅπου εὗρισκον τὴν εἰκόνα τῆς ἐλευθερίας ἣν ἠύχοντο διὰ τὴν πατρίδα των, καὶ θερμὰς ὑπὲρ Ἑλλάδος συμπαθείας, ἃς ὑπὲρ αὐτῆς ἐμετάλλευον!

Ἐν ᾧ οἱ Βοτζάρεις καὶ οἱ Μιαούλαι ἐδόξαζον τὴν πατρίδα των εἰς τὰ πεδία τῆς μάχης, ὁ Ῥίζος οὐκ ὀλίγην τῇ περιῆπτε τιμὴν παρὰ τοῖς ξένοις παρ' οἷς διέτριβεν. Ἐν Γενεύῃ ἐπὶ τῆς ἀργίας του ἀνέλαβε νὰ διδάξῃ δημοτίως τῆς ἱστορίαν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, καὶ μετ' ἐκπλήξεως εἶδεν ἡ Ἐλβετία ξένον, ἀλλόγλωσσον, παρουσιαζόμενον ἐνώπιον κοινοῦ ἐκ τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐκτιθέντα ἰδέας λαμπρὰς, μετ' ἀμιμήτου εὐφραδείας, καὶ εἰς γλῶσσαν ὡραίαν, καταθέλγουσαν τὸ ἀκροατήριον· ὡς ἐπίσης ἐθαυμάσθη ὅτε μετὰ ταῦτα συνέγραψε γαλλιστὶ μετὰ πάσης ἱστορικῆς ἐμβριθείας, καὶ καλλιεπείας ἀξίας τῶν δοκιμωτέρων ὑπαδῶν τῆς γαλλικῆς μούσης, τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ ἔτους 1825. Τὰ δύω συγγράμματα ταῦτα κατέστησαν εἰς τὴν Εὐρώπην γνωστὴν τὴν Ἑλλάδα, καὶ γνωστὸν ἕνα τῶν πρωτίστων αὐτῆς συγγραφέων.

Ἐν Γενεύῃ ἐγνώρισε τὸν Ῥίζον ὁ Κόμης Καποδίστριας, καὶ τοσοῦτον ἐξετίμησε τόν τε χαρακτῆρα καὶ τὴν εὐφυΐαν αὐτοῦ, ὥστε ὅταν ἀνέλαβε τοὺς οἴακας τῆς Ἑλλάδος, ἀπήτησε νὰ τὸν παρακολουθήσῃ ὁ Ῥίζος, ὅπως τὸν βοηθήσῃ εἰς τὸ δυσχερὲς ἔργον του. Ἐνταῦθα νέον καὶ εὐρύτερον ἠνεώχθη στάδιον εἰς τὴν πατριωτικήν του δραστηριότητα. Τῆς ἀγάπης καὶ ἐμπιστοσύνης τοῦ Κυβερνήτου δικαίως ἀπολαμβάνων, ἐνεπιστεύθη τὸ ὑπουργεῖον τῶν ἐξωτερικῶν, καὶ ἐξηκολούθησε μετ' ἐξόχου ἱκανότητος διέπων αὐτό· ὡς δ' εὐγενῶς ὑπηρέτησεν ἐν ὅσῳ ἐνόμιζε τὴν ὑπηρεσίαν του χρήσιμον τῇ πατρίδι, οὕτως εὐγενῶς κατέθεσε τὴν ἀξίαν του, καὶ ἀπεσύρθη τῶν δημοσίων, ὅτε εὗρε· ἡ διαφωνῶν πρὸς τὸ ἐπὶ τέλους ὑπὸ τοῦ Κυβερνήτου παραδεχθὲν σύστημα· ἀπελθὼν δ' εἰς Λίγιναν, ἔμεινεν ἀπραγμόνως ἰδιωτεύων, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὰς φίλας του μούσας, αἵτινες ἦταν ἐν πάσαις ταῖς περιστάσεσι τοῦ βίου του ἡ σταθερὰ αὐτοῦ προσφυγή. Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι, περιπτώμενος ἀπὸ ὑψηλοτέρας μερίμνας περὶ τῆς τύχης καὶ τῆς εὐημερίας τῆς πατρίδος του, τὰς μούσας εἶχεν ὡς ἀναψυχὴν τῶν κόπων του μόνον, καὶ ὡς παραμυθίαν τῶν θλίψεών του. Οὐδὲν δὲ συνέγραψεν ἔστατε, πλὴν τινῶν κωμῳδιῶν, ἢ μᾶλλον παιγνίων τῆς ἀνεξαντλήτου του εὐφυΐας, ὅλας κατωτέρας τῶν προλαβόντων αὐτοῦ πονημάτων.

Ἡ μετὰ τὸν σκληρὸν θάνατον τοῦ Κυβερνήτου ἐγκαταστᾶσα διοικητικὴ ἐπιτροπὴ ἐξελέξατο τὸν Ῥίζον ἕνα τῶν ὑπουργῶν της, καὶ ἡ Βασιλικὴ ἐξουσία, ἀναγνωρίσασα τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, τῷ ἀνέθετο σχεδὸν πάντοτε τὰς ἀνωτάτας τοῦ κράτους ὑπηρεσίας, ἐν τε τῇ διοικήσει τῶν νομῶν, ἐν ταῖς ὑπουργείοις τῶν ἐξωτερικῶν, τῶν ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς δικαιοσύνης, καὶ ἐν τῷ συμβουλίῳ τῆς ἐπικρατείας, καὶ ἐν πᾶσι τούτοις τοῖς ἀξιώμασιν ὁ Ῥίζος ἦν μεταξὺ τῶν διαπρεπόντων διὰ τῆς βαθείας αὐτοῦ φρονήσεως, διὰ τῆς ἀκαμάτου αὐτοῦ δραστηριότητος, καὶ διὰ τῆς ἀδεκάστου του ἀρετῆς, ἀμεροληψίας καὶ ἀκεραιότητος.

Εἰς τὸν Ῥίζον, ὑπουργὸν τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ὀφείλεται ὁ πρῶτος καταρτισμὸς τῆς ἀνωτέρας παιδείας, ἡ καθίδρυσις τοῦ Πανεπιστημείου, καὶ ἡ σύστασις τῆς Ἀρχαιολογικῆς ἑταιρείας, ἧς ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐδόξως καὶ τελεσφόρως προέστη, ὡς μνημεῖα τῆς λαμπρᾶς αὐτοῦ προσδρίας πολλοὺς λόγους καταλιπών, οἵτινες εἰσὶν ὑποδείγματα ἑλληνικῆς καλλιεπείας, καὶ μετοῦ γενναίων καὶ καινῶν ἰδεῶν. Τέλος δ' ἐπέμφθη πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος παρὰ τῇ Ὑψηλῇ πύλῃ, καὶ ἐνταῦθα, πλήρης ἡμερῶν ἀπέθανεν, ὡς ἐπεπόθει, εἰς τὴν γῆν τῆς γεννήσεώς του, πολίτης ἐλεύθερος, ἴσος τοῖς ποτὲ δεσπόταις αὐτοῦ, καὶ σεβόμενος καὶ ἀγαπώμενος ὑπ' αὐτῶν, ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του καὶ ὑπὸ τῶν ἐπισήμων ξένων, μεθ' ὧν διπλωματικαὶ τὸν συνέδεον σχέσεις· ὅ,τι δὲ μάλιστα χαρακτηρίζει τὸ φρόνημα καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ εὐγενοῦς τούτου Ἕλληνος, εἶναι ὅτι δι' ὅλης του τῆς ζωῆς τὰς ὑψηλοτάτας διέπων τῆς πατρίδος του θέσεις, ἀπέθανεν εἰς ἔσχατον γῆρας πένης, καὶ ἐτάφη ἀπὸ δημοσίων χημάτων.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ.

ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

ἤτοι περὶ

Ἀνατροφῆς καὶ παιδεύσεως

ὑπὸ

Δ. Σ. Στρούμπου

Καθηγητοῦ.

«Τὸ γὰρ ὅλον καὶ πάσης νομοθεσίας ἔργον
Λυκοῦργος εἰς τὴν παιδείαν ἀνῆψε.»

—o—

«Δεῖ δεῖ χρημάτων καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν τῶν δεόντων γενέσθαι ἐστί» ἐξεφώνει ποτὲ ἀπὸ τῆς Πνυκὸς ὁ Δημοσθένης. Ὁ μέγας ὅμως τῆς Ἑλλάδος ἠτιᾶτο εἰ ἔλεγε· «Δεῖ δεῖ Ἑλλήνων καὶ Ἀθηναίων, καὶ ἄνευ τούτων οὐδὲν τῶν δεόντων γενέσθαι ἐστί» φρονοῦμεν ὅτι τὴν ἀληθῆ θεραπείαν τῶν τότε κακῶν τῆς πατρίδος ἐζήτει. Τὰ ζητούμενα τότε παρὰ τοῦ Δημοσθένους χρήματα παρέσχον οἱ πολῖται τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλ' ἡ παροχὴ αὕτη εἰς οὐδὲν τὴν πατρίδα ὠφέλησε· ἐνεκήλη αὕτη, ὑπέκυψεν, ἐδουλώθη, διότι ἐστερεῖτο κυρίως οὐχὶ χρημάτων ἀλλ' Ἑλλήνων καὶ Ἀθηναίων. Ὁρῶμεν δὲ νῦν καὶ ἡμεῖς μὴ ἐν ταῖς προσπαθείαις ἡμῶν παραπλήσιόν τι πάσχομεν πάθος, τῶν ἀληθῶν ἡμῶν ἐλλείψεων ἀμελοῦντες, ἕτερα δέ τινα ἐπουσιώδη διώκοντες. Ὁ ἀγαθὸς γεωργὸς πρὶν ῥίψῃ ἐπὶ τῆς γῆς τὸν σπόρον αὐτοῦ, προπαρασκευάζει τὸν ἀγρὸν, καθιστὰς αὐτὸν διὰ τῆς ἀρώσεως ἐπιτήδειον πρὸς γονιμοποίησιν· ὁ δ' ἀγαθὸς ἀρχιτέκτων πρὶν ἐγείρῃ τὸ κτίριον βάλλει πρῶτον θεμέλιον ἐπὶ γῆς μονίμου καὶ στερεᾶς· οὕτω δὲ καὶ ὁ ἀγαθὸς νομοθέτης καὶ ἱδρυτὴς ἔθνους τινὸς, πρὶν σπείρῃ, οὕτως εἰπεῖν, ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ ἀγροῦ τῆς πολιτικῆς κοινωνίας τοὺς νόμους καὶ διατάξεις αὐτοῦ, παιδεύει πρῶτον αὐτὸν καὶ παρασκευάζει πρὸς ἀποδοχὴν αὐτῶν τελεσφόρον καὶ γόνιμον· ἄλλως γὰρ οὐ πολὺ διαφέρει ἐκείνου, ὅστις τῶν μὲν ὑποδημάτων αὐτοῦ ἐφρόντιζε, τοῦ δὲ ποδὸς ὀλιγώρως εἶχε. Καὶ ἀληθῶς ἐπὶ ὁλοκλήρου ἔθνους ἀκριβῶς ἐφαρμόζεται ὅ,τι περὶ τῆς οἰκογενείας ὁ ποιητὴς εἶπεν.

Ὅταν δὲ κρηπὶς μὴ καταβληθῇ γένους
ὀρθῶς, ἀνάγκη δυστυχεῖν τοὺς ἐκγόνους.

Ἐβλήθη δὲ νῦν ὀρθῶς ἡ κρηπὶς τοῦ γένους ἡμῶν, ὅπως μὴ δυστυχῶσιν οἱ ἔκγονοι, καὶ ἔστι τάχα ἡ πολιτεία ἡμῶν τοιαύτη, οἷα «ὅταν ἅπαξ ὁρμήσῃ εὖ ἔρχεται ὡς περ κύκλος αὐξανομένη;» Δυστυχῶς τὰ παρ' ἡμῖν σχεδὸν καθ' ἑκάστην συμβαίνοντα οὐδενὶ ἐμποιοῦσι τὸ θάρρος τοῦ παραδέξασθαι τοιοῦτόν τι. Τούναντίον δὲ μάλιστα πάντας καὶ ἄκοντας ἀναγκάζουσιν ὁμολογῆσαι, ὅτι ἡ κρηπὶς αὕτη τοῦ γένους ἡμῶν τοσοῦτον ἐβλήθη στρεβλῶς, ὥστε αἱ συνέπειαι τούτου μὴ περιμένουσαι τοὺς ἐκγόνους, ἤδη παρὰ τοῖς γονεῦσιν αὐτοῖς ἐπεφάνησαν· τοῦτο δὲ διότι ὡς οἰκοδόμοι οὐδεμίαν περὶ τῶν θεμελίων σπουδὴν κατεβάλομεν, ὡς γεωργοὶ δὲ οὐδόλως προηγουμένως δεντικὴν τῶν σπόρων τὴν γῆν ἡμῶν κατεστήσαμεν. Ἐκ τῶν γεγονότων δὲ τούτων ὁρμηθεὶς ὁ ἀξιότιμος καθηγητὴς Κύριος Στρούμπος ἐξέδοτο πρό τινων ἡμερῶν βιβλίον τι περὶ ἀνατροφῆς καὶ παιδεύσεως. Καὶ τοι δὲ τοῦτο ὑπὲρ τὸ δέον ἴσως βραχὺ καὶ ἐπίτομον καὶ ἔντισιν ἰδιάζον, πρέπει ὅμως πάντως θεωρηθῆναι, ὡς τις ἄριστος τοῦ μέλλοντος οἰωνὸς, καὶ ὡς ἀρχὴ νέας τάσεως τῶν πνευμάτων, ἐταστικῆς τῶν ἀληθῶν αἰτιῶν τῆς παρούσης ἡμῶν κοινωνικῆς καταστάσεως. Καθ' ἡμᾶς τὸ βιβλίον τοῦτο τοῦ Κ. Στρούμπου ἀποτελεῖ ἀληθῆ ἐποχὴν ἐν τῇ φιλολογίᾳ ἡμῶν, διότι ἔστι τὸ πρῶτον δείγμα διανοίας καθ' ἑαυτὴν ἐμβριθῶς σκεπτομένης περὶ πραγμάτων, ἅτινα μέχρι τοῦδε παρὰ τῶν πολλῶν ἐθεωροῦντο ὡς ἀντικείμενα ἐλαχίστης ἀξίας, καὶ ὁμολογούσης, ὅτι κακῶς ἔχουσιν αἱ βάσεις τοῦ οἰκοδομήματος ἡμῶν, καταβαλλόντων πλείστην μὲν σπουδὴν περὶ τὰ ἐξωτερικὰ τούτου κοσμήματα, ἐλαχίστην δὲ φροντίδα περὶ τῶν θεμελίων. Καὶ ὄντως ἂν μὴ πάντες συνελθόντες εἰς ἑαυτοὺς ὁμολογήσωμεν, ὅτι ἀπεπλανήθημεν τῆς ὁδοῦ, ἂν μὴ πάντες συναισθόμεθα ὅτι «χαλεπὸς ὁ καιρὸς, οἱ ἐπιβουλεύοντες πολλοί, τὸ τῆς ἀγάπης γνήσιον ἀπόλωλεν, ἀντεισῆκται δὲ ὁ τῆς βασκανίας ὄλεθρος, ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνομεν καὶ ἐπὶ ἐπάλξεων πόλεων περιπατοῦμεν, οἱ μὲν ἔτοιμοι τοῖς ἡμετέροις ἐφησυχάσαι κακοῖς, εἴποτε τι συμβαίη, πολλοὶ καὶ πολλαχόθεν ἐφεστήκασιν, ὁ δὲ συναλγήσων οὐδεὶς» ἀποφασίσωμεν ἀπὸ καρδίας ἀναδιοργανίσαι τὴν πολιτείαν ἡμῶν, στηρίζοντες αὐτὴν ἐπὶ βάσεων νεωνῶν, ἐπὶ βάσεων στερεῶν, ὁσημέραι ἀπὸ τοῦ παρόντος κακοῦ ἐπὶ τὸ χεῖρον μέλλον βαδίσομεν. Εὐελπιζόμεθα ὅμως περὶ τοῦ μέλλοντος, παρατηροῦντες μετὰ χαρᾶς, ὅτι ἡ ἰδέα περὶ τῆς ἀναγκαίας τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκευτικῆς βελτιώσεως τῆς κοινωνίας ἡμῶν, ἐξαπλοῦται ἐπὶ τὸ μᾶλλον καὶ εὑρίσκει ἤδη ὑποδοχὴν εἰς τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων.

Ἐπενέγκωμεν δὲ νῦν ὀλίγας τινὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ βιβλίου τοῦ σπουδαίου ἡμῶν συναδέλφου, παρακαλοῦντες αὐτὸν ὅπως θεωρήσῃ ταύτας ὡς ἐκ τῶν αὐτῶν αἰσθημάτων ἀπορρέουσας, ἅπερ καὶ τὸν ἀξιότιμον τοῦτον ἄνδρα εἰς τὴν συγγραφὴν αὐτοῦ παρεκίνησαν.

Τὸ ἐξ ἐννενήκοντα ἓξ σελίδων συγκείμενον τοῦτο τοῦ Κ. Στρούμπου δοκίμιον, διαιρεῖται εἰς τέσσαρα τμήματα ἢ κεφάλαια. Τὸ πρῶτον, περὶ τῶν γενικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἀνατροφῆς καὶ τῆς παιδεύσεως πραγματευόμενον, περιέχει ἐν γένει ἰδέας ὑγιεῖς καὶ ἐρρωμένας περὶ τῶν ὠφελειῶν, αἵτινες πηγάζουσιν ἐκ τῆς γενικῆς διαδόσεως τῆς παιδείας, καὶ περὶ τοῦ καθήκοντος τῶν γονέων τοῦ πέμπειν ἀπολύτως τὰ τέκνα αὐτῶν εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα. Ἐν τῷ συμπεράσματι ὅμως τοῦ κεφαλαίου τούτου περιπίπτομεν εἰς περιοδόν τινα τὴν ἑξῆς: «Ὅπου δὲ ἡ σύστασις τοιούτου σχολείου ἀποβαίνει ἀδύνατος διὰ τὸ εὐάριθμον τῶν κατοίκων, νὰ ἐπιροτισθῇ ὁ ἱερεὺς νὰ διδάσκῃ

κῃ τοὺς παῖδας γραφὴν, ἀνάγνωσιν, τὰς τέσσαρας πράξεις τῆς ἀριθμητικῆς καὶ τὴν ἱερὰν κατήχησιν κλ.» Ἐν δὲ σελίδι 35, ἐρωτᾷ ὁ συγγραφεὺς «διατί ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ σπανίως ἀκούεται κηρυττόμενος ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ ἄμβωνος ἐν αὐτῇ τῇ πρωτευούσῃ, οὐδέποτε δὲ σχεδὸν ἐν ταῖς πλείσταις τῶν κωμοπόλεων καὶ χωρίων.» Ἐν δὲ σελίδι 36, μέμφεται τῶν ποιμένων, ὅτι «τὰ γάλα κατεσθίουσι καὶ τὰ ἔρια περιβάλλονται, καὶ τὸ παχὺ σφάζουσι καὶ τὰ πρόβατα οὐ βόσκουσι, τὸ ἡσθενηκὸς οὐκ ἐνισχύουσι, καὶ τὸ κακῶς ἔχον οὐ σωματοποιοῦσι, καὶ τὸ συντετριμμένον οὐ καταδέουσι, καὶ τὸ πλανώμενον οὐκ ἐπιστρέφουσι καὶ τὸ ἀπολωλὸς οὐ ζητοῦσι, καὶ τὸ ἰσχυρὸν κατεργάζονται μόχθῳ.» (Ἰεζέ. 34, 2. ἑξ.). Ἐν ταύθα ὁμιλεῖ ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ὡς τις ἀμέσως ἐκ τῆς Σκωτίας ἢ τῆς βορείου Γερμανίας κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐρχόμενος· ἀγνοεῖ ὅτι οὐ μόνον ἐν τοῖς χωρίοις ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσιν οὐχ ὑπάρχουσιν ἱερεῖς πεπαιδευμένοι, διαχέοντες ἐν τῷ μέσῳ τοῦ λαοῦ, ὡς συμβαίνει εἰς ἄλλας εὐδαίμονας χώρας, τὸ φῶς τοῦ θείου λόγου καὶ τὸν πολιτισμὸν τοῦ χριστιανισμοῦ· ἀγνοεῖ, ὅτι τοιοῦτον εὐεργέτημα οὐκ ἐπεδαψίλευθη, ἡμῖν εἰσέτι ὑπὸ τῆς θείας προνοίας· ἀγνοεῖ, ὅτι οἱ πλεῖστοι τῶν ἱερέων ἡμῶν, αὐτοὶ ἔχουσιν ἀνάγκην μαθητεύσεως εἰς τὰ κοινὰ σχολεῖα. Ἀλλὰ μὴ διὰ ταῦτα παίει ὁ κλῆρος; Ἄπαγε! Ὁ Ἑλληνικὸς κλῆρος καὶ τοιοῦτος ὢν ἔστιν ἡμῖν ἀγαπητὸς καὶ σεβαστός, διότι φέρει ἐν ἑαυτῷ τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ αἰσθήματα, ἅπερ ἐμπνέει ἀφ' ἑαυτῆς ἡ ὀρθόδοξος πίστις πᾶσι τοῖς λειτουργοῖς αὐτῆς· τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν ἀγάπην πρὸς τοὺς πλησίον μετὰ τῆς ἀνοχῆς τῶν λοιπῶν, τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν. Ὡς ἄτομα λοιπὸν οἱ ἱερεῖς ἡμῶν εἰσὶν ἄριστοι, ἀλλ' ὡς διδάσκαλοι τοῦ λαοῦ καὶ ὡς ἀναμορφωταὶ τῆς κοινωνίας ἡμῶν ὅλως ἀνεκτιμήτου τοῦτο δὲ διότι καὶ παρ' αὐτοῖς τὰ ἀδύνατα οὐκ εἰσὶ δυνατά. Τίς ἐξ ἡμῶν μέχρι τοῦδε ἐρώτησεν εἰλικρινῶς περὶ τῆς γενικῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ κλήρου, τίς προενόησεν περὶ τῆς ἀποκαταστάσεώς του, τίς ἐμεριμνησε περὶ τῆς ἀπαλλαγῆς του ἀπὸ τῆς θητείας ταύτης αὐτοῦ καταστάσεως, τίς αὐτῷ κεκτημένῳ τὴν χεῖρα προέτεινε πρὸς ἀνόρθωσιν, τίς ἀνύψωσε ποτὲ αὐτὸν εἰς θέσιν, ὅπως γένηται ὁ διδάσκαλος, ὁ παρήγορος, ὁ ἀντιλήπτωρ τοῦ λαοῦ; Μηδεὶς δέ ποτε κατεστύγησε ἀπὸ τοῦ πρώτου μέχρι τοῦ τελευταίου, ὅτι ἄνευ κλήρου πεπαιδευμένου, εὐσεβοῦς, καὶ ἀνέστως θεοῦντος, ἔχει ποτὲ λαὸν ἐνάρετον καὶ εὐσυνείδητον, λαὸν πιστὸν εἰς τὸ πρὸς τὸν Θεὸν, τὸν ἄρχοντα τῆς πολιτείας καὶ τὸν πλησίον αὐτοῦ καθῆκον, λαὸν ἀστρόμητον τῆς πατρίδος ὑπερασπιστὴν, λαὸν ἐπιεικῆ καὶ φιλόστοργον ὡς πατέρα, ὡς σύζυγον, ὡς υἱόν. Ἴσως δὲ εἴπῃ τις, ὁ κλῆρος ἀποκατέστη χειροτονηθέντων ἀρτίως 40 ἐπισκόπων, ἀρχιερέων καὶ μητροπολιτῶν. Τοῦτο πᾶς ἄλλος λέγετω ἐκτὸς ἡμῶν. Ἡμεῖς δυστυχῶς φρονοῦμεν ὅτι τὸ γεγονὸς τοῦτο, ἱστορικῶς αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ λαμβανόμενον, ἀποκατέστησε μὲν ἄτομά τινα λίαν σεβαστὰ ἐκ τοῦ κλήρου· ἀνέτον αὐτοῖς βίον ἰσοτίμως παρασχὸν, τὴν ἐκκλησίαν ὅμως αὐτὴν ὀλίγον ὠφέλησε· τὸν δὲ λαὸν, ἐν γένει διόλου. (*)

Ἐν τῷ δευτέρῳ καὶ τρίτῳ κεφαλαίῳ ὁ συγγραφεὺς πραγματεύεται περὶ ἀνατροφῆς καὶ παιδεύσεως, λέγων· «ἡ μὲν ἀνατροφὴ συντελεῖ εἰς μόρφωσιν τῆς ψυχῆς καὶ τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου, ἡ δὲ παιδεία εἰς ἀνάπτυξιν τῶν νοητικῶν δυνάμεων αὐτοῦ.» Ἐν ταύτῃ δὲ τῇ ἀνατροφῇ καὶ τῇ παιδεύσει ἐνοῦται τὴν τελείωσιν πάσης παιδαγωγίας. Καθ' ἡμᾶς ὅμως ὁ Κ. Στροῦμπος παραλείπει στοιχεῖόν τι τῆς ἀγωγῆς σπουδαιότατον καὶ ἀναγκαιότατον, δι' οὗ πρῶτον ἀλληλῶς τελειοῦται ἡ ἀνατροφὴ καὶ ἡ παίδευσις. Ὁ ἄνθρωπος δηλονότι ὡς τι ἐκ τριῶν κυρίων στοιχείων συγκείμενον ὤν, ἐκ σώματος, ἐξ αἰσθήματος καὶ ἐκ διανοίας, ὅπως κατασταθῇ τέλειος ἀνθρωπίνως, τὰ τρία ταῦτα ὀφείλει ἐξίσου καλλιεργῆσαι· τὸ ἦθος δηλονότι, τὸν νοῦν καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ. Σκοπὸς ἄρα πάσης ἀγωγῆς ἐστιν ἡ τριπλῆ τοῦ ἀνθρώπου ἀνάπτυξις καὶ τελειοποίησις, ἡ τοῦ σώματος, ἡ τῆς καρδίας καὶ ἡ καὶ ἡ τῆς κεφαλῆς, κατὰ τὸν συνήθη τοῦ ἐκφράζεσθαι τρόπον. Εἰ μὲν τοῦ ἑνὸς ἐκ τῶν τριῶν τούτων παραμελήσωμεν, ἡ ἀγωγὴ ἐστιν οὐ μόνον ἀτελὴς, ἀλλὰ καὶ ματαία, ὡς ἀποτυγχάνουσα τοῦ τελικοῦ αὐτῆς σκοποῦ, τῆς εὐδαιμονίας αὐτοῦ τοῦ ἀτόμου καὶ τῆς εὐδαιμονίσεως τοῦ πλησίον. Ὁ συνάδελφος δὲ ἡμῶν οὐδόλως ἐν τῇ ἀνατροφῇ αὐτοῦ καὶ παιδεύσει λαμβάνων ὑπὸ λόγον τὸ σῶμα, ἀμελεῖ καθ' ἡμᾶς ἑνὸς τῶν σπουδαιοτάτων στοιχείων τῆς ἀγωγῆς. Καθότι καί τοι πεποίθαμεν, ὅτι τὸ ἐν ἡμῖν τοῦτο διανοούμενον καὶ κρίνον καὶ αἰσθανόμενον ἔστι τι ἀλλοῖον καὶ ἀνεξάρτητον τοῦ εὐτελοῦς τούτου σαρκίου, ἀείποτε ὅμως μένει ἀληθὲς τὸ ἀξίωμα, mens sana in corpore sano. Ἐὰν τὸ σῶμα μὴ ᾖ εὔρωστον καὶ ὑγιές, τὸ πνεῦμα ἀπόλλυσι πᾶσαν αὐτοῦ τὴν ἰσχὺν ἢ δὲ ψυχὴ πᾶσαν αὐτῆς τὴν ἐνέργειαν. Τὴν τοῦ σώματος δὲ ἐπιμέλειαν ταύτην καὶ ὅσον οἷόν τε τελείαν ἀνάπτυξιν ζητοῦμεν, οὐ μόνον αὐτοῦ τοῦ ἀτόμου ἕνεκεν, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἰδίας αὐτοῦ σωματικῆς ὠφελείας. Ὅστις γὰρ οὐδὲν ἄλλο (ὡς λέγει ὁ Jean Paul) ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ἐπιζητεῖ, ἢ μόνην ὑγείαν καὶ γῆρας βαθύ, οὗτος γενέσθω ἐν ταῖς τριόδοις ἐπαίτης, διότι οὐδὲν ἄλλο ὑγειέστερον τοῦ ἐπαγγέλματος τούτου ὑπάρχει· ἀλλὰ τὴν εὐρωστίαν καὶ ὑγείαν τοῦ σώματος ζητοῦμεν πρὸ πάντων πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας αὐτῆς, ὑπὸ τὴν ἔποψιν τὴν πολιτικὴν καὶ καθαρῶς πατριωτικήν. «Corpus enim male si valeat parere nequivit praeceptis animus *magna* et *praeclara* jubentis.» Πρὸς τοῦτο δὲ ζητοῦμεν τὴν γενικὴν εἰς ἅπαντα τὰ σχολεῖα εἰσαγωγὴν τῆς γυμναστικῆς, κύριον σκοπὸν ἐχούσης τὴν εὐρωστίαν καὶ ῥώμην τοῦ σώματος τοῦ *πολίτου*, ἀντιθέτως πρὸς τὴν ὑγειεινὴν καὶ ἰατρικὴν φροντίζουσαν ἐν γένει περὶ τῆς εὐεξίας τοῦ σώματος τοῦ *ἀνθρώπου*. Ἕνεκα δὲ ταύτης τῆς πολιτικῆς ἀξίας καὶ σπουδαιότητος τῆς γυμναστικῆς, οἱ Ἕλληνες ἀεί ποτε ἐθεώρησαν ταύτην ὡς ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς ἀγωγῆς τῶν ἐλευθέρων. Ὅθεν καὶ ὁ Πλάτων μεμφόμενος ἐν Πολιτείᾳ ἐν γένει πάσης μονομεροῦς ἀγωγῆς, ἀναπτυσσούσης ἰδίως μίαν τινὰ τοῦ ἀνθρώπου ἰδιότητα, ἐν Θεαιτήτῳ ἐν Τιμαίῳ καὶ ἐν Πρωταγόρᾳ συνίστησι πάντως τὴν γυμναστικὴν πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας. «Ἔτι τοίνυν πρὸς τούτοις εἰς παιδοτρίβου πέμπουσιν ἵνα τὰ σώματα ἔχοντες ὑπηρετῶσι τῇ διανοίᾳ χρηστῇ οὔσῃ, καὶ μὴ ἀναγκάζωνται ἀποδειλιᾶν διὰ τὴν πονηρίαν τῶν σωμάτων καὶ ἐν τοῖς πολέμοις, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις πράξεσι.» (Πρωταγ. 44) Καὶ ὄντως ἡ γυμναστικὴ ἀμέσως ἐπὶ τοῦ μυωνικοῦ συστήματος ἐνεργοῦσα καὶ ἀναπτύσσουσα τοῦτο, ἰσχυροποιεῖ τὴν θέλησιν καὶ διαπλάσσει τὸν χαρακτῆρα, ἀναδεικνύσα πολίτας γενναίους, ἀνδρείους, καρτερικοὺς, φρονηματίας, καὶ τῶν κινδύνων καταφρονητάς. Ἀλληλενδέτου δὲ οὔσης τῆς ἐνεργείας τοῦ σώματος ἐπὶ τῆς ψυχῆς, καὶ τῆς ψυχῆς ἐπὶ τοῦ σώματος, σῶμα ἰσχυρὸν ὑπήκοον κάλλιον καὶ προθυμότερον τῇ ψυχῇ. Καὶ ἐρρῶς ὁ Ρουσσὼ ἐν τῷ Αἰμιλίῳ αὐτοῦ λέγει, «Plus le corps est foible plus il commande, plus il est fort, plus il obeit—il faut que le corps ait de la vigeur pour obeir à l'ame· un bon serviteur doit etre robuste. Ἐντεῦθεν δὲ ἐξηγοῦνται εὐκόλως τὰ ἀληθῶς τεράστια φαινόμενα τῆς ἐξαισίας διανοητικῆς των ἀρχαίων δυνάμεως, καὶ τοῦ κράτους αὐτῆς ἐπὶ τοῦ σώματος, μέχρι καὶ τῆς τελευταίας στιγμῆς τοῦ μακροῦ αὐτῶν βίου. Ὁποία δὲ καὶ κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους ὑπῆρξαν τὰ ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς νεολαίας, ἀφ' οὗ εἰσήχθη εἰς τὰ σχολεῖα τῶν ἑσπερίων Εὐρωπαίων καὶ ἰδίως τῶν βορείων Γερμανῶν, διὰ τοῦ Pestalozzi τοῦ Fellenberg καὶ ἄλλων· ἡ τῶν προγόνων ἡμῶν αὕτη γυμναστική, γινώσκει πᾶς τις ὁ καὶ λίαν ἐπιπολαίως γνωρίσας τὴν κοινωνίαν αὐτῶν. Καθῆκον ἄρα ἀπαραίτητον τῆς Κυβερνήσεως ἡμῶν θεωροῦμεν, τὴν ἀληθῆ, τὴν συστηματικὴν καὶ ἐμπρακτον εἰσαγωγὴν τῆς γυμναστικῆς εἰς πάντα ἀνεξαιρέτως τοῦ ἔθνους τὰ ἐκπαιδευτήρια, ἀπὸ τοῦ ἐλαχίστου σχολείου τοῦ δήμου μέχρις αὐτοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις Πανεπιστημίου (*).

Ἐν σελίδι 36 διαγράφει ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς τὰ μαθήματα, ἃ εἰσὶν ἀπαραίτητα ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις. Ἐνταῦθα δὲ φρονοῦμεν ὅτι, εἰ προσετίθη πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ τὸ λίαν ἀναγκαῖον μάθημα ἑκάστῳ πολίτῃ, τὴν θεωρίαν δηλαδὴ τῶν περὶ μέτρων καὶ σταθμῶν, ἧς ἡ ἀνάγκη καὶ τὸ ὠφέλιμον κατὰ πᾶν τοῦ κοινωνικοῦ βίου καταφαίνεται βῆμα, βεβαίως διέγραφε τέλειον τὸν κύκλον τῶν πρώτων τῶν παίδων γνώσεων. Τὸ μάθημα τοῦτο θεωρηθὲν ἀναγκαιότατον, εἰσήχθη καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν διὰ τοῦ νόμου τῆς 28 Ἰουνίου 1833, ὑπουργοῦντος τῇ δημοσίᾳ ἐκπαιδεύσει τοῦ Κυρίου Γυζὸτου. Ἴσως ὅμως εἴπῃ τις, ὅτι τὸ τοιοῦτον μάθημα προϋποτίθησιν ἀναγκαίως τὴν ὕπαρξιν κοινῶν ἑλληνικῶν μέτρων καὶ σταθμῶν, ἀντὶ δὲ τούτων, τοὐναντίον μέχρι τῆς σήμερον ἐν αὐτῇ τῇ ἀγορᾷ τῶν Ἀθηνῶν καθ' ἑκάστην ἀκούονται αἱ τοιεῖδάρβαροι λέξεις, ὀκάδες, μπότζαις, καντάρια καὶ ἄλλα τρισάθλια λείψανα τῆς δουλοσύνης ἡμῶν. Εἰς τοῦτο βεβαίως οὐδὲν ἀντιλέγομεν· φρονοῦμεν ὅμως ὅτι ὀφείλει τέλος πάντων ἡ κυβέρνησις ἡμῶν καταργῆσαι τὰς ἀθλιότητας ταύτας, καὶ ἐνεργῆσαι τὸν πρὸ πολλοῦ χρόνου ὑπάρχοντα νόμον, περὶ τῶν νέων μέτρων καὶ τῶν σταθμῶν. Ὀρθότατα δ' ἐν σελίδι 48 ψέγεται τὸ ἐπάρατον ὄντως σύστημα τοῦ ψιττακισμοῦ, ἀπηλιθιοῦντος τὸν παῖδα καὶ καταστρέφοντος ἐν τοῖς σπαργάνοις τὴν κρίσιν αὐτοῦ. Ἀρίστη δὲ, καὶ ἡ σύστασις τῶν βραβείων· διότι ἀληθὲς τὸ τοῦ Τακίτου:

(*) Ταῦτα οὐ λέγοντες περὶ τῶν σεβασμίων ἐπισκόπων ἡμῶν, οὐ μόνον παραδεχόμεθα καὶ ἐξαιρέσεις περί τινων, ἐξίων ὄντων τῆς ἐπυχῆς τῶν Βασιλείων καὶ Χρυσοστόμων· ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἐπεκτείνομεν ὅτι πρὸς δικαιολογίαν τοῦ λοιποῦ ἱεροῦ κλήρου ἐρρέθη. Ἐπιτρεψάτω ὅμως ἡ ἱερὰ ἡμῶν Σύνοδος ἐκ πέντε ἀρχιεπισκόπων συγκροτουμένη, ἵνα παρατηρήσωμεν αὐτῇ μεθ' ὅλου τοῦ σεβασμοῦ ὃν Αὐτῇ κατὰ χρέος ὀφείλομεν, ὅτι ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κλήρῳ καὶ διατηροῦνται πλουσίως ἀκαλλείωτοι ἐλλείψεις τινὲς λίαν ἐπαισθηταί, ὧν ἡ ἀνόρθωσις ἐκ μόνης τῆς θελήσεως αὐτῆς ἐξαρτᾶται. Οὕτω π. χ. εἰς ἐστὶν αὐτῇ ἐμποδὼν διατάξει, ἵνα πάντες οἱ ἐκ τοῦ κλήρου φέρωσι κοινήν τινα σεμνοπρεπῆ ἱερατικὴν στολὴν, ἀφαιροῦντες ἀπ' αὐτῶν τὰ πράσινα καὶ τὰ κόκκινα καὶ τὰ λίτρινα χρώματα, καὶ τὰς γοῦνας καὶ τὰ σάλια καὶ τὰ τζακετίρια, καὶ τὰ κοντογούνια, ἅτινα πρέπουσι μᾶλλον εἰς ἀσιανοὺς σατράπας καὶ δερβίσας, ἢ εἰς ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς ὀρθοδόξους; Τίς κωλύει τὴν ἱερὰν σύνοδον ὁσονοῦν διατάξαι τοὺς ἱερεῖς, ὅταν προσκαλῶνται ὅπως κηδεύσωσι νεκρόν τινα, ἵνα ὦσι καθάριοι καὶ φέρωσι στολὴν μετρίαν μὲν, διότι εἰσὶ πένητες, ἀλλὰ τοὐλάχιστον, σεμνὴν καὶ μὴ ἐσχισμένην οὐδὲ ἐμβαλωμένην καὶ ῥερυπωμένην, ὡς συνήθως συμβαίνει, καὶ μάλιστα ὅταν πολλοὶ συνέρχωνται εἰς μίαν κηδείαν. Μετὰ λύπης δ' ὁμολογοῦμεν ὅτι πολλάκις προσκληθέντες ἀπεφύγομεν τοιαύτας κηδείας, ἵνα μὴ ἴδωμεν τὸ οἰκτρὸν τοῦτο θέαμα ψίλοις τε καὶ ἐχθροῖς. Ἡμεῖς οὐκ ἀπαιτοῦμεν οὐδὲ τὰ ἀδύνατα οὐδὲ τὰ δυσκατόρθωτα παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἡμῶν, δικαιούμεθα ὅμως ἀπαιτῆσαι φρονοῦμεν τὰ πρῶτα τοὐλάχιστον στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ.

(*) Συνιστῶμεν σπουδαίως τῇ ἡμετέρᾳ Ἑλληνικῇ νεότητι τὴν ἀνάγνωσιν συγγραμματίου τινὸς τοῦ Λουκιανοῦ, Ἀνάχαρσις, ἢ περὶ γυμνασίων. Ἐν αὐτῷ γεγραμμένῳ μετὰ τῆς διακρινούσης τὸν Λουκιανὸν κομψότητος καὶ χάριτος, ὁ Σόλων συνδιαλέγεται μετὰ τοῦ Ἀνάχαρσεως καὶ διδάσκει αὐτὸν ὠφελέστατα, ὡς λαλῶν πρός τινα ἡμαθῆ τὴν ποικίλην ὠφέλειαν τῆς γυμναστικῆς· Ὁ σοφὸς Νομοθέτης τῶν Ἀθηνῶν δοξάζει ὅτι ὁ σκοπὸς πάσης ἀγωγῆς ἦσαν, «ὅπως οἱ πολῖται ἀγαθοὶ μὲν τὰς ψυχὰς ἰσχυροὶ δὲ τὰ πνεύματα γίγνοιντο. Τοὺς γὰρ τοιούτους σφίσι τε αὐτοῖς καλῶς χρήσεσθαι ἐν εἰρήνῃ συμπολιτευομένους, καὶ ἐκ πολέμου σώσειν τὴν πόλιν καὶ ἐλευθέραν καὶ εὐδαίμονα διαφυλάξειν.» Πρὸς δὲ τὸν Ἀνάχαρσιν ἐπιγελῶντα καὶ ἐκχλευάζοντα τὰ γυμνάσια τῶν Ἑλλήνων, ὡς ξένα ὄντα καὶ πάμπολυ τῶν Σκυθικῶν ἐθῶν ἀποδέοντα, λέγει ὁ Σόλων. «Ἔοικεν ὦ Ἀνάχαρσι μηδέπω ἐννενοηκέναι πολιτείας ὀρθῆς πέρι μηδέν· οὐ γὰρ ἂν τὰ κάλλιστα τῶν ἐθῶν ἐν ψόγῳ ἐτίθεσο. Εἰ δέ σοι μελλήσῃ ποτὲ εἰδέναι, ὅπως ἂν τὰ κάλλιστα οἰκηθείη πόλις, καὶ ὅπως ἂν ἄριστοι γένοιντο οἱ πολῖται αὐτῆς, ἐπαινέσῃ τότε καὶ τὰς ἀσκήσεις ταύτας, καὶ τὴν φιλοτιμίαν, ἣν φιλοτιμούμεθα περὶ αὐτάς, καὶ εἴσῃ ὅτι πολὺ τὸ χρήσιμον ἔχουσιν ἐγκατεμεμιγμένον καὶ τοῖς πόνοις, εἰ καὶ νῦν μάτην σπουδάζεσθαι δοκοῦσιν.» Ὁμολογεῖ τότε τὴν ἄπειρίαν αὐτοῦ καὶ τὴν ἀμάθειαν ὁ Ἀνάχαρσις καὶ παρακαλεῖ τὸν Σόλωνα ἵνα φωτίσῃ αὐτὸν περὶ τούτου λέγων· «Καὶ μὴν ὦ Σόλων κατ' οὐδὲν ἄλλο ἀπὸ τῆς Σκυθίας ἥκω παρ' ὑμῖν τοῖς Ἕλλησι, τοσαύτην μὲν γῆν διοδεύσας, μέγαν δὲ τὸν Εὔξεινον καὶ δυςχείμερον περιπωθείς, ἢ ὅπως νόμους τε τοὺς Ἑλλήνων ἐκμάθοιμι, καὶ ἤδη παρ' ὑμῖν κατανοήσαιμι, καὶ πολιτείαν τὴν ἀρίστην ἐκμελετήσαιμι.»

sublatis studiorum pramiis ipsa studia peritura. Ἀναγκαιοτάτη ὡσαύτως καὶ ἡ τῶν δημοτικῶν σχολείων ἐπιτήρησις· ἀλλ' ἐπειδὴ αὕτη ὀφείλει εἶναι συνεχὴς καὶ ἀδιάλειπτος, ἡ προτεινομένη παρὰ τοῦ Κ. Στρούμπου περιοδεία τοῦ Διευθυντοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων φαίνεται ἡμῖν ἄσκοπος· καθότι οὗτος ἕνεκα τῶν πολλῶν αὐτοῦ ἐν τῷ ὑπουργείῳ καὶ τῇ διδασκαλείῳ ἀσχολιῶν, ἀδυνατεῖ ἀπολύτως οὐ μόνον τὸ τέταρτον τοῦ ἔτους περιοδεύειν καὶ ἐπισκέπτεσθαι τὰ σχολεῖα, ἀλλ' οὐδὲ κἂν εἰς τέσσαρα ἔτη τέσσαρας μῆνας ἐγκαταλείψει τὴν θέσιν αὐτοῦ. Τοιούτος ὅμως καὶ τοῦτο, τίς δύναται εἶναι ἡ μέλλουσα προκύψαι ὠφέλεια ἐκ τοιούτης ἐπιπολαίας καὶ σκαιᾶς ἐπιτηρήσεως; Τούτου δὲ ἕνεκεν νομίζομεν, ὅτι ἡ κυβέρνησις ἡμῶν ἔπραττεν ἄριστα, εἰ διωρίζεν ἰδίους ἐπόπτας ἀποκλειστικῶν τοῦτο ἔργον ἔχοντας, τὴν ἀένναον περιοδείαν τῶν σχολείων ἐπίστεψιν. Ὀφείλει ὅμως τὸ ὑπουργεῖον πᾶσαν αὐτοῦ ἐπιστῆσαι τὴν προσοχὴν εἰς τοῦτο, ὅπως μὴ οἱ περιοδευτικοὶ οὗτοι ἐπόπται καταστοβῶσιν ἡ μάστιξ καὶ ἡ πληγὴ τῶν δημοδιδασκάλων, ἀπαιτοῦντες, δίκην μεταβατικῶν, κάσαν πίταν, κατὰ τὴν δημώδη παροιμίαν. Τοῦτο δὲ εὐκόλως ἀποφεύγεται διὰ καταλλήλων καὶ ἄλλων τοῦ νόμου διατάξεων, ἰδίως δὲ καὶ διὰ τῆς αὐστηρᾶς ἀπαγορεύσεως τοῦ καταλύειν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῶν, ὅπερ ἀεί ποτε ἐπιφέρει πλείστας καταχρήσεις περὶ τὴν ἐκλήρωσιν ἐλεγκτικῶν καθηκόντων ἐν γένει. — Μετ' ἀληθοῦς δὲ χαρᾶς εἴδομεν ἐν σελίδι 93 ἐκπεφρασμένην τὴν ἰδέαν, ὅτι οὐδεὶς δημοδιδάσκαλος ὀφείλει παύεσθαι ἢ μετατίθεσθαι ἄνευ λόγου ἰσχυροῦ. Πραγματικῶς ἡ ἐπιφρασθεῖσα μέχρι τοῦδε ἀδιάλειπτος καὶ ἀένναος μετάθεσις καὶ ἐκτόπισις τῶν δημοδιδασκάλων ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, γεγονυῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἄνευ λόγου καὶ δικαίας αἰτίας, καταδεικνύει ἄκραν καταφρόνησιν πρὸς τὴν σπουδαιοτάτην ταύτην τάξιν τῆς κοινωνίας, ἐστὶ θέαμα λυπηρότατον καὶ μαρτύριον ἐνεργέστατον τῆς ἀγνοίας ἡμῶν, περὶ τῆς ἀξίας καὶ τῆς βαρύτητος τῶν πολιτῶν τούτων ἐφ' ἁπάσης τῆς κοινωνίας ἡμῶν. Καιρὸς ὅμως ἀνακύψαι τῆς ὀλεθρίας ταύτης πλάνης, ἐξ ἧς πηγάζει κυρίως καὶ ἡ ἐλεεινὴ κατάστασις τῶν δημοτικῶν σχολείων, καὶ ἡ εὐτελὴς κοινωνικὴ θέσις τῶν δημοδιδασκάλων. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἡ περὶ τοὺς δημοδιδασκάλους αὕτη ἀδιαφορία ἐστὶ λυπηρά, ἐφ' ὅσον ἡ μείων ἢ ἡ ἐλάσσων ἐπιμέλεια καὶ φροντὶς περὶ τῆς τάξεως ταύτης τῆς κοινωνίας ἐστὶν, ἀείποτε τὸ ἀλάθιστον βαρύμετρον τῆς κοινωνικῆς προόδου πολιτείας τινός. Ὅσῳ δηλονότι βάρβαρος ἡ κοινωνία, τοσούτῳ καὶ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ αὐτοὶ οἱ δημοδιδάσκαλοι καταφρονοῦνται, ὅσῳ δὲ τοὐναντίον πεπολιτισμένη καὶ σοφή, τοσούτῳ ἀμφότερα ταῦτα πολλοῦ, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν παντὸς λόγου ἄξια θεωροῦνται· καθότι εἰς τὰ ἀφανῆ ταῦτα σχολεῖα πλάσσονται κυρίως οἱ μεγάλοι ἄνδρες καὶ οἱ ἀγαθοὶ πολῖται. Ἐν αὐτοῖς ἀναπτύσσεται τὸ πρῶτον ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ καὶ μορφοῦται τὸ ἐθνικὸν αἰσθημα. Ἀπὸ τῶν δημοδιδασκάλων ἐξήρτηται κατὰ μέγιστον μέρος αὐτὴ ἡ τύχη τῆς πατρίδος· διότι ἐστὶν ἀπορρήτεα καὶ διότι πρὸς τούτοις ἀπ' ἐλπίδος οὗτοι πρῶτοι ἐγγράσσουσιν εἰς τὰς ἁπαλὰς καρδίας τῶν παίδων, ὡς ἐπὶ κηροῦ τὰς πρώτας ἰδέας, περὶ πίστεως, περὶ πατρίδος, περὶ πολιτείας καὶ ἄλλων πραγμάτων θεμελιωδῶν. προορίζοντες οὕτως εἰπεῖν ἅπαν τὸ μέλλον τῶν πολιτῶν· διότι αἱ πρῶται ἐντυπώσεις εἰσὶν ἀνεξάλειπτοι. Εἰ μὲν λοιπὸν οὗτοι ἀγαθοὶ καὶ φιλοπάτριδες καὶ εὐσεβεῖς ὦσι, γίνονται καὶ μένουσιν οἱ ἐκ τῶν χειρῶν αὐτῶν ἐξερχόμενοι παῖδες, καθ' ὅλον αὐτῶν τὸν βίον τοιοῦτοι· εἰ δὲ τοὐναντίον, πονηροί, ἀ ιλοπάτριδες, περὶ τὴν πάτριον θρησκείαν ἀδιάφορος, εἰ μὴ καταφρονηταί, καθιστᾶσι τότε τοὺς μαθητὰς αὐτῶν τρὶς χείρονας τῶν διδασκάλων, προπαρασκευάζοντες τῇ πατρίδι ἀντὶ φίλων ἐχθροὺς, καὶ ἀντὶ τέκνων τέρατα. Δημοτικὴ ἄρα ἐκπαίδευσις ἔστω ἡ ἀδιάλειπτος μέριμνα καὶ ἡ διηνεκὴς φροντὶς τῆς Ἑλληνικῆς κυβερνήσεως.

Ἐν σελίδι δὲ 52 ἐπιλαμβάνεται ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν καὶ τοῦ σπουδαιοτάτου θέματος τῶν ὑπαρχόντων διδακτικῶν βιβλίων, ἅτινα ἀληθῶς κατέστησαν ἡ μάστιξ τῶν γονέων, διά τε τὸ ἄσκοπον πλῆθος καὶ τὸ πολυδάπανον αὐτῶν. Ὁ συγγραφεὺς ὅμως ἡμῶν ὁμιλῶν περὶ τῆς μεθόδου, περὶ τῆς γλώσσης καὶ τοῦ τρόπου τῆς συν άξεως αὐτῶν, ὀνδεμίαν μνειαν ποιεῖται περὶ τοῦ περιεχομένου καὶ περὶ τοῦ πνεύματος αὐτῶν, ὅπερ καθ' ἡμᾶς ἐστι τὸ σπουδαιότατον πάντων. Σκοπὸς πάσης ἐκπαιδεύσεως ἐστιν ἀμολογουμένως, ἐν τῇ παρούσῃ τῆς ἀνθρωπότητος καταστάσει, ἡ μόρφωσις ἐναρέτων ἀνθρώπων καὶ ἀγαθῶν πολιτῶν. Εἰ πᾶσα ἡ ἀνθρωπότης ἀποτέλει μίαν καὶ μόνην κοινωνίαν, τότε ὁ σκοπὸς τῆς ἐκπαιδεύσεως τῶν ἀνθρώπων ἦν ἁπλῶς ἡ μόρφωσις ἐναρέτων ἀνθρώπων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀνθρωπότης ἅπασα ἐστι καὶ ἔσεται διηρημένη εἰς πολλὰ καὶ διάφορα ἔθνη· διότι ταῦτα οὐκ εἰσὶν ἀποτελέσματα τῆς αὐθαιρεσίας τῆς ἀνθρωπίνης βουλήσεως, ἀλλ' ἀπόρροιαι τῆς σοφίας αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, δόντος εἰς ἕκαστον τούτων ἴδιον τινὰ προορισμὸν, καὶ ἀνάλογους δυνάμεις πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐτοῦ, ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἀνθρώπων ἔχει φύσει χαρακτῆρα διπλοῦν, ἕνα μὲν καθαρῶς ἀνθρώπινον, ἄλλον δὲ καθαρῶς ἐθνικόν. Ἐὰν δὲ νῦν ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει τῶν παιδίων μὴ ἐξίσου περὶ τῆς ἀναπτύξεως ἀμφοτέρων φροντίσωμεν, τότε ἔξομεν ἀναγκαίως ἢ ἁπλοῦς κοσμοπολίτας, ἢ ἀγρίους ἐγωϊστὰς. Τίνες δὲ τούτων εἰσὶν οἱ ἀχρηστότεροι ἢ μοχθηρότεροι, ἐστὶν ἀμφίβολον· ἓν δὲ μόνον ἐστὶ τὸ βέβαιον, ὅτι ἑκάτερα ἐστὶν οἱ καταστροφεῖς τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ἐθνῶν· καθότι ὁ μὲν τοιοῦτον ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἔθνους τρέφει ἀγάπην, εἰς ἐπιβάλλει αὐτῷ τὸ καθ' ἑαυτὸν τοῦ μισοῦν πρὸς πᾶν ὅ,τι οὐκ ἐστὶν ἰθαγενὲς, καθιστᾶσα αὐτὸν ἐχθρὸν ἀδιάλλακτον πρὸς πάντα μὴ ὁμοεθνῆ καὶ ὁμόφυλον. Τοιαύτη δὲ ἦν ἐν γένει ἡ ἀγωγὴ τῶν ἀρχαίων καὶ κατ' ἐξοχὴν τῶν Ῥωμαίων, κατὰ τοὺς πρώτους μάλιστα χρόνους τῆς πολιτικῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, παρ' οἷς τὸ ξένος ἦν ἴσον πρὸς τὸ ἐχθρός. Εὕρηται δὲ παραδείγματα ἐθνικῆς ἀγωγῆς τοιαύτης καὶ σήμερον ἐνιαχοῦ τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἀγωγὴ δὲ αὕτη, παγὴ ἀείποτε νενομένη τῶν μεγίστων τῆς ἀνθρωπότητος συμφορῶν, ἀντίκειται εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς πίστεως ἡμῶν, στηριζομένης ἐπὶ τῆς ἀγάπης καὶ πρὸς αὐτοὺς ἡμῶν τοὺς ἐχθρούς. Ἡ δὲ ἀγωγὴ ἡ μηδένα φέρουσα ἐθνικὸν χαρακτῆρα, καὶ μηδεμίαν πρόνοιαν ποιουμένη περὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος καὶ τῆς ἐνεκῆς ἰδέας, παρασκευάζουσα ἀντὶ πολιτῶν κοσμοπολίτας ἔστιν ἴσως καὶ χείρων τῆς πρώτης. Οὐδὲν καθ' ἡμᾶς ἔστιν ἐξωλέστερον τοῦ καλουμένου εὐπροσώπως κοσμοπολιτισμοῦ, ὃς ἐστιν ἐν τῇ οὐσίᾳ αὐτοῦ ἀληθὴς καὶ καθαρὸς κυνισμός. Παρὰ τῷ κοσμοπολίτῃ ἄξίωμα ἔχοντι·

Πατρὶς γὰρ ἐστι πᾶσ' ἓν ἂν πράττῃ τις εὖ.
οὐδὲν ἐστιν ἱερὸν οὐδὲν ὅσιον·
Γάμου δὲ ἀμελήσεις καὶ παίδων καὶ πατρίδος καὶ πάντα σοι λῆρος ἔσται·

Ἐπαγγελλόμενος ὁ κοσμοπολίτης, ὅτι ἀγαπᾷ ἐξίσου τὸν κόσμον ἅπαντα, ἀγαπᾷ ἀληθῶς οὐδένα· διότι ἐν γένει οὐδεμία ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ὑπάρχει ἀγάπη. Καὶ σοφῶς ὁ μέγας Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς πολιτικοῖς ἀναιρῶν κατὰ τοῦτο τὸν Πλάτωνα, καὶ μετ' αὐτοῦ πάντας τοὺς νεωτέρους κοινωνιστὰς, συγγενεῖς τῶν ἡμετέρων ἡρώων λέγει, ὅτι « ἃ μάλιστα ποιεῖ χάδεσθαι τοῖς ἀνθρώποις καὶ φιλεῖν, τότε ἴδιον (ἐστι) καὶ τὸ ἀγαπητόν· — φιλία γὰρ καὶ ἀγάπη ἐπ' ἄπειρον ἐκτεινομένη γίγνεται ὑδαρὴς οὖσα μικρὸν γλυκὺ, ὅπερ εἰς πολὺ ὕδωρ μιχθὲν ἀναίσθητον ποιεῖ τὴν κρᾶσιν. » Ὀφείλομεν ἄρα ἐν τῇ ἐκπαιδεύσει ἀμφοτέρων ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τῆς γενικῆς ἀνθρωπίνης καὶ τῆς ἰδίας ἐθνικῆς ἀγωγῆς, ἐμπνέοντες συνάμα εἰς τὰς καρδίας τῶν παίδων καὶ ἀγάπην πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν πατρίδα, ὅπως διὰ τοῦ ἑνὸς μὲν ἀποκλείσωμεν τὸν ἐπάρατον ἐγωϊσμὸν, διὰ τοῦ ἄλλου δὲ ἀποκλείσωμεν τῶν ψυχῶν αὐτῶν τὴν ἐξίσου καταστρεπτικὴν ἀδιαφορίαν καὶ τὴν περὶ τὰ πάντα ψυχρότητα. Περὶ τοῦ πρώτου ὁ ἡμέτερος συγγραφεὺς ἐφρόντισε, συνιστὰς εἰς τὰ σχολεῖα τὴν ἡθικὴν καὶ Χριστιανικὴν διδασκαλίαν τοῦ δευτέρου δὲ ὀλιγώρησε, μηδὲν περὶ αὐτοῦ λέγων. Φρονοῦμεν ὅμως ὅτι σήμερον τούτου μάλιστα ἔχομεν τὴν μεγίστην ἀνάγκην, ὡς μὴ ὑπάρχοντος ἐν ἡμῖν τὸ παράπαν. Καὶ ἀληθῶς τίς ἐστι σήμερον ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ τοῦ Ἕλληνος; τίς ἐστιν ἡ ἰδέα ἡ κατακυριεύουσα αὐτοῦ, ἣν ἐκλήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ πραγματοποιῆσαι; Ἡμεῖς τοὐλάχιστον ἀγνοοῦμεν. Ἐξετάζοντες δὲ εὑρίσκομεν πανταχοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἡμῶν ἄτομα καὶ ἀτομικοὺς χαρακτῆρας πολλοὺς, οὐδένα δὲ κοινὸν ἐθνικὸν, καὶ οὐδεμίαν ἰδέαν διερχομένην ἁπάσας ἀνεξαιρέτως τὰς τάξεις τοῦ λαοῦ, ζωογονοῦσαν αὐτὸν, καὶ ἐξεγείρουσαν εἰς πράξεις εὐγενεῖς καὶ μεγάλας. Τὸ ὀλιβερὸν δὲ τοῦτο φαινόμενον ἐστὶν ἀποκλειστικῶς συνέπεια τῆς παντελοῦς ἐλλείψεως κοινῆς τῶν ἑλλήνων ἐθνικῆς ἀγωγῆς· ταύτην ὀφείλει πάντως ὁ κατὰ Πλάτωνα ἄφγων ὁ τῆς παιδείας ἐπιμελητὴς πάσης θηλειῶν καὶ ἀρρένων « μὴ οὖσαν ὡς τὸ εἶναι παράξαι « εἴ ἔν τινι λόγῳ τὴν Ἑλληνικὴν εὐγένειαν τίθεται. » Τοῦτο δ' εὐκόλως κατορθοῖ, καθόσον ἐνταῦθα οὐδόλως πρόκειται περὶ δημιουργίας νέας ἰδέας ἐθνικῆς, καὶ εἰσαγωγῆς νέου τινὸς ἀγνώστου πολιτισμοῦ, ἀλλὰ μόνον περὶ ἀνανεώσεως καὶ ἀναζοποιήσεως τοῦ ἡμετέρου, ἐκ τῆς δουλείας καὶ τῶν λοιπῶν περιπετειῶν ἐν μέρει μὲν ἐσβεσμένου, ἐν μέρει δὲ ἠλλοιωμένου, ἐν μέρει δὲ ἠρεμοῦντος. Τίς δ' ἐστὶν αὕτη ἡ ἐθνικὴ ἀγωγὴ ἐξ ἧς ὀφείλει ἀναβλαστῆσαι ὁ ἐθνικὸς χαρακτὴρ καὶ ἡ ἐθνικὴ ἰδέα, ἡ τοῦ ἔθνους ἡμῶν διεγερτικὴ εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἰδίου προορισμοῦ; Αὕτη παρ' ἡμῖν ἐστὶν ἀναγκαίως διπλῆ, *θρησκευτικὴ καὶ πολιτικὴ*. Παρὰ πολλοῖς μὲν ἄλλοις ἔθνεσιν ἡ θρησκευτικὴ ἀγωγὴ οὐδένα φέρει ἐθνικὸν χαρακτῆρα· διότι παρ' αὐτοῖς ἡ θρησκεία ἔστι τι οὕτως εἰπεῖν συνάλλαγμα, μεταξὺ τῆς ἀτομικῆς συνειδήσεως καὶ τοῦ ὑψίστου Θεοῦ. Παρ' ἡμῖν ὅμως ἄλλως ἔχει τὸ πρᾶγμα. Ἡ θρησκεία ἡμῶν συνδέεται μεθ' ὅλης τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους πολιτικῆς τε καὶ πνευματικῆς· αὕτη ἐστὶ κρίκος μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς μεγάλης ἁλύσεως, ὅστις ἀποσκώμενος διαῤῥήγνυσι τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν ἑνότητα αὐτῆς. Παρ' ἡμῖν ὁ τρίβων τοῦ ἱερέως καὶ ὁ πώγων αὐτοῦ ἀναμιμνήσκει τὸν Ἕλληνα, ἅπαν τὸ μέγα αὐτοῦ διανοητικὸν πασελθόν. Ἐν αὐτῷ ὁ ἁπανταχοῦ Ἕλλην συνάμα βλέπει τὸν Ὀρφέα, τὸν Λίνον, τὸν Πυθαγόραν, τὸν Πλάτωνα, τὸν Σωκράτην, Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, τὸν Βασίλειον, τὸν Εὐγένειον μέχρις αὐτοῦ τοῦ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἀναρπασθέντος ἐκ τοῦ μέσου ἡμῶν Νεοφύτου Βάμβα. Τὰ χείλη τοῦ ἱερέως ἡμῶν προφέρουσι τὴν θείαν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἣν ἀπὸ τῆς καταδραμῆς τῶν βαρβάρων ὁ παραστάτης οὗτος τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ ἀδύτῳ τοῦ θυσιαστηρίου, μετὰ φόβου καὶ τρόμου ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ ἐφύλαξε καὶ διέσωσε. Παρ' ἡμῖν λοιπὸν διὰ ταῦτα τὸ πρῶτον στοιχεῖον τῆς ἐθνικῆς ἀγωγῆς, ἐστὶν ἡ ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἑλληνικῇ θρησκείᾳ ἐκπαίδευσις, καὶ ἡ πρὸς τὴν θρησκείαν ταύτην ἔνθερμος ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσις. Πρὸς τοῦτο δὲ ἀπαιτεῖται πάντως ἡ τῶν λειτουργῶν αὐτῆς ἀπὸ τῆς παρούσης ταπεινῆς καὶ εὐτελοῦς θέσεως ἡ ἀνύψωσις, καὶ ἡ κατὰ τὰς ὑψηλὰς καὶ θείας τῆς ἐκκλησίας ταύτης ἀρχὰς, ἐμβριθὴς καὶ σπουδαία αὐτῶν ἐκπαίδευσις. Τὸ δεύτερον δὲ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀγωγῆς στοιχεῖον ἐστὶ τὸ πολιτικόν. Πόθεν ζητεῖται πρὸ πολλοῦ, ὡς μὴ ὤφελεν, ὀφείλουσι λαμβάνειν οἱ Ἕλληνες, τὰς πρώτας αὐτῶν πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς ἀρχὰς, ἤτοι τὸν πολιτισμὸν, κατὰ τὸν ἐπικρατοῦντα τρόπον τοῦ λέγειν; Οἱ μὲν λέγουσι, πάντως ἐκ τῆς ἀνατολῆς. οἱ δ' ἐπιφέρουσιν, ἀναντιῤῥήτως καὶ ὁμολογουμένως ἀπὸ τῆς δύσεως. Μετὰ τοῦ ζητήματος δὲ τούτου συνεγείρεται καὶ ἄλλο τι παρ' αὐτοῖς, τί δηλονότι ἐστὶν ἡ Ἑλλάς· Ἀνατολὴ ἢ δύσις; Ὑπάρχουσι δὲ καὶ τινες ἄλλοι ὀλίγοι λέγοντες, πρὸς τοὺς ἀγαθοὺς τούτους ἀνθρώπους, ὅτι ἡ Ἑλλὰς οὐδ' ἀνατολὴ οὐδὲ δύσις ἐστὶν, ἀλλ' ἐστὶ καθαρὰ καθαρωτάτη Ἑλλὰς, καὶ τὸν πολιτισμὸν αὐτῆς ὀφείλει ἐξ αὐτῆς τῆς Ἑλλάδος λαμβάνειν. Φρονοῦσι δὲ οἱ ὀλίγοι οὗτοι, ὅτι ἐν γένει πᾶν τι μὴ ἐκ τῶν σπλάγχνων αὐτῶν τοῦ ἔθνους ἐξερχόμενον, ἐστὶν ὀθνεῖον καὶ βλαβερὸν, ὅτι πᾶς πολιτισμὸς οἱοδήποτε μὴ ἀπορρέων ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως καὶ τῶν ἠθῶν αὐτοῦ τοῦ ἔθνους, ἀλλ' ἐπιβαλλόμενος, ἢ λάθρα εἰσαγόμενος ἔξωθέν πωθεν εἰς αὐτὸ, ἐστὶν ὀλέθριος πρὸς τὸ ἔθνος ἐ-

κεῖνο, ὅπερ ἑκὼν ἢ ἄκων κλίνει τὸν αὐχένα αὐτοῦ ὑπ' αὐτόν. Ὅτε πχ. οἱ Βρετανοὶ ὑπῆρχον ποτὲ σχεδὸν ἄγριοι, καί τινες ἐξ αὐτῶν ἐνησμενίζοντο ἵνα εἰσαγάγωσι παρ' αὐτοῖς τὸν πολιτισμὸν τῶν Ῥωμαίων, οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοὶ χλευάζοντες αὐτοὺς ἔλεγον, ὅτι οὐδὲν ἔπραττον οἱ τοιοῦτοι, ἢ τὴν Ῥωμαϊκὴν δουλείαν, ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν εἰσῆγον. « id que apud imperitos humnaitas vocabatur, quum pars servitutis esset. » Αὐτὸς δὲ μάλιστα ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, ὃν οἱ Ῥωμαῖοι παρὰ τῶν Ἑλλήνων παρέλαβον, εἰς οὐδὲν ἄλλο συνέτεινεν, ἢ εἰς τὴν διαφθορὰν καὶ εἰς τὴν ταπείνωσιν τῶν Ῥωμαίων, ὡς τι ἐπείσακτον καὶ ἀλλότριον τῆς καρδίας καὶ διανοίας αὐτῶν. Καὶ ταῦτα μὲν ἢ καὶ ἄλλα παρόμοια ἔθνη, μηδένα ἴδιον ἔχοντα πολιτισμὸν, παραδεχόμενα τὸν ἀλλότριον δικαιολογοῦνται ἐκ τῆς ἀνάγκης. Ἡ Ἑλλὰς ὅμως ἡ πολιτίσασα καὶ διδάξασα καὶ τὴν καλουμένην δύσιν καὶ τὴν ἀνατολὴν, καὶ τὴν ἄρκτον καὶ τὴν μεσημβρίαν, ἐπαιτοῦσα σήμερον ξένον πολιτισμὸν, οὐκ ἐστὶν ἀξία μυρίων θανάτων; οὐ παρίσταται ἐνώπιον ὅλου τοῦ κόσμου, ὡς τι ἔθνος ἐκπεφυλισμένον, μηδεμίαν ἔχον συναίσθησιν τῆς ἀξίας, τῆς καταγωγῆς, καὶ ἅπαντος τοῦ ἀπείρου αὐτοῦ παρελθόντος; Πρὸς τί λοιπὸν ἀγανακτοῦμεν κατὰ τοῦ μισθωτοῦ Φαλμεραίρου γράφοντος καθ' ἡμῶν ὅτι οὐκ' ἐσμὲν Ἕλληνες, ἀφ' οὗ ἡμεῖς αὐτοὶ παρέχομεν αὐτῷ τὴν μεγίστην εἰς τοῦτο ἀπόδειξιν, καταφρονοῦντες τῶν μεγάλων ἰδίων, καὶ χαίνοντες πρὸς τὰ ἐλάχιστα τῶν ἀλλοτρίων; Ὑπουργὲ τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας! οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν πταίει εἰς τοῦτο, τὸ ἔθνος τὸ Ἑλληνικὸν ἐστὶν εἰσέτι νήπιον· ἔχει ἀνάγκην παιδαγωγοῦ καὶ χειραγωγοῦ ἀκαμάτου καὶ πιστοῦ, ὅπως εἰσαγάγῃ αὐτὸ εἰς τὰ πατρικὰ ταμεῖα τῆς γνώσεως, καὶ δείξῃ αὐτῷ τὸν πατρικὸν θησαυρόν. Ἀλλ' ὁ θησαυρὸς οὗτος μέχρι τοῦδε ἐστὶν ὡσανεὶ κατορωρυγμένος· ἀνόρυξον αὐτὸν ὑπουργὲ διὰ τῶν ἐπιτηδείων ἐργατῶν, καὶ ὄψει ὁπόσον λαμπρὸς καὶ ἄφθονος καὶ μεγαλοπρεπὴς ἐστιν οὗτος· ἀνάπτυξον αὐτὸν εἰς τὰς ὄψεις ἡμῶν, καὶ ἐκ τοῦ στόματος ἁπάντων μιᾷ φωνῇ ἀκούσεις βοώμενον:

Τούτων βουλόμεθ' εἶναι μαθηταί, ὧν ἐσμὲν καὶ οἱέες.

Μεταβαίνομεν δὲ νῦν τελευταῖον εἰς τὸ περὶ Πανεπιστημίου τοῦ συγγραφέως ὑμῶν κεφάλαιον. Καὶ ἐν αὐτῷ δὲ καταφαίνεται ὁ εἰλικρινὴς ζῆλος τοῦ ἀξιοτίμου ἀνδρὸς, ὑπὲρ τῆς προόδου καὶ εὐοδώσεως τῆς κοινῆς ταύτης τοῦ φωτισμοῦ τῶν Πανελλήνων ἑστίας. Μετὰ λύπης ὅμως ἐνταῦθα ἀνακαλύπτομεν, ὅτι ἐκ συστήματος αἱ ἰδέαι ἡμῶν ἀπὸ τῶν τοῦ συναδέλφου ἡμῶν διαφέρουσι. Λέγω δὲ ἐκ συστήματος, διότι δυοῖν ἐν γένει ὄντων τῶν συστημάτων τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως, τοῦ μὲν ἐπὶ τῆς ἐλευθερίας στηριζομένου, τοῦ δὲ ἐπὶ τοῦ περιορισμοῦ, ὁ ἡμέτερος συνάδελφος φαίνεται ἐξ ὧν λέγει παραδεχόμενος τὸ δεύτερον, ἡμεῖς δὲ ἀπολύτως τὸ πρῶτον. Παραδεχόμεθα δὲ καὶ ἀσπαζόμεθα τοῦτο, διότι μόνον αὐτὸ στηρίζεται ἐπὶ αὐτῆς τῆς ἐννοίας τῆς ἐπιστήμης, καὶ τοῦ ἀληθοῦς προορισμοῦ τοῦ πανεπιστημίου. Ἡ ἐπιστήμη δηλονότι μία οὖσα ἐν τῇ ἰδέᾳ, ἔστι τι καθ' ἑαυτὸ ἀνεξάρτητον, οὐδεμίαν αὐθεντίαν ἀναγνωρίζον τοῦτο δὲ, διότι αὕτη ἔστι τις γνῶσις λογική· ὁ δὲ λόγος, ῥηφεὶς, κατὰ Πλάτωνα « ἐκ Θεοῦ διά τινος Προμηθέως ἅμα φανοτάτῳ τινὶ πυρὶ » ἔχει ἰδίους ἀνεξαρτήτους κανόνας, δι' οὐδεμιᾶς ἐξωτερικῆς δυνάμεως ἢ ἐπιῤῥοίας ἀλλοιουμένους. Τὸ δὲ Πανεπιστήμιον ταύτην τὴν ἐπιστήμην καλλιεργοῦν, προώρισται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ταύτῃ ἐνυπαρχούσης ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας. Ἐκ τούτου δὲ ἐξάγεται ἐξ ἑνὸς μὲν ἡ ἀνάγκη τῆς τῶν πολιτῶν τοῦ Πανεπιστημίου αὐτοτελείας τῆς ἐνεργείας, καὶ τῆς ἐλευθέρας ἀναπτύξεως τῆς ἀτομικότητος, ἐξ ἄλλου δὲ γεννᾶται ἡ ἀνάγκη τῆς συγκεντρώσεως ἁπασῶν τῶν εἰδικῶν ἐπιστημῶν, ὑπὸ μίαν οὕτως εἰπεῖν στέγην, πρὸς ἀμοιβαίαν αὐτῶν τελειοποίησιν καὶ συμπλήρωσιν, καὶ πρὸς ἐνιαίαν παράστασιν τῆς ἰδέας τῆς ἐπιστήμης. Αἱ ἀρχαὶ αὗται, αἵτινες ἀποφέρουσιν ἀφθόνους καὶ ὡραίους τοὺς καρποὺς αὐτῶν ἐν τῇ βορεινῇ Γερμανίᾳ, ὅπου τελείως ἰσχύουσι, πολεμοῦνται παρ' ἐκείνων, οἵτινες προστατεύουσι τὸ σύστημα τῆς ἐν Γαλλίᾳ διδασκαλίας. Ἀλλ' ἐν Γαλλίᾳ δυστυχῶς αὐτὴ ἡ ἔννοια τοῦ Πανεπιστημίου λείπει· ὑπάρχουσι μὲν αὐτόθι πολλαὶ εἰδικαὶ ἀνεξάρτητοι ἀπ' ἀλλήλων σχολαὶ, (ὅρα Talleyrand rapport sur l'instruction publique) ἀλλ' οὐδὲ Πανεπιστήμιον. Καὶ οἱ Γάλλοι αὐτοὶ σήμερον ὁμολογοῦσιν, ἢ τοὐλάχιστον ὡμολόγουν ποτὲ, ὅτι τὸ σύστημα τῆς ἐκπαιδεύσεως αὐτῶν χρήζει γενικῆς ἀναμορφώσεως. Ἀντὶ δὲ παντὸς ἄλλου ἀκούσωμεν περὶ τούτου τοῦ Κουζίνου καθηγητοῦ καὶ μετὰ ταῦτα ὑπουργοῦ τῆς Γαλλίας λέγοντος: « Τὸ δὲ πάντων παραδοξότατον ἐστὶν, ὅτι ἐν Γαλλίᾳ αἱ διάφοραι σχολαὶ, ἐξ ὧν τὸ πανεπιστήμιον σύγκειται, εἰσὶν ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμέναι καὶ τῇδε κἀκεῖσε διεσπαρμέναι. Ἐν τῇ μονώσει δὲ ταύτῃ αὐτῶν οὕτως εἰπεῖν ἀπόλλυνται. Ἐνταῦθα μὲν ἁπαντᾷς ἀκαδημίας ἐπιστημῶν, ἐν αἷς γίγνονται παραδόσεις περὶ χημείας, φυσικῆς καὶ φυσικῆς ἱστορίας οὐδεμίαν δὲ εὑρίσκεις παρακειμένην ἰατρικὴν σχολὴν ὠφελουμένην ἐκ τῶν παραδόσεων τούτων. Ἀλλαχοῦ δὲ βλέπεις σχολὰς νομικὰς καὶ θεολογικὰς, ἄνευ παραδόσεων ἱστορικῶν, φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν. Ὅταν τις σκοπεύῃ εἰσάξαι τὴν βαρβαρότητα, ὅταν θέλῃ διευθύναι τὸ πνεῦμα ψευδῶς καὶ στρεβλῶς, ὅταν διανοῆται πλάσαι μόνον εὐφυεῖς τινας, κενοὺς γενικῶν θεωριῶν, καὶ ἀλλοτρίους τῆς προόδου καὶ ἀναπτύξεως τῆς ἐπιστήμης, εἰσαγγελεῖς καὶ δικηγόρους ἀντὶ ἐμβριθῶν νομομαθῶν, ἀρχιμανδρίτας ἀντὶ θεολόγων, οὐδὲν τότε ἄλλο σκοπιμώτερον μέσον δύναμαι συμβουλεῦσαι, πρὸς ἐπιτευξιν τοῦ λαμπροῦ τούτου ἀποτελέσματος, ἢ τὴν τῇδε κἀκεῖσε διασπορὰν καὶ μόνωσιν τῶν σχολῶν. Δυστυχῶς ἔχομεν εἴκοσι περίπου μετριωτάτας ἐφ' ἅπασαν τὴν Γαλλίαν διεσπαρμένας σχολὰς, οὐδαμοῦ δὲ μίαν ἀληθῆ ἑστίαν τῆς ἐπιστήμης. Ἀντικατάστησον Κ. Ὑπουργὲ τὰς ἀθλίας ταύτας καὶ χαλαρὰς ἐπαρχιακὰς σχολὰς, διά τινος μεγάλου κεντρικοῦ πανεπιστημίου ὡς ἐν Γερμανίᾳ ὑπάρχει, πόῤῥω τὸ λαμπρὸν αὐτοῦ καὶ ἰσχυρὸν φῶς ἐξαποστέλλοντος, καὶ

πᾶς πέντε ἐν ἑαυτῷ ἐμπεριέχοντος σχολὰς, ὅπως ἡ μία παρέχῃ τῇ ἄλλῃ βοήθειαν, ἅπασαι δὲ δι' ἀμοιβαίας συνδρομῆς καὶ ὑποστηρίξεως συμπληρῶνται. » Ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τούτοις τοῖς γερμανικοῖς, ἅτινα ὁ Κουζίνος θερμῶς τῇ γαλλικῇ κυβερνήσει συνίστησι, ἀξίωμα ἐστὶν ἐν γένει ἡ πλήρης τῶν φοιτητῶν ἀνεξαρτησία κατά τε τὰ μαθήματα, ὧν ἀκροῶνται, καὶ τὴν τακτικὴν ἢ ἄτακτον φοίτησιν ἐν αὐτοῖς. Οὐδεὶς δ' ἐν Γερμανίᾳ σοφὸς ἐθεώρησε ποτὲ τὴν ἐλευθερίαν ταύτην, ὡς ἐμποδὼν γιγνομένην τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ διαφθείρουσαν τὰ ἤθη τῶν φοιτητῶν· τοὐναντίον μάλιστα οἱ μέγιστοι ἄνδρες αὐτῶν Μιχαέλης, Μάϊνερς, Βράνδης, Φίχτε, Ἰάκωβ, Σλαϊερμάχερ, Στέφενς, Θύρστος, Βέλκερος καὶ πλεῖστοι ἄλλοι σπουδαῖοι περὶ τὴν ἀνωτάτην ἀσχοληθέντες ἐκπαίδευσιν, ταύτην θεωροῦσιν ὡς τὸ μέγιστον πλεονέκτημα τῶν Γερμανικῶν πανεπιστημίων· ὁ δὲ Φίχτε, ὃν ἔχομεν μάλιστα πρόχειρον, ἐν τῇ πολιτικῇ αὐτοῦ ἐπιστήμῃ σελ. 708, τὴν ἐλευθερίαν ταύτην ὑμνεῖ « ὡς τὸ κυρίως ζωογόνον πνεῦμα τοῦ πανεπιστημίου καὶ τὸν ἠθικὸν ἀέρα, ἐν ᾧ πάντες αὐτοῦ οἱ καρποὶ φαιδρῶς ἀναπτύσσονται καὶ προκόπτουσι. » Πάντες ἄρα οἱ τοῖς φοιτηταῖς τῶν πανεπιστημίων ἐπιβαλλόμενοι περιορισμοὶ δι' ἐτησίων φερ' εἰπεῖν ἐξετάσεων καὶ ἄλλων ἔτι ἀσκοπωτέρων μέσων, τῇ φύσει αὐτῇ καὶ τῷ προορισμῷ τοῦ πανεπιστημίου ἀντίκεινται. Ὡς δὲ καὶ ἄλλοθι που ποτὲ ἔγραψα, ἀεν τῷ πανεπιστημίῳ ὁ φοιτητὴς οὐ διδάσκεται ἁπλῶς, ἀλλ' ἐγείρεται κυρίως ἐν αὐτῷ ὁ ἀληθὴς ἐπιστημονικὸς βίος, καὶ ἡ καθολικὴ τῆς διανοίας καὶ τοῦ παντὸς εἶναι αὐτοῦ ἡ ἀνάπτυξις. Ἐν τῷ πανεπιστημίῳ κυρίως μανθάνει ὁ εἰσερχόμενος τὴν τέχνην τῆς ἐπιστημονικῆς χρήσεως τῆς διανοίας. Ἐνταῦθεν δὲ γεννᾶται ἐξ ἑνὸς μὲν ἡ ἀπόλυτος ἀνάγκη τῆς ἐλευθερίας τῆς διδασκαλίας, περιοριζομένης μόνον ὑπὸ τῆς πεφωτισμένης συνειδήσεως καὶ τῆς ἐπιστημονικῆς τιμῆς, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ ἀνάγκη τῆς τῶν φοιτητῶν πρακτικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς ἐλευθερίας, δι' ἧς ἀναπτύσσεται ἡ ἀτομικότης ἑκάστου, προάγεται ἡ ἀληθὴς ἐπὶ τῆς ἰδίας ἐκλογῆς στηριζομένη ἠθικότης, καὶ σχηματίζεται ὁ αὐτοτελὴς καὶ ἀνεξάρτητος χαρακτὴρ τῶν ἐλευθέρου ἀνδρὸς καὶ πολίτου. » Ἔστι μὲν ἀληθὲς ὅτι γίνεται καὶ καταχρησις τῆς ἐλευθερίας ταύτης, καὶ τοῦτο μάλιστα φέρουσιν οἱ ἐναντίοι ὡς ἐπιχείρημα κατ' αὐτῆς. Ἀλλ' αὕτη ἔστιν ἡ μοῖρα πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ πραγμάτων. Οὐδὲν ἀγαθὸν ὑπάρχει ἐνταῦθα ἄμικτον τινος κακότητος. Ἐν τούτοις, τὰ ἐκ τῆς δυνατῆς καταχρήσεως γεννώμενα κακὰ τῆς ἐπιστημονικῆς ἐλευθερίας, παραβαλλόμενα ἐξ ἑνὸς μὲν πρὸς τὰ συνήθη ἀγαθὰ ταύτης ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ ἤθους καὶ τῆς ἐπιστήμης, ἐξ ἄλλου δὲ πρὸς τὰ βέβαια κακὰ ἐπ' ἀμφοτέρων τούτων ἀποτελέσματα τοῦ συστήματος τοῦ περιορισμοῦ, εἰσὶ βεβαίως κακὰ ἐλάχιστα. Ὀφείλομεν δ' ἐπὶ τέλους πρὸς τούτοις παρατηρῆσαι προσέτι καὶ τοῦτο, ὅτι τὸ ἡμέτερον Πανεπιστήμιον ἐγερθὲν ἐπὶ τῆς ἰδέας τῆς ἐλευθερίας, πάσας αὐτοῦ τὰς ἐσωτερικὰς διατάξεις πρὸς ταύτην ἔχει συμφώνους. Ἐπειδὴ δὲ αὗται οὐκ εἰσὶ μηχανικῶς πως καὶ ἀσκόπως σεσωρευμέναι, ἀλλὰ συνδέονται ἁρμονικῶς μετ' ἀλλήλων, παριστᾶσαι καὶ τελειοῦσαι μίαν ἰδέαν· ὁ καταργῶν ἢ μεταβάλλων μίαν μόνην ἐκ τῶν διατάξεων τούτων, καταστρέφει καὶ παραλύει τὸ ὅλον πνευματικὸν οἰκοδόμημα, οὗ αἱ βάσεις καὶ οἱ θεμέλιοι μεθ' ὡριμοτάτην σκέψιν ὑπ' ἀνδρῶν σοφωτάτων ἐτέθησαν. Τὴν πρότασιν ἄρα τοῦ ἡμετέρου συναδέλφου περὶ ἐτησίων ἐξετάσεων ὡς μέσου προαγωγῆς τῆς ἐπιστήμης καὶ ἠθοποιήσεως τῶν φοιτητῶν, θεωροῦμεν μᾶλλον ὡς ἀντίθετον εἰς τὴν ἀληθῆ τῆς ἐπιστήμης προαγωγὴν, καὶ εἰς τὴν ἀληθῆ τῶν φοιτητῶν πολιτικὴν ἠθοποίησιν. omnis res desinit honesta esse si uceeparia fit, (Σενέκ.) Τούτοις δὲ συμφωνεῖ καὶ ὁ θεῖος Πλάτων λέγων. « Οὐδὲν μάθημα μετὰ δουλείας τὸν ἐλεύθερον χρὴ μανθάνειν. Οἱ μὲν γὰρ τοῦ σώματος πόνοι βίᾳ πονούμενοι, χεῖρον οὐδὲν τὸ σῶμα ἀπεργάζονται· ψυχῇ δὲ βίαιον οὐδὲν ἔμμονον μάθημα. » Ἄριστα δὲ καὶ ὁ Jean Paul μετὰ τῆς συνήθους αὐτοῦ ὀξύτητος ἐν τῷ λέγειν φρονεῖ, ὅτι « ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἐλευθερία ὀφείλει λαμβάνειν τὴν τροφὴν αὐτῆς ἐκ τῆς ἐλευθερίας τοῦ νεανίου· καταβεβλημένος δέ τις υἱὸς τῶν μουσῶν, οὐδὲν ἄλλο ποτε δύναται γενέσθαι, ἢ ἀνδραποδώδης ὑπάλληλος. »

Ὁ συνάδελφος ἡμῶν προσέτι ἐπιλαμβάνεται καὶ τοῦ σκανδαλώδους παρὰ πολλοῖς ζητήματος περὶ τῶν διδάκτρων. Καί τοι δὲ πληρέστατα παραδεχόμεθα καὶ ἡμεῖς τὴν γνώμην αὐτοῦ, καὶ διότι τὰ διδάκτρα στηρίζονται ἐπὶ τοῦ νόμου ἡμῶν ῥητῶς διατάσσοντος ταῦτα, καὶ διότι πεποίθαμεν ὅτι ὁ φοιτητὴς ὁ καταβάλλων τι ὑπὲρ τῶν σπουδῶν αὐτοῦ, καὶ ἐπιμελέστερος καὶ προσεκτικώτερος καὶ τακτικώτερος περὶ τὴν φοίτησιν γίγνεται, καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιστήμη πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως προάγεται, ὡς τοῦτο πάντες οἴδασιν, οἱ πεῖραν τῶν τοιούτων ἔχοντες, παρατρέχομεν ὅμως τὸ ζήτημα τοῦτο, ὡς ἔχον ἀντικείμενον χρήματα, καὶ παρέχον τοῖς πολλοῖς ἀφορμὴν εἰς παρεξηγήσεις. Πρὸς τί ἄρα μηδὲν κατορθοῦντες εἰς μάτην ἀκούσαι. πχ.

Οὗτος ὑψωνεῖν ἔοικ' ἄνθρωπος ἐπὶ τυραννίδι.

Ἑτέραν δέ τινα τοῦ συναδέλφου πρότασιν περὶ ἐκδόσεως πχ. βιβλίων, περὶ λιθογραφήσεως τῶν κειμένων, καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς παραδόσεως, παρατρέχομεν ὡσαύτως, διότι ἐπὶ τούτων πάντων, φρονοῦμεν, οὐδὲν δικαίωμα παρατηρήσεως ἔχομεν. Ἕκαστος τῶν καθηγητῶν ζωηρὰν τὴν συναίσθησιν τοῦ καθήκοντος αὐτοῦ ἔχων, ἀείποτε ἔπραξεν ὅ,τι ἡδυνήθη καὶ ὅ,τι ἐνόμισε συντελεστικώτερον πρὸς τὸν κοινὸν τῆς ὑπάρξεως τοῦ συλλόγου αὐτῶν σκοπόν.

Ἐπισκοποῦντες δ' ἐν γένει τὸ σύνολον τοῦ βιβλίου τοῦ συναδέλφου, ἀνακαλύπτομεν ὅτι καὶ ὁ ἀξιότιμος φίλος μετέχει οὐκ ὀλίγον τῆς γενικῶς ἐπικρατούσης παρ' ἡμῖν τάσεως, πρὸς τὸ μεταβάλλειν πάντως τὰ ἀρχαιότερα καὶ ἀντ' αὐτῶν παρεισάγειν κενά. Ταύτῃ δὲ τῇ τάσει ἑπόμενος, προτείνει δημιουργίαν Λυκείων ἀντὶ τῶν γυμνασίων, κατὰ μίμησιν τῶν ἐν Γαλλίᾳ συνήθων. Ἡμεῖς δὲ δυστυχῶς καὶ κατὰ τοῦτο πρὸς τὸν συνάδελφον διαφωνοῦμεν, φρονοῦντες

πρῶτον, ὅτι ἡ ἀκάθεκτος ἡμῶν αὕτη ὁρμὴ τοῦ νομοθετεῖν ἀενάως καὶ μεταβάλλειν εὐχερέστατα πολλάκις δὲ καὶ ἄνευ λόγου τοὺς ἀρχαιοτέρους νόμους, βλάπτει καιρίως τὴν πολιτείαν· οὐ μόνον διότι ἐν γένει οὐδεμίαν σχεδὸν ἔχομεν ἀνάγκην νέων νόμων ὡς κατέχοντες πολλοὺς, καὶ ἴσως πλείους, ἢ ὅσοι εἰσὶν ἡμῖν ἀναγκαῖοι, ἔχομεν δὲ τοὐναντίον ἀνάγκην ἀπόλυτον, ἀνάγκην μεγίστην, εὐσυνειδήτων τῶν ὑπαρχόντων νόμων ἐκτελεστῶν, ἀλλὰ καὶ διότι ἡ δεινεκὴς αὕτη μεταβολὴ καὶ ἀνατροπὴ τῶν νόμων, ἐθίζει τὸν πολίτην ἵνα θεωρῇ τοὺς κειμένους νόμους ὅς τι ἐφήμερον καὶ εὐτελὲς, τὴν δὲ παράβασιν αὐτῶν ὅς τι ὅλως ἀδιάφορον, καθὸ παράβασιν ἐφημέρου τινος, διὸ καὶ μικροῦ λόγου ἀξίου πράγματος. Δεύτερον δὲ ἡ μεταβολὴ τῶν γυμνασίων εἰς Λύκεια ἣν ὁ συνάδελφος προτείνει, ἔστι μεταβολὴ οὐ μόνον περιττὴ, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν κοινωνικὴν κατάστασιν, οὐδόλως τὸν παρὰ τοῦ συναδέλφου ἡμῶν προσδοκώμενον καρπὸν ἐπαγγελλομένη. Τὰ ἐν Γαλλίᾳ Λύκεια πεποίθαμεν ὅτι ἀποφέρουσιν ἀρίστους καρποὺς, ἀλλ' οὐκ ἀποφέρουσι τούτους διότι εἰσὶν ἁπλῶς λύκεια, ἀλλὰ διότι πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς κεκανονισμένα μετὰ θρησκευτικῆς ἀκριβείας φυλάσσονται καὶ ἐκτελοῦνται· ὅταν δὲ τοῦτο μὴ συμβαίνῃ τὰ Λύκεια ἕνεκα τοῦ ἐσωτερικοῦ αὐτῶν κοινοβιακοῦ κανονισμοῦ, ἀναγκαίως καθίστανται τὰ καταγώγια πάσης κακοηθείας. « Ἐὰν τοιοῦτον λύκειον » λέγει ὁ συγγραφεὺς ἡμῶν « παρ' ἡμῖν ὑπῆρχε, βεβαίως δὲν ἠναγκάζοντο νὰ πέμψωσιν εἰς Μελίτην, εἰς Μασσαλίαν καὶ ἀλλαχοῦ τῆς ἀλλοδαπῆς τὰ τέκνα αὐτῶν τινὲς ὑπουργοὶ καὶ καθηγηταὶ καὶ ἰδιῶται. » Ἀγνοοῦμεν ἀληθῶς κατ' ἀκρίβειαν τίνες εἰσὶν οὗτοι οἱ ὑπουργοὶ καὶ καθηγηταὶ καὶ ἰδιῶται, φρονοῦμεν ὅμως ὅτι οὐδόλως αὐτοὺς ἠνάγκασεν εἰς τοῦτο ἡ ἔλλειψις Λυκείου· διότι τὸ ἐν Ἀθήναις ἐκπαιδευτήριον τοῦ Κ. Παπαδοπούλου ἔστι τοιοῦτον Λύκειον, οἷον ζητεῖ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὁ Κ. Στρουμπος. Ὀφείλομεν δὲ πάντες ὁμολογῆσαι ὅτι τὸ Λύκειον τοῦτο φέρει ἐν ἑαυτῷ τὴν δυνατὴν ἐν Ἑλλάδι σήμερον τελειότητα, διότι καὶ ὁ καθιδρυτὴς αὐτοῦ λόγιός ἐστιν ἀνὴρ, καὶ ἄμεσον ἀτομικὸν συμφέρον ἔχει πρὸς τὴν ἀγνὴν αὐτοῦ καὶ ἄσπιλον ὕπαρξιν, καὶ ἐκ φύσεως πρὸς τούτοις κατέχει τὰς ἀπαιτουμένας εἰς τοιοῦτον ἔργον ἰδιαζούσας ἰδιότητας. Ὅπως ὅμως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, μεγάλως εὐλίβημεν μαθόντες ἐκ τοῦ βιβλίου τοῦ συναδέλφου ἡμῶν, ὅτι πολῖται Ἕλληνες ἀποσπάσαντες ἀπὸ τῶν κόλπων τῆς πατρίδος, τὰ τέκνα αὐτῶν παρέδωκαν αὐτὰ καὶ τὸ μέλλον αὐτῶν εἰς τὸ ἄδηλον, ἐν Μελίτῃ, ἐν Μασσαλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ἐις διαφόρως ἔκριναν κοτε περὶ τούτου οἱ Λακεδαιμόνιοι, λέγοντες πρὸς τὸν Ἀντίπατρον ζητοῦντα παρ' αὐτῶν ὡς ὁμήρους πεντήκοντα νέους « Δὲν ἐμποροῦμεν ὦ Ἀντίπατρε νὰ σοῦ παραδώσωμεν νέους στερημένους ἀκόμη ἀνατροφὴν πατριωτικήν. Οὗτοι εἶναι νέα φυτὰ τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ γεωργηθῶσι, καλῶς εἰς τὴν πατρίδα των· ἂν μετακομισθῶσιν ἀλλοῦ ἐμποροῦν νὰ μὴν ὠφεληθῶσιν, ἐμποροῦν νὰ λάβωσι ξένα ἤθη, καὶ νὰ καταντήσωσι πολῖται κακοί. » (Μετάφρασις διδασκ. Βάμβα ἐν ἔτει 1818). Μηδεὶς δὲ ὑπολάβῃ ὅτι μεμφόμενοι τῆς εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν τῶν νέων ἀποστολῆς, φρονοῦμεν ὅτι ὀφείλομεν καὶ καταστῆσαι δεσμωτήριον τῶν πολιτῶν τὴν Ἑλλάδα. Τοὐναντίον μάλιστα πεπείσμεθα ὅτι πάντες οἱ Ἕλληνες εἰ δυνατὸν, ὅπον οἷόν τε πλείστας ὀφείλουσιν ἐπισκέπτεσθαι ξένας χώρας, ὅπως ἐξ ἁπασῶν δρέπωσι πᾶν ὅ,τι ἐν αὐταῖς ἀγαθὸν ὑπάρχει. Λέγομεν δὲ μόνον καὶ ἰσχυριζόμεθα μάλιστα, ὅτι ἡ ἐπίσκεψις αὕτη τῶν ἀλλοδαπῶν τότε μόνον ἀποβαίνει εὐεργετικὴ καὶ σωτήριος, ὅταν, ὡς ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέγει, οἱ πολῖται εἰσέρχωνται εἰς τὰς χώρας αὐτῶν « περιεζωσμένοι τὴν ὀσφὺν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐνδεδυμένοι τὸν θώρακα τῆς δικαιοσύνης, ἐπὶ πᾶσι δὲ ἀναλαμβάνοντες τὸν θυρεὸν τῆς πίστεως. » ἐν ἄλλαις λέξεσιν, ὅταν φέρωσι τὴν πανοπλίαν τῶν ὑγειῶν καὶ ἐθνικῶν ἀρχῶν περὶ πίστεως καὶ πατρίδος, ἐφ' ἧς πάντα τὰ βέλη τῆς παντοίας καὶ ποικίλης διαφθορᾶς συντριβήσονται.

Περαίνοντες δὲ ἐνταῦθα τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν ἐπὶ τοῦ βιβλίου τούτου τοῦ Κ. Στρούμπου, (*) ᾧ πάντες χάριτας ὁμολογῆσαι ὀφείλομεν, ἀνακεφαλαιοῦμεν τὰς ἐκτεθείσας ἡμῶν ἀρχὰς, ἐπαναλαμβάνοντες καὶ αὖθις καὶ αἰωνίως, ὅτι ὁ παρὼν καιρὸς μονονουχὶ σχεδὸν ἀφεῖς λέγει, ὅτι τὸ οἰκοδόμημα ἡμῶν σαλεύει. Ὀφείλομεν στηρίζαι αὐτὸ, ἀνακαινίζοντες τὰς σαθρὰς αὐτοῦ βάσεις. Τοῦτο δὲ μόνον δυνάμεθα δημιουργοῦντες πρῶτον, κλῆρον σοφὸν, κλῆρον εὐσεβῆ, κλῆρον ἀνέτως βιοῦντα, μέλλοντα ἐξημερῶσαι καὶ ἐξευγενίσαι τὸ ἔθνος ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἔθνους διὰ τοῦ ἔθνους καὶ δεύτερον πᾶσαν ἡμῶν φροντίδα καὶ σπουδὴν καταβάλλοντες περὶ τὴν πρώτην τῶν παίδων ἐκπαίδευσιν, ἐξ ἧς βλαστάνουσι τὰ φυτὰ τὰ προωρισμένα ἢ εἰς ζωὴν ἢ εἰς θάνατον. Ἂν μὴ τοῦτο, καὶ ὅσον οὔπω μάλιστα πράξωμεν, οὐδέποτε οὐδὲν, παρ' ἡμῖν γενήσεται μέγα καὶ ἀληθῶς εὐγενές. Ἂν δὲ τοὐναντίον πάντες τοῦ ἔργου τούτου τῆς ἐθνικῆς ἐσωτερικῆς ἀναγεννήσεως ἀπὸ καρδίας ἐπιλαβώμεθα, τότε δὴ τότε καὶ μόνον τότε τὸ μικρὸν τοῦτο κλωνάριον, τὸ εἰς τὴν φροντίδα ἡμῶν ὑπὸ τῆς Θείας ἐμπεπιστευμένον προνοίας, « ἔσται ὡς δένδρον μέγα, εὐθηνοῦν παρ' ὕδατα, καὶ οὐ φοβηθήσεται ὅταν ἔλθῃ καῦμα, καὶ ἔσται ἐν αὐτῷ στελέχη ἀλσώδη, ἐν ἐνιαυτῷ ἀβροχίας οὐ φοβηθήσεται, καὶ οὐ διαλείψει ποιοῦν καρπόν· καὶ ὑψώθησαν αἱ παραφυάδες αὐτοῦ· ἐν ταῖς παραφυάσιν αὐτοῦ ἐνόσευσαν πάντα τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ὑποκάτω τῶν κλάδων αὐτοῦ ἐγεννῶσαν πάντα τὰ θηρία τοῦ παιδίου, ἐν δὲ τῇ σκιᾷ αὐτοῦ κατῴκησαν πλῆθος ἐθνῶν. » Γένοιτο!

Ἀθῆναι τὴν ἁ. Μαρτίου 1855.

Κ. ΦΡΕΑΡΙΤΗΣ.

(*) Τὸ περὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἔθνους ζήτημα θεωροῦντες ὡς τὸ σπουδαιότατον ἁπάντων τῶν ζητημάτων, προσεχῶς κατ' ἔκτασιν ἀναπτύξομεν ἐν ἰδιαιτέρᾳ τινὶ πραγματείᾳ, φερούσῃ ἐπιγραφὴν « Τίς ἡ σημασία καὶ τίς ὁ προορισμὸς τοῦ ὑπουργείου τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐν Ἑλλάδι. »

ΜΑΧΗ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΚΑΙ ΠΙΘΗΚΩΝ.

(Ἀπόσπασμα ἡμερολογίου)

—o—

. . . . Καὶ συγχρόνως φωνὴ ὀξυτάτη, δηλοῦσα φόβον ὑπέρμετρον ἠκούσθη πλησίον μου. Ἐπήδησα ἀμέσως ἐκτὸς τῆς κλίνης μου, (ὁ περιηγητὴς ἔκοιμᾶτο ἐν ὑπαίθρῳ κατά τινα πεδιάδα τῆς Μεξικῆς,) καὶ ἰδὸν δύο λευχείμονας καὶ εὐζώνους γυναῖκας διαβαινούσας πλησίον μου ἀστραπηδὸν, καὶ κραυγαζούσας ὀδυνηρῶς·

— Socorro! socorro! por Dios! Βοήθεια! δι' ἀγάπην τοῦ Θεοῦ.

Καὶ εὐθὺς ἴδομεν τρία ἢ τέσσαρα σώματα μαῦρα καὶ ἀόριστα, τρέχοντα κατόπιν αὐτῶν. Τὰ σώματα ταῦτα ὠμοίαζον μὲν ἀνθρώπινα, ἀλλ' ἡ ὄψις των ἦτο τοσούτῳ ἀλλόκοτος καὶ τοσούτῳ ἀποτροπαία, ὥστε ἡ αἰφνιδία αὐτὴ συνάντησις, ἐν μέσῳ βαθέος σκότους, ἐνεποίει εἰς ἡμᾶς φόβον. Ἐμείναμεν ἄρα ἐπὶ μικρὸν ἀκίνητοι ὡς λελιθωμένοι· ἀλλὰ νέα φωνὴ ὀξυτέρα τῶν ἄλλων, ἐνέπνευσεν εἰς ἡμᾶς θάρρος. Μία τῶν γυναικῶν, πεσοῦσα κατὰ γῆς, εἴτε κατὰ τύχην εἴτε ἐκ συμπτώσεως, ἔκειτο ἐκτάδην· τὸ δὲ ἔνδυμα αὐτῆς συντρόφου της εὑρίσκετο εἰς τὰς χεῖρας ἑνὸς τῶν φαντασμάτων ἢ διαβόλων ἐκείνων, ὅτε ὁ Νερβίλ, ὁρμήσας κατὰ τοῦ τέρατος, κατέφερεν εἰς αὐτὸ πληγὴν διὰ τοῦ ἐγχειριδίου του. Καὶ συγχρόνως, ἀγνοῶ κάγὼ πῶς, εὑρέθην παλαίων πρὸς ἓν ἄλλο τῶν φαντασμάτων αὐτῶν. Ἡ πάλη ὅμως ἦτο ἄνισος· διότι, ἂν καὶ κατεφέρομεν πληγὰς, οἱ πολέμιοι ἡμῶν ἐφόρουν δέρμα παχὺ, σκληρὸν καὶ φριξὸν, τὸ ὁποῖον, εἰ καὶ ὀξύτατα τὰ ἡμέτερα ἐγχειρίδια, δυσκόλως ἤθελον διαπεράσει. Πλὴν τούτου, οἱ βραχίονες οἵτινες συνεῖχον ἡμᾶς, ἦσαν μακροὶ, νευρώδεις καὶ λάσιοι, αἱ χεῖρες ἰσχυρόταται, καὶ οἱ δάκτυλοι γαμψοὶ ὡς ὄνυχες ἀετοῦ. Ἠσθάνθην ἀμέσως τοὺς φρικτοὺς τούτους ὄνυχας ἐμπηχθέντας εἰς τὸν ὦμόν μου, καὶ τὸ τέρας, ἑλκύον με ῥωμαλέως πρὸς ἑαυτὸ, μ' ἔσπιγγε πανταχόθεν ὡς ἄρκτος. Τὸ βδελυρὸν βύγχος του, κτηνῶδες συνάμα καὶ ἀνθρώπινον, ἤγγιζε σχεδὸν τὸ πρόσωπόν μου, καὶ ἡ ὀργή του διηρμηνεύετο διὰ τῶν τρισμῶν τῶν ὀδόντων του, καὶ τῶν ἀγριωπῶν ὀφθαλμῶν του.

— Θεέ μου! ἀνέκραξε· ποῦ εἶσαι, Νερβίλ;

Ἀλλ' οὗτος, εἰ καὶ δύναμιν ἔχων γίγαντος, ἦτο ἀδύνατος ὡς παιδίον περιστιγγόμενον ὑπὸ ἡρακλείων ἀνταγωνιστῶν. Τὸν ἔβλεπον ὀλίγα βήματα μακράν μου, παλαίοντα πρὸς δύο, καὶ καταβάλλοντα ὑπερανθρώπους προσπαθείας διὰ νὰ ἀναλάβῃ τὸ ἐγχειρίδιόν του, τὸ ὁποῖον εἶχε πέσει ἀπὸ τὰς χεῖρας του.

— Νὰ τέλος πάντων! ἀνέκραξα ὅλως ἀπηλπισμένος, καὶ ἐνέπηξα τὴν μάχαιράν μου εἰς τὴν πλευρὰν τοῦ ἐχθροῦ μου.

Ἀλλὰ παρ' ὀλίγον ν' ἀποβῇ ὀλέθριος εἰς ἐμὲ ὁ θριαμβός μου. Τὸ τέρας, ἀφὲν μυκηθμὸν πόνου καὶ λύσσης, μ' ἔσφιγξε μετὰ τοσαύτης μανίας, ὥστε οἱ ὀξεῖς ὄνυχές του, ἐμπηχθέντες ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ῥάχιν μου, κατεσπάραξαν τὰς σάρκας μου. Ὁ πόνος μου ὑπῆρξε μέγιστος· ἡ ὄρασίς μου ἐσκοτίσθη, καὶ ἠσθάνθην ἐμαυτὸν λειποθυμοῦντα. Λίφνης ἠκούσθησαν πάφ! πάφ! δύο, καὶ μετὰ ταῦτα ἕως δώδεκα βολαὶ τουφεκίων, συνωδευμέναι καὶ ἀπὸ συμφωνίαν κραυγῶν, καὶ ὑλακῶν καὶ καγχασμῶν ἀγρίων. Τὸν θόρυβον τοῦτον ἀκούσαν τὸ τέρας ἀνεσκίρτησε καὶ μὲ ἀφῆκε· βραχίων τις ἐπέρασεν ἔμπροσθεν τοῦ προσώπου μου, λάμψις φωτὸς προηγήθη κρότου πυροβόλου καὶ φρικώδους φωνῆς, καὶ ἔπεσα κατὰ γῆς, ἀπαλλαχθεὶς μὲν ἀπὸ τὰς βρωμερὰς ἀγκάλας τοῦ ἀντιπάλου μου, ἀλλὰ λειποθυμήσας.

Ὅτε ἀνέλαβον τὰς αἰσθήσεις μου, ἤμην ἐξηπλωμένος ἐπί τινων σκεπασμάτων, ὑπὸ οὐρανὸν πρασίνων φύλλων. Ἦτο ἤδη ἡμέρα, ὁ ἀὴρ ἤγετο ὅλως μυροπνοος, καὶ τῶν πτηνῶν τὰ πτερὰ ἠκτινοβόλουν ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου. Ἰνδός τις, ἱστάμενος πλησίον μου, οὗ τινος τὸ πρόσωπον μὲ ἦτο ἄγνωστον, μὲ παρουσίασε κέλυφος μεγάλου καρύου πλῆρες ὑγροῦ τινος· λαβὼν δὲ αὐτὸ μετὰ σπουδῆς τὸ κατέπιον διὰ μιᾶς. Τὸ ποτὸν τοῦτο (κρᾶμα ζωμοῦ λειμονίου καὶ ὕδατος) μ' ἐζωογόνησε. Καὶ στηριχθεὶς ἐπὶ τοῦ ἀγκῶνός μου, εἰ καὶ μετὰ πολλοῦ κόπου, περιέφερα τὰ βλέμματά μου περὶ ἐμέ· καὶ ἰδὸν ὅτι εὑρισκόμην ἐν μέσῳ σκηνῆς ζωῆς καὶ κινήσεως, τὴν ὁποίαν μόλις ἐζήτουν νὰ ἐνθυμηθῶ. Ἤμην τότε ἐπὶ λόφου, ἐφ' οὗ ἦτο εἶδός τι στρατοπέδου. Ἡμίονοι καὶ ἵπποι ἐπλανῶντο ἐλεύθεροι, ἐνῷ ἄλλοι, δεδεμένοι εἰς δένδρα καὶ εἰς θάμνους ἔτρωγον κριθήν. Οἱ μὲν ἔφερον ἐφίππεια πλούσια καὶ ἀναπαυτικά, οἱ δὲ σάγματα ἕτοιμα, ὡς ἐφαίνετο, νὰ μεταφέρωσι πλῆθος σάκκων καὶ κιβωτίων, ἅτινα ἦσαν διεκορπισμένα πανταχόσε. Τουφέκια καὶ καραβίναι ἦσαν ἐστηριγμένα ἐπὶ δένδρων· σκεύη ἐφορτίζοντο ἐπὶ ἡμιόνων, πλῆθος ἀνδρῶν ἐξηπλωμένων κατὰ γῆς ἐμάζωνον τὰς καπνοσύριγγας αὐτῶν, καὶ σωρὸς ἄλλων ἐκάθηντο περὶ ἑστίαν ὅπου παρεσκευάζοντο τὰ βρώματα. Ὀλίγον μακράν μου ἰδὸν καὶ δευτέραν κλίνην ὁμοίαν τῆς ἐμῆς, ἐφ' ἧς ἔκειτό τις περιτυλιγμένος.

— Τί τρέχει; ἠρώτησα· ποῦ εἶναι ὁ Νερβίλ; ποῦ εἶναι ὁ ὁδηγός μας; τί ἔγεινεν;

— Non entiendo, ἀπεκρίθη τις νέος ἡλιοκαής, σείων τὴν κεφαλὴν καὶ μειδιῶν εὐμενῶς.

— Adonde estamos; ἠρώτησα ἱσπανιστὶ· ποῦ εἰμεθα;

— In el valle de Chihuatan, diez leguas de Tarifa. Εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Σιχουατὰν, δέκα λεύγας μακρὰν τῆς Ταρίφης.

Τότε ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἔκειτο εἰς τὴν ἄλλην κλίνην, ἐστράφη πρὸς ἐμὲ· τὸ πρόσωπόν του ὠμοίαζεν ὄγκον ἄμορφον κρέατος αἱμορροοῦντος, κατεσκεπασμένου ἀπὸ τραύματα. Ἦτο δὲ ἀδύνατον νὰ διακρίνῃ τις τοὺς χαρακτῆράς του.

— Τίς εἶσαι; ἠρώτησα.

— Εἶμαι ὁ Νερβίλ, ἀπεκρίθη γοερῶς ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος· τοὐλάχιστον ἤμην, ἐὰν οἱ διάβολοι αὐτοὶ δὲν μὲ μετεμόρφωσαν.

— Θεέ μου! ἀνέκραξα μόλις καταστείλας τοὺς καγχασμούς μου· σ' ἐξέδαραν λοιπὸν ὁλοζώντανον; δὲν εἶσαι ὁ Νερβίλ.

Τότε Ἰνδός τις, ἀνοίξας δισάκκιον ἀνέσυρε μικρὸν κάτοπτρον, καὶ τὸ παρουσίασεν εἰς τὸ πρόσωπόν μου. Καὶ ὅτε ἶδον εἰς αὐτὸ ἐπείσθην ὅτι τὸ ἀληθὲς καὶ ἄμορφον ἐκεῖνο πρόσωπον τὸ ὁποῖον μὲ ὡμίλησεν ἦτο τὸ τοῦ Νερβίλ. Ἴσως μάλιστα ἦτο καὶ ὀλιγώτερον δύσμορφον τοῦ ἐμοῦ. Οἱ ὀφθαλμοί μου ἦσαν σχεδὸν κλειστοί, τὰ χείλη, ἡ ῥὶς, ὅλον σχεδὸν τὸ πρόσωπόν μου, ἐξωγκωμένον καὶ πάντη ἀγνώριστον. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη βοηθήσασα τὴν μνήμην μου, μὲ ἐπεκύμισε βαθμηδὸν τὰ διατρέξαντα. Ἀλλ' αἱ γυναῖκες, ἀλλ' ἡ πάλη μετὰ ζώων, μετὰ τεράτων, μετὰ διαβόλων ἐνσεσαρκωμένων, ἦτο εἰσέτι αἴνιγμα. Βεβαίως δὲν ἐπλανώμην ἀπὸ ὄνειρον, διότι τὴν ῥάχιν μου καὶ τοὺς ὤμους μου ἠσθανόμην κατεσπαραγμένους ἀπὸ ὄνυχας, καὶ πολλὰ ἄλλα μέλη τοῦ σώματός μου ἔλλεπον τετυλιγμένα διὰ βεβρεγμένων πανίων. Ἐνῷ δὲ ἡτοιμαζόμην νὰ ἐρωτήσω ἱσπανιστὶ τὸν Ἰνδὸν πόθεν ταῦτα πάντα, ἴδον ἑκατακτόν τινα κίνησιν, εἰς τὸ μικρόν μου στρατόπεδον, καὶ τοὺς ἀνθρώπους περευρισκόμενους εἰς συνάντησιν τινων ἄλλων, ἐχόντων ἐν μέσῳ αὐτῶν σῶμά τι τὸ ὁποῖον ἔσυρον κατὰ γῆς. Πολλαὶ γυναῖκες, νέαι ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, προηγοῦντο τοῦ σωροῦ τούτου, καὶ στρέφουσαι συχνάκις ὀπισθεν αὐτῶν τὸ πρόσωπον, ἔδιδον σημεῖα φρίκης καὶ θρήνου συγχρόνως. Ἐκράτουν ὅλαι κομβολόγια εἰς τὰς χεῖρας, τῶν ὁποίων τὸν σταυρὸν ἔφερον συνεχῶς εἰς τὰ χείλη των.

— Un zambo muerto! un zambo muerto! ἀνέκραζον ὅλοι διευθυνόμενοι πρὸς ἡμᾶς.

Μάχη ἀνθρώπων καὶ πιθήκων.

— Ἐσκότωσαν ἕνα zambo! ἀνεκραύγασε καὶ ὁ Ἰνδός μου παραφερόμενος ἀπὸ χαρά.

Καὶ ταῦτα λέγοντες ἐπλησίασαν, πηδῶντες, καγχάζοντες καὶ σφραγιζόμενοι διὰ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ, καὶ κράζοντες un zambo! un zambo!

Τότε ἶδον μεταξὺ τοῦ πλήθους κείμενον ἐκτάδην ἕνα τῶν ἀντιπάλων ἡμῶν.

— Θεέ μου! ἀνεκράξαμεν ὡς ἐξ ἑνὸς στόματος καὶ ὁ Νερβίλ καὶ ἐγὼ, μὴ εἶναι διάβολος;

— Perdonen vos senores, εἶναι zambo· καὶ αὐτοὶ οἱ zambos εἶναι φρικτοὶ πίθηκες.

— Πίθηκες! ἀνέκραξα.

— Πίθηκες! ἐπανέλαβε καὶ ὁ ταλαίπωρος Νερβίλ ἀνασηκωθείς. Ναὶ, πίθηκες. Ἐπαλαίσαμεν λοιπὸν μὲ πίθηκας, καὶ αὐτοὶ μᾶς διώρθωσαν ὅπως εἴμεθα!

Καὶ ἡ πάλη αὐτὴ μᾶς ἐφάνη τόσῳ γελοία, ὥστε καὶ ὁ φίλος μου καὶ ἐγὼ ἐξεκαρδίσθημεν γελῶντες.

Εἶναι ἀδύνατον νὰ παραστήσω πόσῳ προσεβλήθη ἡ φιλοτιμία μου, ὅτε ἶδον τὴν ὁμοιότητα ἥτις ὑπῆρχε μεταξὺ τοῦ ἀγενοῦς ἐκείνου ζώου καὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐὰν δὲν εἶχεν οὐρὰν, ἤθελον ὑποθέσει ὅτι ὁ νεκρὸς ἀνῆκεν εἰς τινα τῶν κυνηγῶν τῆς Ἀρκτικῆς Ἀμερικῆς, ἐνδεδυμένον δέρμα ζώου. Τὸν ἐξελάμβανες ἀντὶ ἀνθρώπου ῥωμαλέου καὶ εὐπαγοῦς· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου του τὸν ἐδείκνυε μᾶλλον ὡς ἄνθρωπον ἔχοντα πάθη σφοδρὰ, ἢ ὡς ζῶον. Οἱ πόδες καὶ οἱ μηροί του ἦσαν ὡς ἀνθρώπου εὐρώστου, αἱ κνῆμαι παραπολὺ κυρταὶ καὶ ἄσαρκοι, τὰ νεῦρα καὶ οἱ τένοντες τῶν χειρῶν ὀστώδη, καὶ οἱ ὄνυχες μεγάλοι ὡς τίγριος. Πῶς ἄρα ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ καταβληθῶμεν ἀπὸ τοιαῦτα θηρία; Οἱ λάσιοι βραγίονες τοῦ νεκροῦ ἦσαν ὡς δέσμαι σχοινίων, ὅλως μυώδεις καὶ νευρώδεις, αἱ δὲ μακραὶ αὐτοῦ χεῖρες τοσοῦτον ἰσχυρῶς συνεσφιγμέναι, ὥστε μόλις πέντε ἢ ἕξ Ἰνδοὶ κατώρθωσαν νὰ τὰς ἀνοίξωσι.

Μετ' ὀλίγον ἐμάθομεν καὶ τὰς λοιπὰς περιστάσεις τῶν νυκτερινῶν μας συμβάντων. Ὁ ὁδηγός μας, εἴτε ἐξ ἀγνοίας, εἴτε ἐξ ἀνοησίας, μᾶς ἀφῆκε νὰ καταλύσωμεν εἰς μέρος ἀκατάλληλον. Ἀφοῦ δὲ ἐκοιμήθημεν, ἄλλη συνοδία ὁδοιπόρων Μεξικανῶν ἐλθοῦσα κατέλυσεν ὄχι μὲν μακρὰν ἡμῶν ἀλλ' ἐπὶ μέρους ὑψηλοτέρου. Τὴν νύκτα δύο γυναῖκες, μακρυνθεῖσαι ὀλίγον ἀπὸ τὸ κατάλυμα, κατεδιώχθησαν ὑπὸ zambos ἢ ἀνθρώπων τοῦ δάσους, ἐπιπολαζόντων εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη τῆς Μεξικῆς. Τότε φοβηθεῖσαι ἔδραμον κατὰ τύχην πρὸς ἡμᾶς. Αἱ κραυγαὶ των καθὼς καὶ οἱ σατανικοὶ καγχασμοὶ τῶν zambos εἰδοποίησαν τοὺς Μεξικανοὺς, καὶ ἔτρεξαν εἰς βοήθειαν τῶν γυναικῶν. Οἱ πίθηκες ἐγένοντο ἄφαντοι ἅμα μετὰ τὰς πρώτας ἐκπυρσοκροτήσεις· εἰκάζεται δὲ ὅτι πολλοὶ αὐτῶν ἐπληγώθησαν. . . . . .

ΠΕΡΙΛΙΘΩΣΕΙΣ ΕΝ ΤΑΙΣ ΠΗΓΑΙΣ ΟΡΥΚΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ.

—o—

Ὠφέλιμον νομίζομεν νὰ γίνῃ γνωστὴ εἰς τὸ κοινὸν τῆς Ἑλλάδος, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς καλλιτέχνας καὶ τοὺς ἐνασχολουμένους εἰς χημικὰ ἔργα, ἀνακάλυψις ἥτις δύναται νὰ ὠφελήσῃ τὰς τέχνας καὶ τὴν Ἑλλάδα ἐν γένει.

Γνωστὸν εἶναι ὅτι τινὰ τῶν θερμῶν ὀρυκτῶν ὑδάτων, ἐμπεριέχουσι πολλὰ μόρια ἀλατώδη, ἅτινα καθιζάνοντα εὐκόλως συνιστῶσι φλοιοὺς καὶ στρώματα λιθώδη κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον σκληρὰ καὶ παχέα, καὶ ὅτι τὰ στερεὰ ταῦτα μόρια, προσκολλώμενα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας ἄλλων σωμάτων ὀργανικῶν ἢ μὴ ὀργανικῶν, περιβάλλουσιν αὐτὰ μὲ φλοιὸν γαιώδη σκληρὸν, καὶ περιλιθόνουσι τρόπον τινὰ αὐτὰ, ὥστε εἰς τινας πηγὰς μεταχειρίζονται τὸ μέσον τοῦτο εἰς διατήρησιν τοιούτων σωμάτων περιεργείας ἕνεκα. Ἀπό τινος δὲ καιροῦ εἰς τὸ Κλερμόντιον (Clermont Ferraud) τῆς Γαλλίας, ὠφεληθέντες ἐκ τῆς ἰδιότητος ταύτης τῶν ὑδάτων τῆς πηγῆς τοῦ Σαιν-ταλλύρου (St. Allyre), ἐναπέθεσαν εἰς αὐτὴν προτομὰς, ἀνάγλυφα προσώπων καὶ τὰ τοιαῦτα, ἅτινα περιλιθωθέντα θαυμασίως καὶ ὡς ὑπὸ ἐλεφαντείου ὀστοῦ ἐξειργασμένα φαινόμενα, ἐπέσυρον τὴν προσοχὴν καὶ τὸν ἔπαινον ὅλων καὶ εἰς τὰς δημοσίας ἐκθέσεις αὐτὰς ἐν Παρισίοις, ὥστε ἐγεννήθη ἐκ τούτου ἰδία τις βιομηχανία.

Ὁ ἐν Καρλοβάδῃ γνωστὸς ἰατρὸς Ἰ. Κάρρος, (J. de Carrs,) διὰ τῆς ἐπιμελείας τοῦ ὁποίου εἰσήχθη κατὰ πρῶτον ἐν Ἑλλάδι ἡ δαμαλὶς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ παρόντος αἰῶνος, λαβὼν ἐκ Κλερμοντίου τὴν εἰκόνα τοῦ Μολιέρου περιλιθωμένην κατὰ τὸν μνησθέντα τρόπον, καὶ θαυμάσας τὸ κάλλος αὐτῆς, συνέλαβε τὴν ἰδέαν ὅτι ἐδύνατο νὰ γίνῃ τοιοῦτον ἔργον καὶ εἰς τὰς πηγὰς τῶν Δουτρῶν τοῦ Καρόλου, ἐχούσας ἄφθονα τὰ κατακρημνίσματα· καὶ πραγματικῶς, κατ' εἰσήγησιν αὐτοῦ, ὁ ἰατρὸς Μάννελ (Mannl) καὶ ὁ φαρμακοποιὸς Γοίττελ (Göttl), δοκιμάσαντες ἔφθασαν εἰς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, καὶ ἤδη περιελίθωσαν ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ Καρόλου τοιαῦτα ἀντίτυπα καὶ ἀνάγλυφα ὁμοιάζοντα μὲ χάλκινα (bronze)· πιστεύουσι δὲ ὅτι δύνανται νὰ ἔχωσι καὶ διαφόρων ἄλλων χρωμάτων, ἀποχωρίζοντες χημικῶς συστατικά τινα μόρια τοῦ ὕδατος. Τὴν ἀνακάλυψιν ταύτην, ἥτις ἀνοίγει νέαν ἀφορμὴν πλούτου εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Καρλοβάδης, κοινοποιῶν ὁ μνησθεὶς ἰατρὸς Κάρρος πρὸς τὸν φίλον του ἀρχιατρὸν κύριον Βοῦρον ἐνταῦθα, παρατηρεῖ ὅτι τοιαῦτα ἔργα δύνανται νὰ γίνωσι καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔνθα εὑρίσκονται ὀρυκτὰ ὕδατα φέροντα πολλὰ στερεὰ μόρια.

Πιστεύοντες δὲ καὶ ἡμεῖς ὅτι εἴς τινας τῶν ἐν Ἑλλάδι πηγῶν, ὡς εἰς τὴν τοῦ Κακκάβου τῆς Κύθνου, εἰς τὰς τῆς Λιδιψοῦ καὶ ἄλλας δύνανται νὰ γίνωσι τοιαῦται δοκιμαὶ μετ' ἐπιτυχίας, ἐπικαλούμεθα εἰς τοῦτο τὴν προσοχὴν τῶν χημικῶν καὶ τεχνιτῶν τῆς Ἑλλάδος.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΚΥΝΗΓΟΥ.

(Ἐκ τῶν τοῦ Bryant.)

—o—

Εἰς βράχον ὅστις ὑψηλὴν τὴν κορυφὴν τινάσσει,
Ἐπὶ βουνοῦ ἀπ' ἄγρια συνεζωσμένου δάση,
Ἀπηυδημένος κυνηγὸς ἐκάθησεν ἀσθμαίνων,
Τὴν φλεγμονὴν τοῦ στήθους του ποθῶν νὰ κα-
(τευνάσῃ,

Εἰς τὸν ἀβρὸν κυματισμὸν ἔφυρων πλατωμένων,

Εἰς τῶν βουνῶν τὰς κορυφὰς τὸ βλέμμα περι-
(στρέφει·

Λευκόφαια καλύπτουσι τὰς κορυφὰς των νέφη.
Εἰς τὰς καλάδας ποταμοὶ τὰ ῥεῖθρά των κολύουν,
Τὰς ὄχθας των βαθύσκιος δασῶν χορεία στέφει,
Καὶ ἦχοι ἔρημοι πτηνῶν κ' ἐντόμων ἀναβρύουν.

Τὴν βέμβουσάν του προσοχὴν διέκοψέ τις ἦχος,
Εἰσῆλθεν εἰς τὰ ὦτά του, τὸν τέρπει ἐνδομύχως.
Ὁ ἦχος εἴτε ἀληθὴς ἢ φαντασίας πλάσμα,
Εἶναι γλυκὺς ὡς τῆς μητρὸς τὸ γαληναῖον ᾆσμα,
Κοιμίζον εἰς τὸ στῆθός της τὸ βρέφος της ἡσύχως.

Καὶ ἡ φωνὴ τὸν κυνηγὸν λέγ' ἡ μυστηριώδης·
« Ἀπηύδησον οἱ πόδες σου ἐν μέσῳ τῶν ῥέων·
» Τὸ πρόσωπόν σου κάματος ἐρύθρωσε φλογώδης
» Μαραίνων τὸ μειδίαμα τῶν χρόνων σου
(τῶν νέων,

» Εἰς τῶν βουνῶν τοὺς πρόποδας, ὦ κυνηγέ, ἐ-
(κεῖνων.

» Ἡ γῆ τῆς εὐτυχίας σου καὶ τῆς εἰρήνης κεῖται.
» Ἐκεῖνοι, μεθ' ὧν ἔπιες τῆς ἑορτῆς τὸν οἶνον,
» Σὲ περιμένουν, φίλων σου χορεία σ' ἐνθυμεῖται!»

Μὲ ἔκπληξιν τὰ πέριξ του ὁ νέος ἐθεώρει,
Μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ πρὸς τ' ἀντιπέραν ὄρη
Χώραν τιν' ἀνεκάλυψε τὸ πλατηθὲν του βλέμμα,
Ἐξερχομένην τῶν σκιῶν τὴν ἔβλεπε κ' ἠπόρει
Πόθεν τ' ὡραῖον ὅραμα προέκυπτεν ἠρέμα ;

Τὴν ὡραίαν του ἔθελγον καλλίοκοι δενδρῶνες
Καὶ ἄνθη ποικιλόχροα κοσμοῦντα σειρὰς λόφων,
Καὶ ῥυακίων ἤκουεν ὑπὸ τοὺς βράχους ψάφον,
Κ' οἱ μαγικῶς ἐκτείνοντες τὴν θέαν των λειμῶνες
Ἀντήχουν ἀπὸ ἄσματα ἁρμονίων εὐστρόφων,

Ἀποθανόντες οὐ τροφοὶ τῶν παιδικῶν του χρόνων
Ἐκεῖ τῆς ζωῆς ἤρχισαν καὶ ἔπαυσαν τὸ βῆμα.
Ἐκεῖ πρὸ χρόνων ἔλαμπεν ἀλλ' ἔδυσεν εἰς μνῆμα
Παρθένος πλήρης χάριτος κ' ἐλπίδων καλλι-
(φώνων . . .

Ὁ νέος ἔφιρ' ἔκτοτε καρδίας δρυμὸν πόνον.

Τὸν εἶδε τότε, ἤρχετο ἡ ποθητή του κόρη,
Καὶ, ὡς συνήθως ἄλλοτε, ἀνέβαινε τὰ ὄρη.
Κ' ἐξέτεινε τὰς χεῖράς της κ' ἐλάλει τ' ὄνομά του,
Ὁ κυνηγὸς τὴν μαγικὴν μορφὴν της ἐθεώρει
Καὶ ἔκυπτ' ἐγειρόμενος ἀπὸ τὸ κάθισμά του.

Καὶ ἔκυπτε πρὸς τὰ ἔμπρὸς καὶ κύπτων αἰφνιδίως
Ἐκ τῆς πετρίνης ἔπεσεν ὁ κυνηγὸς ὀφρύος.
Εἶδε τὸ βάθος τῶν κρημνῶν εἰς μαύρην στιγμὴ
(μίαν,

Οἱ ὀφθαλμοί του ἔχασαν εὐθὺς τὴν ὀπτασίαν,
Καὶ τοῦ θανάτου ἡ σκιὰ τὴν ἔσβεσ' ἀπαισίως!

Χ. Α. ΠΑΡΜΕΝΙΔΗΣ.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ.

(Συνέχεια, Ἴδε φυλλάδ. ΡΙΕ'.)

—o—

CI.

Βελούχια μου περίφανα καὶ ὀξιὰ ζωγραφισμένη,
Πάει τὸ μῆλο νὰ χαθῆ, τὸ ῥόδο νὰ σκπήσῃ,
Πάει ἡ Τασούλα 'στὸν Πασᾶ νὰ τὸν ἐπροσκυνήσῃ
Πάει τοῦ πέρνει τὴν ποδιὰ καὶ τοῦ φιλεῖ τὸ χέρι,
Σ' ἔφταιξ' ἀφέντη, σ' ἔφταιξα καὶ νὰ μοῦ συμπαθήσῃς.
Δὲν εἶν' ἐδῶ συμπάθημα, γιὰ νὰ σὲ συμπαθήσω'
Τασούλα, κλάψες μοῦ 'ρθανε ἀπὸ τὰ βιλαέτια.
Ποῦ 'φύλαξες τὴν κλεφτουριὰ καὶ αὐτὸν τὸν Καλτσοδῆμο,
Τὸν Γούλι τὸν περήφανο, τὸν Διάκο τὸν λεβέντη.
Ἔφταιξ' ἀφέντη μου, ἔφταιξα, καὶ νὰ μὲ συμπαθήσῃς.
Ἀν εἶν' ἐδῶ συμπάθημα γιὰ νὰ σὲ συμπαθήσω,
Ποῦ 'χάλασες τὰ τρία χωριὰ, τὰ τρία βιλαέτια,
Ποῦ πέρναν σκλάβους τὰ παιδιὰ καὶ σκλάβαις ταῖς γυναῖκες
Καὶ φέρνουν τ' ἄσπρα σταῖς ποδιαῖς καὶ τὰ φλωριὰ σταῖς
(σκούφιες)
Καὶ θέλουν τὸ μουρασαλὴ καὶ θέλουν βιλαέτια.
Μένα μὲ λένε Ἀλῆ - Πασᾶ, μὲ λένε Ἀλῆ - Βεζύρη,
Ποῦ ἂν δὲ μοῦ πάρουν τὴν ποδιὰ, χέρι ἂν δὲ μοῦ φιλήσουν
Ποτὲ ψωμὶ δὲν βλέπουνε ποτὲ καὶ βιλαέτια.

CII.

Οἱ κλέφταις ἐμαζένοιταν καὶ 'γίνηκαν μπουλούκια,
Ὁ Δίπλας πάει κατὰ τὸν ζυγὸ καὶ Ἀντώνης κατὰ τὸ βλέτι,
Καὶ ὁ Νάκος πέρα ἔκαμε μ' αὐτὸν τὸν Λεπενιώτη,
Πολλὰ τουφέκια πέφτουνε 'στὸν Πλάτανο στὴ ῥάχη·
Τὸ τί τουφέκια νάναι αὐτά ; τί θλιβερὰ βροντάνε ;
Ὁ Λεπενιώτης πολεμᾷ τὸν Νάσσο τὸν Κομπόπλο,
Ὁ Νάσσος ἐσκοτώθηκε ὁ Γεώργης πάει στὸν τόπο,
Καὶ ὁ Λεπενιώτης χύθηκε μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι·
Πέρνει τοῦ Γιώργη τ' ἄρματα, τοῦ Νάσσου τὸ κεφάλι,
Νὰ μὴ τὸ πάρῃ ἡ Ἀρβανιτιὰ καὶ αὐτὸς ὁ Βελιγκίκας.
Τὸ πάνε 'στὸ Κερόσσοβο τὸ 'πᾶν 'στὸ Καρπενῆσι
Βλέπουν οἱ ἐχθροὶ καὶ χαίρονται, οἱ φίλοι καὶ λυποῦνται,
Τὸ βλέπει ὁ Γόργιο - Νονναρᾶς καὶ κάθεται καὶ κλαίει.
Ἐγὼ 'μαι ὁ Νάσσος ξακουστὸς, ὁ Νάσσος ξακουσμένος·
Μένα μὲ ξέρει ὁ Ζυγὸς μὲ ξέρει τὸ Βραχώρι,
Μὲ ξέρουνε καὶ τ' Ἄγραφα καὶ ὅλο τὸ Καρπενῆσι
Μὲ ξέρει καὶ 'νας γούμενος ς' τὸ κάτω Μοναστήρι

—o—